ВІСТІ КОМБАТАНТА

1

ТОРОНТО – НЬЮ-ЙОРК 1995

Printed by ***BESKYD GRAPHICS Ltd.***

ВІСТІ КОМБАТАНТА

Рік 1995 Торонто – Нью-Йорк – Ч. 1 (192)

ЗМІСТ

КОМЕНТАРІ

ЛЮДИ, ПОДІЇ, ОПІНІЇ

ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ

ВІЙНА В ЧЕЧНІ:

НА ВІЙСЬКОВІ ТЕМИ

ДО 50-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ

УКРАЇНЦІ В 2-ій СВІТОВІЙ ВІЙНІ

(закінчення на ст. 128)

ВІСТІ КОМБАТАНТА

1

1995

РЕДАКТОРИ: **І. Кедрин-Рудницький і д-р М. Малецький**

ВИДАВЦІ: **Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА**

СПІВУЧАСНІ: **Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інк. Українська Стрілецька Громада в Канаді**

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:
United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of the 1st Ukrainian Division of the UNA, in association with:
Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lev, Inc.; Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

VETERANS' NEWS
P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto, ON
Canada M6P 3J9

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам Редакції.
Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1995 РІК:
В Канаді річна передплата 30.00 дол. В США і інших країнах 30.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Англія:

AUFC -- H.Q.
49 Linden Gardens
Notting Hill Gate
London, W2 4HG
ENGLAND

Mr. S. Wasylko
4 The Hollows
Silverdale
Nottingham, NG11 7FJ
ENGLAND

Австралія:

Mr. Wasyl Stanko
3 Jean Ave.
Paradise, S.A. 5075
AUSTRALIA

Коментарі

Миролав Малецький

З СОЦІЯЛІСТАМИ -- НЕ ПОДОРОЗІ

"Постійна недостача капіталізму – це нерівний розподіл прибутків; постійна перевага соціялізму – це рівний розподіл злиднів."

Вінстон Черчіл

Вправді XX століття ще календарно не дожило свого кінця, а вже починають появлятися книги, есеї, статті, що в цьому столітті сталося для людства – доброго і злого – та з чим воно увійде в історію. Неможливо в короткій журнальній статті навіть поверховно торкнутися всіх проблем, якими жили, турбувалися та як відчували їх безперечний вплив жителі цього століття. Тому мова тут про ті політичні рухи, які в свої драпіжні кігті схопили теж нашу батьківщину Україну, і ще тепер, після проголошення самостійности, не хочуть залишити її такою. Розповідь, отже, про комунізм, який появився і діяв під різними назвами, що вдійсності було його синонімами (соціялізм з додатком різних прикметників, наприклад, "науковий", "національний" і т. п.)

XIX століття залишило в спадку низку світських теоретичних вчень та ідеологій, які осуджували тодішні форми життя та розпрацьовували методи їх покращання.

Про соціялізм та всі його відміни написано, правдоподібно, десятки тисяч сторіннок і, либонь, малощо нового до цього можна додати. Хотілося б принаймні зрозуміти причини атрактивности соціялізму для деяких народів чи радше їх провідної верхівки, бо ця теорія ані не видержала наукової критики, ані практика себе не виправдала. Теорія обіцяла рай на землі, а практика створила пекло.

Наперед треба пригадати собі, бодай телеграфічним стилем, що ця доктрина голосить. Користуючися словниковою термінологією, соціялізм – це теорія, що обосновує потреби економічної системи, опертої на спільній власності з центральним плянуванням. Їх реалізувати мали б політичні партії. До них звичайно зараховують соціял-демократів, комуністів, синдикалістів, анархістів, "безприкметних" соціялістів та ще інших, менших значенням груп.

Соціялістичні програми дії часто різняться між собою методами та поглядами на кінцеву форму організації суспільства. Комуністи і анархісти бачать найкращій шлях до соціялізму (як вже було вище згадано, зчасом слова "комунізм", "соціялізм" стали синонімами) у революції, а, для прикладу, західно-европейскі соціялісти – в еволюції, тобто, мирно й демократично. Соціял-демократи і комуністи вважають ідеальною

формою державний соціялізм, тобто, лад, в якому держава стає власником засобів продукції (капіталу) з центральним господарським плянуванням; інші знову радше передали б цю власність кооперативам або професійним спілкам, які згодом, добровільно порозумівшись, створили б центрально пляновану спільноту.

Першу фазу соціялістичного думання і писання називають "утопійною". Щойно Маркс і Енгельс "комуністичним маніфестом" та пізнішими творами створили основи т. зв. "наукового соціялізму". Маркс опер своє вчення на теорії діялектичного матеріялізму, щоб науково довести закономірність розвитку суспільних інституцій.

Власний інтерес, згідно з цією теорією, та бажання матеріяльного добробуту є рішаючим мотивом і силою в діяльності людського роду. Суттєвою метою усіх ідей і інституцій – політичних, релігійних, господарських – треба вважати повне забезпечення економічних інтересів. Вони є немов би підставою, а все інше – ідеї і інституції – це надбудова. Завжди й у кожній стадії економічного розвитку існує на вершку суспільної драбини пануюча кляса. Вона, змонополізувавши власність землі, фабрик та інших дібр, іншими словами, засобів виробництва (капітал), кермує цілістю життя спільноти.

Панування одної кляси, одначе, не перманентне, економічні обставини міняються, бо відкривають нові джерела дібр і нові виробничі засоби, які в свою чергу творять нові форми економічної організації. Постає нова кляса, протиставиться дотепер панівній і вкінці займає її місце. Так сталося, наприклад, під час французької революції. Події знищили до того часу панівну клясу аристократії, влада якої опиралася на власності землі, й в індустріяльній добі промостила шлях новій клясі, клясі індустрійних капіталістів. Ця кляса знову змонополізувала засоби виробництва й ринок праці. Внаслідок цього постала кляса капіталістами експлуатованих робітників, яких почали називати пролетаріятом. Заробітні платні для пролетаріяту капіталісти втримують на рівні скромної, а то й голодової екзистенції, бо решту продукту праці робітника вони присвоюють собі у формі зисків. Згодом експлуатована кляса усвідомить собі потребу організованого спротиву капіталістам. Лави пролетаріяту будуть рости. До них долучаться дрібні підприємці, виеліміновані конкуренцією великих і сильних, а капітал концентруватиметься у все меншій групі людей; інакше – багаті збагатіють, а бідні збідніють. Численність і усвідомлення широких пролетарських мас пошириться, і тим самим дозріє час чергової успішної революції. Маркс розумує, що, знищивши капіталізм, залишиться одна тільки робітнича кляса, що перетвориться в ідеальне безклясове суспільство. Суспільні кляси базуються на власності. Пролетаріят, здобувши владу при допомозі "диктатури пролетаріяту", знесе приватну власність і тим самим зникне причина поділу на кляси.

Помарксистський період у розвитку теоретичного соціялізму приніс і поглибив дискусію серед соціялістів про практичні методи щодо осягнення ідеального соціялістичного суспільства.

Діяпазони доктринальних і програмових розбіжностей між ними широкий, від інтернаціоналізму до побудови соціялізму в одній державі; від західньо-европейських соціял-демократів і радикалів до більшовицьких комуністів; від ленінистів до сталіністів, троцькістів і плеяди інших дрібніших груп.

Тут треба пригадати, що не слід утотожнювати соціялізму з соціяльною політикою, що стала складовою частиною програм поглядово різних партій, які зрештою, як легко можна ствердити, успішно проводять в життя програми соціяльних забезпечень.

Ненауковість "наукового" соціялізму довели знавці, а між ними велике число колишніх його визнавців. Теоретичні конструкції соціялізму були й залишилися радше бажанням і вірою, що ставить їх поряд нездійснимих утопій.

Соціялізм, зокрема марксизм, не зумів стати свого роду релігією з доґмами і єресями. Революційні події, в такій формі, як їх передбачував Маркс, не сповнилися. Теорія павперизації не здійснилася, навпаки, життьовий рівень робітництва в "капіталістичних" країнах покращав, середня верства не зникла, а навіть скріпилася новими силами з-поміж урядників, техніків і працівників послугової індустрії. Пролетаріят ніде не відіграв героїчно-революційної ролі, а від стадії "безклясового суспільства" людство віддалилося ще більше, зокрема в соціялістичних країнах.

Соціялізм ніде і ніколи не ввів у життя свого вчення, згідно з його теоретичними положеннями. Ніде, навіть у Радянському Союзі, не знесено цілком приватної власности, ніде не заведено успішного центрального плянування державного господарства, ніде не впроваджено дійсної матеріяльної рівности. Суспільний лад країн кол. радянського бльоку – це державний капіталізм, де експлуатація робітника осягнула вершини, невідомі капіталізмові. Завжди наново пробоване центральне плянування у тих державах зруйнувало господарство колись навіть добре просперуючих держав.

Послуговуючись демагогією, соціялісти присвоїли собі сльоґани французької революції: вільність, рівність і братерство. Сльоґани привабливі і захоплюючі. Від зарання свого існування людство бажає свободи і дорожить нею.

Соціялізм – це якраз протилежність свободі і поборювання її притаманне всім соціялістам як вони між собою не різнилися б. Теоретизують, що соціялізм гуманний і він хоче виелімінувати війни, насилля, безробіття та взагалі всяке лихо. На практиці, одначе, він є заперечення доброго, обмеження або заборона свободи, зведення людини до маленького коліщатка в машині великого колективу. Розбіжності між теорією і практикою соціялізмів, доводиться їх визнавцям промовчувати, правду

перекручувати, а тих, що її виявляють, карати, а невдачі проголошувати успіхами. Здається, що без перебільшення можна сказати, що соціялісти створили найбільш знані людству системи забріханости.

Міт братерства не зреалізувався. Вже під час 1-ої світової війни "пролетарі" воюючих держав стали з своїми народами на полі бою одні проти одних. Гасло – "пролетаріят не має батьківщини" не прийнялося.

Рівність? Де вона? Стремлять до неї не тільки соціялісти. Рівність у моді і пошануванні й серед західних суспільств. Пробують її впроваджувати при допомозі дивних, але зате дуже скомплікованих законів (проґресивне оподаткування, санкціонована діяльність різних протидискримінаційних комісій). При тому не мають тут на увазі рівности кожного перед законом, але таки утопійну, недосяжну матеріяльну рівність. На прикладі тяжко добачити її, бо яка є рівність між "юнійним босом" і звичайним робітником або директором підприємства і його урядовцем. Радянський лад в процесі "ухравніловки" створив майже февдальну систему, побудовану на ієрархії та авторитеті партійного бюрократа: Всі рівні, але деякі рівніші.

Соціялізм – це всеобіймаюча ідеологія і вона більше, ніж інша, має на все готові відповіді. Навіть міжнародна інтелектуальна еліта, підваживши й заперечуючи релігію, знайшла в соціялізмі задовільні відповіді на складні життьові питання. Стосуючи подвійний стандарт, тобто засаду: це бачу, що хочу, – вони оцінюють подібні суспільні явища прихильно в соціялістичних країнах і дуже критично в інших. Вони не хочуть бачити переслідувань, в'язниць, концтаборів, масових вбивств у лівих диктатурах, зате в інших малий недолік набирає у їх очах прикмет катастрофи. За французьким письменником Раймондом Ароном, соціялізм став "опіюм для інтелектуалістів". Кажуть, що наркоманів тяжко переконувати.

Соціялістичні гасла нескомпліковані, прості, обіцюючі. Вони також демагогічні й тому не диво, що переконують непоінформованих. Вінстон Черчіль про цю доктрину висловився так: "Соціялізм – це філософія невдачі, це віра незнання, це вияв заздрости". Соціялізм без сумніву освідомив неодним гостроту соціяльних проблем суспільств, які індустріялізуються. Події, одначе, доказали, що інші, доктринально ненавантажені, успішніше потраплять проводити в життя постуляти соціяльного покращання життєвого стандарту народів.

Соціялізм в країнах впливу кол. Совєтського Союзу і в самому центрі (теперішня Російська федерація) завалився, і це до певної міри внаслідок власних внутрішніх суперечностей. Ця фраза походить із вчення соціялізму, який пророкував, що саме внутрішні суперечності капіталістичних устроїв доведуть до його кінцевого розкладу. Сталося інакше. Руїни і знищення по його упадку всім наглядні.

Правда, в післясовєтських державах у недавніх виборах до влади прийшли знову бувші комуністи, але вже в іншій, "перефарбованій"

формі. Можна мати, однак, поважні сумніви, чи їхнє панування буде довге. Теплі місця та доступні можливості легко дійти до майна стали їхньою філософією. На верхи влади винесла їх не туга населення за ними, але вміле володіння демагогією та страхом, методи якого партократи за більшовицьких часів довели до вершин досконалости, а ці засоби завжди були успішними в маніпуляції масами.

А як в Україні? Різно, але йде до кращого. Свідомість серед широких мас суспільства поширюється. Виглядає, що і на самих верхах влади щораз більше розуміють потреби найближчої майбутньости, цебто, реформ, дисципліни і єдности. Спір за владу повинен скоро скінчитися. Виконавчу владу під час надзвичайного стану в державі завжди скріплюють навіть дуже демократичні народи. В Україні стан вийнятковий: економічний хаос, нездисципліноване адміністративне правління, а законодавчі Ради воюють з вітряками, тобто, з ілюзіями і привидами минулого. Попри це, ще треба пильно стежити за рухами наших "дружніх" сусідів, які, коли б тільки нагода, радо поділилися б нашими землями. Колись великий польський діяч Юзеф Пілсудський сказав під час 1-ої світової війни: "Я їхав соціялістичним поїздом, але висів на станції Незалежність". Ця фраза дуже пасувала б і для наших політиків, між якими ще багато епігонів минулого часу.

Торонто, 30 січня 1995

о. д-р ІВАН ГРИНЬОХ

14 вересня 1994 р. помер в Нарінґ, б. Мюнхену, патріярший архимандрит о. д-р Іван Гриньох, греко-католицький священик, політичний діяч, викладач у греко-католицькій Богословській Академії у Львові (1935-39), академічний душпастир.

Під час війни був віцепрезидентом УГВР, а згодом довголітнім головою Закордонного Представництва УГВР і Українського товариства закордонних студій в Мюнхені. Уділ о. Гриньоха в підпільній боротьбі Організації Українських Націоналістів і всього українського народу проти німецьких окупантів у 1941-44 р., в постанні Української Головної Визвольної Ради, у виготовленні її основоположних документів, отже Плятформи, Універсалу, Устрою, в діяльності УГВР і в праці Закордонного Представництва УГВР – дуже великий.

Людина глибокого інтелекту, проповідник і автор, о. Гриньох в чималій мірі причинився до зформування політичного обличчя Середовища УГВР і його сприймання в ширших колах української діяспори і в певному відношенні також на батьківщині.

Іван Кедрин

ДОВІР'Я ДО ЗАВТРІШНЬОГО ДНЯ

Це стосується однаково кожної окремої людини, як колективу, суспільства і народу. Україна все ще знаходиться на такому ступені державного будівництва, що треба дивуватися, критикувати, але рівночасно подивляти наших земляків, що оце друга половина січня 1995 року, а ми ще знаходимося у стадії породових болів. У відношенні до України – віра або зневіра у завтрішній день є: бути – чи не бути українській державі.

Використовуючи невдачу "путчу" сталіністів у Москві і компромітацію Комуністичної Партії СССР, Верховна Рада України, під головуванням Леоніда Кравчука, проголосила незалежність України, після попереднього проголошення суверенітету. У нашому політичному словництві "суверенність" і незалежність це тавтологія, одне й те саме – наші земляки в Україні ставлять "незалежність" вище суверенітету. У референдумі 1-го грудня 1991 року величезна більшість голосувала "за" державну незалежність України, при чому "за" голосували також росіяни, поляки, жиди, татари й інші меншини. Те чудо сталося, бо і неукраїнці не хотіли своїми грішми втримувати величезну російську армію та помагати міжнародному комунізмові: але евфорією, – захопленням, що "маємо державу", держави не збудується. В Україні стояла ще поверх півмільйонова російська армія, ввесь адміністраційний апарат був такий, як за існування СССР, панівною мовою була російська, Україна була все ще в системі російського рубля.

Це гарно, що почався рух національного усвідомлення, з маніфестаціями, живим ланцюгом Київ–Львів, з відродженням культу українського етносу і фолкльору, проявлюваного у ношах з вишивками та продукцією дешевих патріотичних фабрикатів і так званого кустарного мистецтва. Але – знову таки – це тільки будова підбудови держави, бо всіма отакими назверхніми проявами патрітизму, проявилися деструктивні елементи, партійництво, амбіціонерство і повна відсутність істини, що "згода будує – незгода руйнує" – та несвідомість, що українську державу можна збудувати тільки на такому принципі, який дав успіх референдумові з грудня 1991 року у співпраці з меншинами, які в різних областях східньої і південної України становили – і все ще становлять – національну більшість.

Водночас, наче автоматично, настала економічна криза. Відірвана від рубля та заведення гордо названого карбованця, не змінило факту, що той карбованець, насправді купон, що його масово друковано, буквально через ніч падав щораз нижче і став безвартісним папірцем. Платні від держави вистачали на купно раз у місяць двох кілограмів масла – і такий стан триває по нинішній день. Це чудо, що держава втрималися, понад 140 країн світу визнали її. Україна породила зацікавлення міжнародного

економічного світу, як можливий новий терен експорту краму, продукованого в упромисловлених державах, – далекозорі державні мужі Заходу почали дивитися на Україну, величини Франції і 52 мільйони населення, як на чинник міжнародної рівноваги, – бо такому поглядові сприяв неспокій у Москві з хронічною боротьбою тамошнього парляменту і президенства. Сприяв зросту прихильности міжнародного світу Україні факт внутрішньої міжнаціональної і міжконфесійної толеранції в країні і відсутність тієї високої боротьби за владу, яка характеризувала відносини в Росії.

Створилася в Україні надзвичайно складна і хаотична ситуація. Держава впала Україні, як манна з неба, – при повній непідготованості до власної державної незалежности та при повному нерозумінні, що таке демократія. Економічна реформа, націлена на вільний ринок, ішла поряд з навчанням людей, що таке приватна власність, що таке купецька калькуляція, що таке бюджет, в якому витрати мусять мати покриття у прибутках, що таке приватна ініціятива і чесне суперництво. Це нам тут, в Америці чи Канаді, виглядає, як злобна виґадка, як абсурди, що при вході до будинку з вивіскою "Національний банк", вартовий запитував бажаючих увійти туди: "У Вас пропуск єсть?" Там у Києві це була самозрозуміла справа.

За поверх три роки багато дечого змінилося. Багато чужинецьких фірм і компаній відкрили в Києві та інших великих містах України філії своїх підприємств і свої крамниці. Можна було чути багато нарікань отих чужинецьких бізнесменів: на державну бюрократію, на адміністраційний хаос із відсиланням чужинецького бізнесмена від Анни до Каяфи, на труднощі співпраці з місцевими людьми – нашими земляками, які зарозумілі, не розуміють добра від інвестиції чужинецького капіталу і дивляться на чужинців з-під лоба. Але поступ є. Він посувається черепашиною швидкістю, але пересувається, як Михайло Горинь, один з найбільш вартісних громадян України, базував свій оптимізм образово: "Драбинистий віз їде порепаною дорогою, але якось посувається вперед".

Невідомо чи далеко зайшов поступ у так званому тамошньому демократичному таборі. Існування все ще 28 політичних партій і організацій із своїми політичними амбіціями – це абсурд. Трішки протверезила людей із того табору трагічна програ в останніх виборах до Верховної Ради. Зголошування по двох і більше канднлатів в одній виборчій окрузі – розбивало голоси і дозволяло на вибір цілої верхівки Верховної Ради в особах комуністів, які перейменували себе на соціялістів, але залишилися вірними адміністраційному апаратові "Рад" і вірними колгоспній системі в ділянці сільського господарства. Голова тієї Соціялістичної партії Олександер Мороз, обраний у тайному голосуванні, гарно і мудро компромісово промовляв на зустрічі з українською громадою в Ню Йорку, але вернувшись до Києва, почав робити те, чого відцурався в Америці. Президент Леонід Кучма, який почав переводити

реформи, мусить мати ширші права і прероґативи, а Мороз йому підставляє ногу. Славити Бога, у першому читанні так званого "закону про владу" – Мороз програв. Це так звана мала конституція, яка розподілює права компетенції керівних органів держави. Відсутність дотепер конституції України та відсутність рідної валюти – це все ще брак найважливіших атрибутів української держави.

Про Леоніда Кучму була вже мова у цьому журналі. Коли в липні минулого року вибрали його, а не Леоніда Кравчука, як усі в діяспорі сподівалися, кажуть, наші земляки попали в паніку. Про Кучму говорилося як русофіла і був острах, що він погодиться на якийсь договір з Москвою, який позбавить Україну її повної незалежности. Показалося, що люди помилялися. Вже перші заяви Кучми показали, що він, колишній директор найбільшої фабрики ракет з кількадесяти тисячами робітників, не визнає над собою ніякого зверхництва ані українського, ані російського. Він признав, що з Росією треба близько співпрацювати, бо 70 відсотків української фабричної продукції іде на північ і схід, а не на захід, але та співпраця не може, мовляв, іти за рахунок добрих відносин з Заходом.

Приїздив недавно до Америки перший, народом обраний президент України, Леонід Кравчук, тепер тільки член Верховної Ради. Розумна людина, дивиться на всі справи тверезо, не позбавлений і самокритицизму, і на пресовій конференції у "Свободі" радив правильно: "Не забувайте, серед яких обставин народилася українська держава, що пережив український нарід та яка криза існує в усіх країнах, які були членами СССР під комуністичним режимом". Не критикував свого наступника Кучму, заявив йому підтримку та признав, що Леонід Кучма взявся за реформи. Реформа державно–адміністраційного апарату, реформа економіки, ступнева по лінії вільного ринку приватизація – все воно вказує, що Леонід Кучма, практик-прагматик, хоче таки ділом, а не обіцянками, покращати ситуацію в Україні. Отримання поважної позики від Світового Банку вказує, що західний фінансовий світ вірить у тривкість української держави. Запрошення Папою Кучми приїхати весною 1995 року до Ватикану – є доказом, що Західний Світ рахується з Україною як потенціяльною конструктивною силою у сучасній конфігурації міжнародних сил.

Позитивні й успішні подорожі Кучми до різних країн, зацікавлення Україною політичним і культурним Західним Світом і згадані розпочаті реформи створюють в Україні іншу атмосферу. Є там все ще дуже важко, особливо в теперішній – лютій в Україні – зимі. Але настала там уже атмосфера, яка не тільки виключає тугу за часами Брежнєва, але створює довір'я до завтрішнього дня.

Так, отже, цей рік може стати переломовим для України. Реформи Леоніда Кучми створюють віру широких кіл населення у завтрашній день.

Олена Губіна

ЧИ ПЕРЕСТАНЕ УКРАЇНА БУТИ РАДЯНСЬКОЮ?

Слово "радянська республіка" вже понад три роки тому зникло з термінології, яка позначає назву Української держави. Але фактично вона залишається у визначенні тієї політичної структури організації влади, котра досі залишилася незмінною. Хоча саме на реформі політичної влади вже давно наполягали лідери багатьох політичних партій демократичного спрямування. Але розвалювалася економіка, руйнувалися усталені економічні зв'язки між окремими підприємствами і цілими країнами, а структура Рад народних депутатів залишалася твердою і непорушною.

Перші обриси реформ почали окреслюватися лише після обрання Президентом Леоніда Кучми. І не лише в суто економічних аспектах. Маючи сумний досвід роботи Прем'єр-міністром з тимчасовими повноваженнями і необмеженими перспективами відповідальности за чужі помилки Кучма добре зрозумів: можливість опанувати хаосом у країні матиме лише той, у чиїх руках зосередиться політична влада.

Кучмі було за що боротися. Ідея президентської влади не була повністю проведена між його попередником і депутатами минулої Верховної Ради так, що він фактично не мав підґрунтя, щоб розгортати свою роботу. Комуністи і соціялісти, які взяли гору в новому парляменті, виступали проти самого інституту президентства в Україні. На руку їм зіграв свого часу і Голова попередньої Верховної Верховної Ради Іван Плющ, який пропонував зосередити всю повноту влади в руках Прем'єр-міністра. Намагаючись усунути свого політичного опонента, Леоніда Кравчука, він почав руйнувати вертикаль виконавчої влади, яку очолював Президент. Таким чином, коли Президентом став Леонід Кучма, він уже не мав президентських структур на місцях. Тому реалізовувати його укази і розпорядження вже, власне, й не було кому. Водночас центр влади міг посунутися саме в бік Верховної Ради, якій, на думку її Голови Олександра Мороза, і повинні були підпорядковуватися місцеві структури. Оскільки "на верхівці" такої піраміди знов опинилися комуністи, радянська система мала всі шанси зберегтися у традиційному і безперспективному варіянті.

Восени 1994 року в надрах Верховної Ради народився законопроєкт, який остаточно мав розподілити владу між Радами різних рівнів. Якби він був затверджений, постать Президента могла набрати досить відсторонених ознак. Однак саме в той момент Леонід Кучма виступив із своєю філософією ринкових реформ. Навколо нього почала гуртуватися команда, яка шукала виходу на найвищі владні важелі.

Під час візити до Сполучених Штатів Америки в листопаді 1994 року Леонід Кучма вперше заявив, що готовий представити до Верховної Ради України власний проєкт Закону про владу. Його опоненти в українському парляменті мали можливість "переварити" це повідомлення протягом

кількох днів, адже буквально за тим Президент розпочав свій наступ. Представляючи новий законопроєкт у парляменті, Кучма заявив: "В Україні існувала парляментсько-президентська республіка і вона довела свою неспроможність". І додав: "Фактично Україною сьогодні не править ніхто. Кожен лише тягне ковдру на себе".

Президент запропонував чітко розподілити владні повноваження між трьома гілками влади. Насамперед, на його думку, Верховна Рада ніяк не може позбутися синдрому впливу на уряд. Вона ухвалює цілий ряд рішень паралельно з Кабінетом Міністрів, або всупереч рішенням останнього. Відступаючи від законотворчої роботи, депутати переключаються на поточні господарські питання, займаючись постачанням енерґоносіїв чи підготовкою до зими. Подібні ухвали нічого не вирішують. І лише дескредитують уряд.

На думку Леоніда Кучми, Президент повинен стати реальним главою виконавчої влади. Він, а не Верховна Рада, повинна вирішувати кадрові призначення в уряді. Саме він, а не Голова Верховної Ради, повинен очолювати виконавчу вертикаль.

Як її утворити? На пропозицію Леоніда Кучми, треба усунути існуючі нині обласні та районні Ради народних депутатів. Їхні функції передати новоствореним президентським структурам. Такий крок міг викликати спротив керівництва Рад місцевого рівня. Але Леонід Кучма узгодив з ними попередньо цей крок, вони досить одностайно підписали відповідний лист-заклик до депутатів Верховної Ради. Не було там лише підписів голови Луганської облради та кримського керівництва.

Усунення місцевих Рад було досить неоднозначно сприйняте депутатами парляменту. Наприклад, колишній Президент України Леонід Кравчук говорив під час інтерв'ю, що він підтримує ідею реформування Рад, але не їх руйнації. Пояснював свою позицію тим, що в такому випадку від своїх обов'язків доведеться усунути 15 тисяч депутатів різного рівня. А їх же тільки недавно обрали. Мовляв, навіть у колишніх компартійних органах, де він сам працював, перш ніж звільнити людину, неодмінно думали про її працевлаштування.

В цілому депутатів Верховної Ради, зрозуміло, мало хвилювала доля їхніх колеґ із Рад місцевих. Інша справа – обмежувалася і їхня зона впливу. А отже, і влада.

Щоправда, дехто із реалістично мислячих депутатів якраз схилявся до того, що кучмівський законопроєкт треба приймати і якомога скоріше. Адже саме в такому випадку на нього лягатиме і вся відповідальність за наступне розгортання ситуації в країні. Маючи проблеми з оплатою енерґоносіїв, навряд чи вдасться швидко й безболісно зрушити економічні реформи і вони викликатимуть цілковите захоплення серед населення.

Однак здебільшого проблема відповідальности для депутатів не стояла гострою дилемою. Адже сам Кучма зауважив: персональної від-

повідальности у Верховній Раді не несе ніхто. Відповідальність тут є однією на 450 чоловік. Тому фактично нічиєю.

Узгоджувальна комісія, яка працювала над законопроєктом Президента, намагаючись поєднати в ньому якимсь чином і позиції депутатів, особливих успіхів не досягла. Адже, за словами голови президентської адміністрації Дмитра Табачника, погодити вдалося лише питання другорядні. Найважливіші позиції не були приведені до спільного знаменника.

У такій ситуації буквально наприкінці минулого року журналісти почали прогнозувати "позиційне протистояння", так би мовити, в окопах. Те, яке може розтягнутися ж на досить довгий проміжок часу. Але буквально за кілька днів до завершення другої сесії президентський проєкт Закону про владу і місцеве самоврядування був підтриманий депутатами у першому читанні без обговорення.

Чи це означало, що Кучма переміг остаточно? Подібних висновків не став би робити ніхто. На друге читання законопроєкт про державну владу запланований до розгляду на лютий 1995 року. За півтора місяця ситуація в Україні цілком може внести корективи до його окремих позицій.

Водночас почала засідати й Конституційна комісія, котра повинна розробити й внести проєкт нового Основного Закону України. Такий крок можна вважати "обхідним маневром", адже одним із вагомих арґументів Леоніда Кучми був той, що в нинішній критичній обстановці реформування в Україні діє стара Конституція, а прийняти нову поки що нема змоги. Закон про владу в таких умовах стає Малою Конституцією.

Однак розрахунки Мороза на швидке прийняття нової Конституції, схоже, навряд чи зможуть здійснитися. Насамперед, нові статті починають готувати, що називається, по новому колу – проходячи той самий шлях, який пройшла попередня Конституційна комісія, котру очолювали Плющ та Кравчук. І зараз перечіпаються за ті самі проблеми, які невирішеними залишилися ще тоді. А саме: устрій держави та організація політичної влади, однопалатним чи двопалатним має бути український парламент, скільки у ньому повинно працювати депутатів; питання з Кримською автономією та державною мовою. Верховна Рада не спроможна сама прийняти нову Конституцію, оскільки не віддзеркалює реальної розстановки політичних сил у суспільстві.

На думку Леоніда Кучми, не мають перспективи й місцеві Ради різних рівнів. Адже зараз не має партії, яка б була реальною опорою Рад.

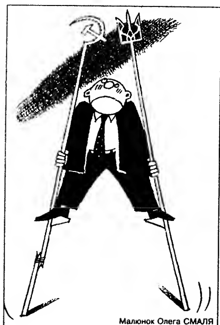
Щоправда, однозначною підтримкою у партій не користується і сам Президент. Після поразки на парляментських виборах політичні сили опинилися перед необхідністю докорінного реформування. Якщо минулого року більшість із них пройшла етап подрібнення, мовляв, так легше виграти вибори, а вже потім можна і об'єднуватися. То сьогодні виявилося, що розтяглися вони до тієї кондиції, коли вже їхні позиції і

рішення не мають ніякого впливу на суспільне життя. Тому потрібен новий поворот – об'єднавчий.

Колишній народний депутат Дмитро Павличко виступив у пресі з листом, закликаючи порозумітися всі демократичні сили. На його думку, підстави для цього є і у Руху, і у Демократичної та Республіканської партій, у інших, хто сповідує праві погляди. За сьогоднішніми прогнозами, на таку пропозицію може пристати навіть Вячеслав Чорновіл, адже й сам колись авторитетний Народний Рух переживає сьогодні не найкращі часи. В іншому випадку подейкують і про зміну самого керівництва НРУ, бо досить часто непорозуміння виникають серед його лідерів.

Та й загалом тепер наполягають на "зміні поколінь" у політичних партіях, бо нинішніх їхніх лідерів уже називають "політиками вчорашнього дня", які давно вже більше зважають на особисті амбіції, ніж на користь справи. Тому, мабуть, не випадково, що більшість політичних партій не проводили по закінченні року чергових з'їздів із перевиборами керівного складу.

Підтримку президентських позицій до певної міри виявляють центристські партії соціял-демократичного спрямування, котрі вже вкотре заявляють про необхідність об'єднання в єдину силу. Але як і раніше, борються за владу вони надто обережно, озираючись на всі боки, ніби боючись зажити нових політичних опонентів. Тому не випадково, що лідер Трудового Конґресу України Анатолій Матвієнко ніби й прагне підтримувати Кучму, але водночас працює у Фонді сприяння розвитку мистецтв, який очолює Леонід Кравчук.

Малюнок Олега СМАЛЯ

Сам Леонід Кравчук не відмовився від думки повернутися згодом на широку політичну арену. Його нова ідея – утворення нової громадсько-політичної організації, Всеукраїнського об'єднання "Порозуміння". Щоправда, популярности йому це поки що не додає. Як не додає і перспектив, оскільки нині він може лише споглядати, як розподіляється влада, не включаючись активно в цей процес.

Водночас все більшого згуртування домагається команда Президента Леоніда

Кучми. І сьогодні її не обмежують лише президентською адміністрацією. Перший віце-прем'єр з питань економічної реформи Віктор Пинзеник називає своїх колеґ. Серед адміністрації Леоніда Кучми – це Анатолій Гальчинський, Валерій Летвицький, Володимир Кузнецов. Серед урядовців – Ігор Мітюков, Роман Шпек, Михайло Каскевич, голова правління Національного банку Віктор Ющенко. Більшість із цих людей вже мають авторитет як всередині країни, так і за її межами. 5 січня відбулося засідання Кабінету міністрів, де урядовці остаточно вирішилися, хто з них надалі піде за Президентом. Серед таких, схоже, не буде самого Віталія Масола, але якщо він залишить посаду Прем'єр-міністра, це відкриє дорогу команді Кучмі.

Як остаточно порозуміються між собою законодавча та виконавча гілки влади? Зважаючи на нинішній авторитет Леоніда Кучми, депутатам скоріше за все доведеться пристати на його умови. Навіть якщо кучмівський проєкт закону про владу і не буде скоро принятий у парляменті, на певні компроміси депутати змушені будуть піти. Компромісія на користь Президента.

Київ, 31 січня 1995 р.

Василь Федорович

ЧИ УКРАЇНА ПОВЕРНЕТЬСЯ ДО РОСІЇ?

Тим питанням займається Е. Б. Румер, один із старших працівників-консультантів Департаменту Міжнародньої Політики Ренд Корп.[1] і Карнеґі Центру[2] в Москві. Правдоподібно від своїх працедавців дістав доручення прослідити і вияснити ту проблему. В зв'язку з тим, в роках 1991-1994 він проводив у Росії і в Україні загальні опити та окремі інтерв'ю з поодинокими політиками, істориками й науковцями, а в результаті опублікував восени 1994 р. в вашінтонґському квартальнику "Форен Полиси"[3] висліди тих дослідів і доповнив їх своїми не завжди правильними висновками.

Хоч автор стартається бути об'єктивним, то все таки помітне в нього тяготіння до Росії, одинокої – на його думку – потуги, що може ґарантувати стабільність і мир у Східній Европі.

На вступі автор стверджує, що вибір Леоніда Кучми президентом України в липні 1994 р. може врятувати її від катастрофи, бо саме тепер є нагода, щоправда слабка, провести внутрішні економічні реформи. Якщо однак Україна далі піде давнім шляхом, то їй грозить дезінтеґрація і втрата суверенности.

Причина сучасного незавидного стану України лежить у її недавньому минулому. Всенародне голосування за незалежність в грудні 1991 р. було рішальним ударом для повалення СРСР. Грудневий референдум важливий для України тим, що після трьох з половиною століть російської домінації вона осягнула свою незалежність, а вибір Леоніда Кравчука президентом України започаткував нову добу в її політичному житті.

Впродовж перших двох років незалежности Україна зазнала чимало труднощів і криз як внутрішніх, так і зовнішніх, в ділянці політики й економіки, міжнародних взаємин і державної безпеки. Труднощі тривають досі. Головною особливістю тепетішньої ситуації є зволікання з економічними й соціяльними реформами, надто повільний законодавчий процес та зростання напружень з Росією. Пояснити це можна тим, що перший уряд України опинився в руках нової політичної еліти, що, до речі, складалася в значній мірі з давньої панівної верстви. Після того, як усунено від влади колишню комуністичну верхівку, на її місце прийшов другий нижчий ешелон тої самої кляси, т. зв. номенклятура, яка тим разом виступала під націоналістичними прапорами. Крім того, до влади прийшли теж деякі політики з ряду активістів, що терпіли переслідування за комуністичного режиму. Головним політичним об'єднанням тих активістів став "Рух", що заступив принцип повної незалежности України.

Члени Руху стояли перед трудним вибором: або стати по боці Кравчука, що тепер очолював незалежну Україну, або перейти до опозиції і вимагати від уряду основних реформ. Щоб не викликати підозріння нельояльности супроти першого лідера України, Рух уникав ясного вибору, хоч на ділі знайшовся в опозиції.

Новий уряд не вважав конечним проводити радикальні економічні реформи. Чому? Головну ролю в уряді грали давні представники великих промислових підприємств і місцевих партійних органів і тому не спішилися з реформами, бо це могло б зменшити їхню силу і впливи. Через те економіка України знайшлася в застою.

Для перших керівників України головним завданням було закріпити Українську державність, забезпечити її перед загрозою російського неоімперіялізму та втримати рівноправність у взаєминах з Росією. Кравчук зручно маневрував між Києвом і Москвою, проголошував політику співпраці між обома державами, то знову погрожував виступленням України з СНД.

Проте з СНД він не виступив, а причина цього в тому, що акт про створення СНД, підписаний в грудні 1991 р., є дуже важливим документом, який зобов'язує Росію респектувати незалежність України, її кордони і територіяльну цілісність. Крім того, загострення українсько-російських стосунків не було б корисне для України, бо вислід можливого збройного конфлікту міг би бути для неї згубним (головно з уваги на поважну кількість російськомовного населення). Отже, в перших роках незалежности українські політики мусіли вважати, щоб напруження між Україною і Росією не довели до конфронтації з північним сусідом, як це було видно при обговорюванні питань ядерної зброї, поділу майна і боргів кол. СРСР, Чорноморської фльоти тощо.

Спосібність Кравчука опиратися російському імперіялізмові була важливим елементом його внутрішньої політики, бо ж він виступав як батько і захисник незалежної України. Проте, як колишній комуніст, він був чутливий на можливі закиди з боку націоналістів, які могли б підозрівати його в співпраці з Росією на шкоду України.

На міжнародньому полі діяльність Кравчука і його дипломатів була скерована на те, щоб світова спільнота визнала Україну як незалежну державу. Ця політична діяльність українського уряду увінчалася успіхом. Зате внутрішні економічні справи зійшли на другий плян і постійно погіршувалися.

Як досі, то спостереження автора-чужинця щодо діяльности першого українського уряду, а зокрема президента Кравчука, влучні і правдиві. Можна тільки мати застереження до його твердження, що вихід України з СНД позбавляє її одинокого леґального документу, що охороняє її незалежність і цілісність території. Адже відомо, що безпосередньо після референдуму, ще перед створенням СНД, Росія визнала незалежність України (друга після Польщі).

Виникнення України як незалежної держави викликало, як твердить автор, різниці між реґіонами та етнічними групами. Спершу того не помічалося, бо було загальне бажання звільнитися від московської залежности. Але згодом, внаслідок погіршення економічного стану населення, з'явилися реґіональні й етнічні суперечності, а вслід за тим критичне ставлення до влади в Києві. Найбільше розходжень завважується між західніми і східніми областями України. Західня Україна, яка є колискою українського націоналізму, є найменше зрусифікована і найменше прихильна до Москви з уваги на віровизнання, етнічність і мову. Колись вона була частиною Австро-Угорщини й тоді там пробудилася та розвинулася національна свідомість більше, ніж у східніх областях, що були під Росією. Саме тим Галичина відрізняється від решти України. Після Другої світової війни Західня Україна ставила збройний опір сов. окупації і цей стан продовжувався ще в 1950-их роках. Тому та частина України була під спеціяльним наглядом Москви і Києва. Важливим релігійним і культурним чинником Західньої України була і є її греко-католицька церква, що поєднує елементи західнього католицизму і східнього православ'я. Переслідувана і зліквідована сов. режимом, згодом реабілітована в часі "перебудови", тепер є вагомим чинником в українській політиці й суспільсьтві.

Автор стверджує, що зв'язки між західніми і східніми реґіонами України якісь стримані, націоналістичні ідеї галичан несприємливі в східніх і південних областях України. Крім того, господарська криза й висока інфляція ослабили "спільний економічний простір", витворили реґіональну економічну окремішність. Кожний реґіон шукає власної економічної розв'язки й погрожує (найчастіше страйками) центральній владі в Києві, що не може дати собі ради з тими труднощами. Поширюється думка, що Київ трактує деякі реґіони краще від інших, а це звичайно викликує невдоволення. Часто чується, нпр., в Луганську чи Донецьку, що галичани хочуть контролювати цілу Україну, а тим часом східні реґіони самі знають, що їм робити, й не потребують вказівок з Галичини. Подібно теж на Закарпатті панує загальна думка, що політика Києва приготовляється у Львові. Тому лідери Закарпаття стараються нав'язати ближчі взаємини з Мадярщиною і Словаччиною, замість шукати торговельних партнерів у центральній Україні або слухати вказівок з Києва. Так само промислові директори східніх реґіонів України, де багато російськомовного населення, тяготіють до Росії і тужать за "добрими сталінськими часами". Тут теж причина, що під час виборів влітї 1994 р. східня Україна голосувала за комуністів і проросійського Кучму, а західньоукраїнські націоналісти за Кравчука і його однодумців.

Щодо економічного питання, то погляди автора скептичні, він переконаний, що коли б теперішній уряд хотів провести серйозні реформи, то нема певности, чи це поправить ситуацію, бо, згідно з опінією деяких українських економістів, раніше можна було легше провести

реформи, а тепер це получене з великими труднощами й залежне від поважної зовнішньої фінансової допомоги. На щастя, ситуація від того часу змінилася на краще. Під час своєї візити до Канади і ЗСА президент Кучма офіційно заявив, що він ставиться серйозно до економічних реформ і переходу до вільного ринку. Доказом того є його декрет про приваризацію землі з 15 листопада 1994 р. В результаті Канада і ЗСА та Міжнародній Валютний Фонд признали Україні поважну фінансову допомогу для піднесення її економіки.

Якщо мова про реґіони, що про них згадує автор, то вони справді трохи "розгулялися" й хотіли робити все на власну руку без порозуміння з Києвом. Але й тут наступає зміна. В Києві відбулася 18 листопада 1994 р. нарада представників реґіонів з Кабінетом Міністрів з участю президента Кучми, який вже на самому вступі заявив твердо, що Україна не є федеративною державою й області не є республіками, тому рішення центрального уряду мають виконувати всі області без винятку. Отже, можна сподіватися, що й цей розгардіяш скоро зникне і настане лад.

Тепер справа ядерної зброї. Обговорюючи це питання, автор стверджує, що ядерна зброя була для України вигідним і корисним арґументом в стосунках з Заходом, який боявся, що після розвалу СРСР в Европі буде кілька ядерних потуг, і їх не можна буде контролювати.

Як відомо, Україна ще в 1990 р. заявилася стати без'ядерною державою, а згодом, після референдуму в грудні 1991 р., шукала в світі формального визнання, економічної допомоги і членства в міжнародніх організаціях. Україна, що вважала себе бар'єром проти російської інвазії, старалася визначити свою ролю в системі европейської безпеки й рахувала на попертя міжнародньої спільноти. Проте Захід поставився якось холодно до українських вимог, а зі свого боку зажадав, щоб Україна дотримала зобов'язання стати без'ядерною державою. Політика України в тому відношенні була обережна і зумовлена ґарантією її суверенітету й цілісности території. Треба підкреслити, що ядерна зброя була для України сильним козирем при переговорах з західніми державами. Якби не ядерна зброя, американські державні секретарі, міністри оборони та інші високі державні представники в своїх подорожах по Европі й Азії не були б затримувалися в Києві; також президента Кравчука – в часі його візити до ЗСА – були б не приймали з такими почестями в Вашінґтоні. Україна напевно була б залишилася на другому пляні, першу скрипку була б грала Росія.

Зворотним пунктом у тій справі було підписання в Москві в січні 1994 р. тристороннього договору, в якому Україна зобов'язалася передати Росії для знищення ядерну зброю, розміщену на її території. Та відомо, що процес ліквідації ядерної зброї розрахований на кілька років, а в тому часі ядерна зброя далі є на території України. Таким чином Україна далі вважається ядерною державою, а це знову утруднює українсько-російські взаємини.

Вкінці, слід зазначити, що 16 листопада 1994 р., отже ще перед офіційною візитою президента Кучми до ЗСА, український парлямент ухвалив приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї і таким чином Україна показала перед цілим світом, що виконала своє приречення про без'ядерний стан держави.

Вертаючись до взаємин України з Росією, треба зазначити, що довговікове життя під одним режимом зродило чимало проблем, що їх не може так легко розв'язати ані незалежна Україна, ані нова "зредукована Росія". Втрата України є для Росії дуже відчутна, бо Україна була мостом для Росії до Заходу чи радше заборолом проти західньої інвазії.

В Києві автор мав інтерв'ю з Михайлом Горинем, який, між іншим, сказав йому: "Наша історична місія полягає в тому, щоб бути лікарем, який вилікував би Росію з її імперіялістичних амбіцій. Україна є европейською державою, а Росія такою не є, вона сидить на вершку Уральських гір, дивиться на схід і пробує розв'язати свої проблеми." Така настанова українських політиків – на думку автора – є нереалістична й небезпечна, бо визначуючи позицію України як бар'єру проти російської експансії є однозначне з засудженням її на постійний конфлікт з північним сусідом, сильнішим мілітарно, економічно й територіяльно. Тому автор піддає думку, що головним завданням української дипломатії повинно бути – знайти якийсь "модус вівенді" з Росією, бо в противному разі може дійти до конфронтації Заходу з Росією й до нового поділу Европи, а це не є в інтересі західніх сусідів України.

Автор чомусь переконаний, що Україна спричинює Росії великі клопоти. Росія ніби турбується тим, що внутрішня нестабільність України впливає некорисно на політичні російські інтереси та державну безпеку. Крім того, Росія занепокоєна наявністю ядерної зброї на Україні. З тих причин існування України як бар'єри між Сходом і Заходом є для Росії небажане, зокрема тепер, коли вона плянує провести основні внутрішні переміни і переорієнтацію своїх взаємин із Заходом. Деякі російські політики вважають, що Україна є загрозою стабільности в Европі. Інші переконані, що відділення України від Росії необґрунтоване, противне історичній спадщині і традиції. Навіть ті росіяни, що ще два роки тому вітали незалежність України, тепер вважають, що приєднання до Росії бодай частини України є неминуче. Причина таких міркувань лежить в тому, що майже три і пів століття російського панування над Україною витворили в росіян якийсь своєрідний загарбницький комплекс, якого вони досі не можуть позбутися.

Проте Росія, не зважаючи на свою територіяльну величину, не всилі перебрати на себе провідну ролю в російсько-українських взаєминах. Особливо економічні й політичні умови можуть бути поза її контролею. На підставі проведених опитів, виявилося, що в Україні є два погляди на економічну ситуацію: песимісти не пророкують Україні довгого існування з уваги на брак засобів енерґії, жахливу інфляцію, високі ціни на товари,

низьку заробітну плату та бездіяльність уряду. Оптимісти є іншої думки. Вони підкреслюють велику терпеливість українського народу, який підтримав уряд, що дав йому незалежність, і тому вони готові далі терпіти недостатки і платити високу ціну, щоб втримати політичні здобутки. При тому вони зазначують, що противники України перебільшують її економічні проблеми та що нарід навчився поборювати всі труднощі.

Все таки автор вперто твердить, що економіка України щораз більше котиться вниз і швидко наступить повний крах. У зв'язку з тим, він доходить до курйозного висновку, що Росія може знайтися в такій ситуації, що буде змушена інтервенювати у внутрішніх справах України. Такий висновок щонайменше нелогічний. Ніхто не може змусити Росію вмішуватися у внутрішні справи іншої суверенної держави, тим більше, що така інтервенція незгідна з загальноприйнятими нормами міжнародного права.

Окремо обговорює автор питання Криму і ставлення Заходу, а особливо ЗСА, до українсько-російського питання.

В той час, як Україна старалася про прийняття її до европейської спільноти, Захід зажадав, щоб український уряд провадив таку зовнішню політику, яка б не провокувала її північного сусіда, бо для Европи економічні реформи в Росії є першою і найважливішою проблемою. Якщо Росія поставиться вороже до Заходу, то Україна правдоподібно знову попаде в орбіту Москви, й тоді Захід не буде спроможний помогти їй ні мілітарно, ні фінансово. Коли ж Росія стане демократичною державою і ввійде в партнерство з Заходом, то зникне загроза російської експансії й тоді... Україна непотрібна.

Щодо Криму, то автор не тільки безпідставно, а просто фальшиво твердить, що криза в Криму викликана внутрішнім економічним застоєм в Україні, й це утруднює внутрішні російські реформи, а в додатку може пхнути Росію на шлях експансії в обороні сецесійного руху, тим більше, що вона там має свої "леґітимні"(?) інтереси. Насправді, а це загально відомо, кримський конфлікт є інспірований Москвою і зручно пропаґований серед "єдинонеділимського" російського населення Криму. Тут треба пригадати, що після проголошення незалежности України Росія виступила з домаганням прилучити до неї Крим, мотивуючи це тим, що передача Криму Україні в 1954 р. була незаконна. В зв'язку з тим російський парлямент навіть ухвалив резолюцію про анулювання акту з 1954 р. і про повернення Криму до Росії.

Україна гідно зареаґувала на ту резолюцію на форумі Об'єднаних Націй, які підтвердили, що Крим є складовою частиною України і претенсії Росії безпідставні.

Все таки, автор чомусь обороняє позицію Росії щодо Криму і вважає, що російська інтервенція може бути кориснішa, ніж дальший хаос і нестабільність в Україні. Однак, щоб надати тій інтервенції якийсь леґальний характер, автор радить, щоб західні потуги, включно з ЗСА, які

ґарантували цілісність української території, закомунікували Росії своє затурбування ситуацією в Криму та апелювали до російських лідерів, вжити свого впливу для мирного полагодження конфлікту. З другого боку, якщо б це не вдалося й Росія таки рішилася на інтервенцію, вона повинна постаратися про міжнародний мандат, тобто згоду ООН на ту інтервенцію, бо така акція під еґідою ООН буде більш "леґальна", ніж самовільна інвазія.

На думку автора, російська інтервенція може бути одиноким виходом з критичного положення України з уваги на її економічну нестабільність. Він признає, що дезінтеґрація України була б трагедією, але це не значить, що треба зрезиґнувати з перемін у Східній Европі, це тільки доказ, що упадку України ніяким чином не можна було уникнути.

...а тимчасом ключ до европейської стабільности залишиться в Росії. Ось, де закопана собака!

Та надіймося, що ті чорні прогнози з американського автора не здійсняться. Розвиток найновіших подій в Україні, особливо після візити президента Кучми до Канади і ЗСА, дає запоруку, що Україна економічно й політично прямує до кращого майбутнього.

До Росії вона вже не повернеться.

1. International Policy Department of Rand Corp.
2. Carnegie Endowment for International Peace.
3. Foreign Policy.

Омелян Тарнавський

"ГУРТ"

Товариство "ГУРТ" постало 24 і 25 грудня 1941 року в готелі "Фарис" у Криниці, яким тоді завідував Дмитро Паліїв. Ідея створення "ГУРТУ" виникла у проф. Володимира Кубійовича і у Дмитра Палієва, який завжди шукав якоїсь політичної форми української діяльности.

Про пляни Д. Палієва і свої власні Володимир Кубійович розмовляв декілька разів з ред. Василем Глібовицьким, і ця трійка запроєктувала перший склад "ГУРТУ" і його неписану "конституцію".

У нарадах у справі створення "ГУРТУ" взяли участь Володимир Кубійович, Микола Шлемкевич, Дмитро Паліїв, Василь Глібовицький, Омелян Тарнавський і Степан Волинець. Ця "шістка" – це перші члени "ГУРТУ". Приявні на цих нарадах обрали одноголосно Вол. Кубійовича головою, Миколу Шлемкевича заступником голови й ідеологічним референтом, а О. Тарнавського референтом фінансів. Постановлено не писати ніяких протоколів , а лише в конечних випадках листуватися дуже коротко і дуже обережно. Постановлено також приймати в члени "ГУРТУ" небагатьох вибраних щодо характеру і впливових громадян, що мали б вплив у свому оточенні та через яких можна б діяти на членів цього оточення.

Перший раз появилася друком коротка згадка про "ГУРТ" щойно в споминах Вол. Кубійовича п.н. "Мені 85", Париж-Мюнхен 1985, на сторінках 117 і чергових, зокрема на стр. 121, 154, 156. Але і на інших сторінках згаданих споминів В. Кубійовича, від стор. 117 почавши, дуже багато написано посередньо про "ГУРТ" і про діяльність членів "ГУРТУ".

Зовнішньою формою приступлення в члени "ГУРТУ" була обітниця працювати для добра українського народу і виконувати постанови "ГУРТУ" і на доказ згоди з тією обітницею подати всім на сходинах приняття в члени "ГУРТУ" свою правицю. Так зробили приявні шість членів "ГУРТУ" на перших основуючих сходинах і так зробили чергові п'ять членів, які пізніше, в різному часі приступили до "ГУРТУ", а саме (подаю хронологічно) Роман Голод, Михайло Добрянський, Атанас Фіґоль, Юрій Полянський і Роман Данилевич. За часів німецької окупації українських земель в роках 1941-1944 головним тереном діяння "ГУРТУ" і його впливів на українське життя була організаційна сітка Українського Центрального Комітету – Краків – Львів і його теренова підбудова, як також Українське Видавництво з централею в Кракові і чисельно сильнішим під оглядом кількости працівників і книжкової продукції відділом Укр. В-ва у Львові.

На терені УЦК були діяльними такі члени "ГУРТУ": Вол. Кубійович, Василь Глібовицький, Роман Голод, Михайло Добрянський, Омелян Тарнавський, Атанас Фіґоль і Роман Данилевич. Д-р Кость Панківський, заступник Вол. Кубійовича в УЦКомітеті, і проф. Зенон Зелений, керманич шкільного відділу і відділу молоді, як і деякі інші члени проводу

УЦК, формально не були членами "ГУРТУ", але діяльні згідно з його плянами та постановами.

На терені Укр. В-ва були діяльними члени "ГУРТУ" Микола Шлемкевич і Омелян Тарнавський, як члени дирекції, і Вол. Кубійович, як голова Надзірної Ради Укр. В-ва. З М. Шлемкевичом і О. Тарнавським тісно співпрацювали проф. Іван Зілинський, д-р Ігор Федів, Петро Постолюк і Михайло Матичак та майже всі члени редакції щоденника і тижневика "Краківські Вісті" з головним редактором щоденника мґр. Михайлом Хомяком на чолі. Дмитро Паліїв і Степан Волинець утримували контакти з провідними комбатантами українських військових з'єднань з часів визвольної боротьби з років 1918-1921, як також з колишніми членами політичної організації "Фронт Національної Єдности" (ФНЄ), а врешті в 1943 р. включилися в акцію організації Української Дивізії "Галичина".

Близькою до "ГУРТУ", зокрема до Вол. Кубійовича і Миколи Шлемкевича, була так звана "харківська група" політичних втікачів із східноукраїнських земель у проводі з Володимиром Доленком, Михайлом Вєтуховим і Василем Дубровським. У своїй діяльності ця досить численна група орієнтувалася на діяльність і поради Вол. Кубійовича та Миколи Шлемкевича й інших членів "ГУРТУ", не підозріваючи, що ці громадяни становлять дійсну організацію. Через впливи Вол. Кубійовича (в УЦК і Укр. В-ві) та Миколи Шлемкевича і Омеляна Тарнавського (в Укр. В-ві) багато членів т.зв. "Харківської групи", як теж інші визначні провідні особи з рядів політичної еміґрації із східно-українських земель користались немалими субсидіями з фінансів УЦК і Укр. В-ва.

В 1943 р. розпочалася акція набору і вишколу вояків т. зв. Української Дивізії "Галичина", в якій провідну ролю відігравав член "ГУРТУ" Дмитро Паліїв, що поміг у формуванні членів Військової Управи з-поміж симпатиків членів "ГУРТУ" та їхньої діяльности. Дмитро Паліїв сам зголосився до Дивізії та увесь час займав впливове становище в характері референта українських старшин і дорадника командира Дивізії генерала Фрайтаґа.

Після 2-ої світової війни, в осени 1945 р., почав діяти в Мюнхені відновлений Український Вільний Університет (УВУ), що до травня 1945 р. діяв у Празі. До цього в найбільшій мірі причинилися професори Володимир Кубійович і Іван Мірчук, з якими в цьому дуже тісно співпрацював проф. Вадим Щербаківський, що став першим ректором відновленого восени 1945 р. УВУ. До праці в адміністрації УВУ "ГУРТ" відрядив своїх членів Омеляна Тарнавського на пост секретаря ректорату УВУ і Романа Голода на становище господарського референта УВУ.

Члени "ГУРТУ" із своїми прихильниками відіграли провідну ролю в організації восени 1946 р. Українського Національно-Державницького Союзу – УНДС, а потім у формуванні Української Національної Ради в Авґсбурзі влітку 1948 р. і в реорганізації еміґраційного Уряду УНР.

Влітку 1947 р. Микола Шлемкевич при помочі інших членів "ГУРТУ" (О. Тарнавський і Р. Голод) почав акцію організації клюбів "Ордо ат лібертас" (порядок і свобода), щоб дати організаційні рамці для широкого кола прихильних для дії членів "ГУРТУ" наших громадян. Провідними особами в тих клюбах були Андрій Мудрик і Іван Поритко та інші передові наші кооператори чи комбатантські діячі, головно в українських таборах переміщених осіб. На жаль, через масову еміґрацію до заморських країн, головно до США і Канади в 1948 і 1949 роках, ця акція не дала більших корисних результатів.

Від 1947 аж до свого виїзду до США в 1949 р. в Німеччині, а зокрема після свого приїзду до США, Микола Шлемкевич присвятив дуже багато своєї уваги і праці організації журнальних і книжкових видань, своїх власних і симпатиків членів "ГУРТУ" чи їхньої діяльности. В 1953 р., головно завдяки заходам М. Шлемкевича, постало в Нью-Йорку В-во "Ключі", а також почав появлятися друком місячник "Листи до приятелів" під редакцією М. Шлемкевича, виданням якого він займався аж до своєї передчасної смерти в лютому 1966 р. У В-ві "Ключі" появилися такі книжкові твори М. Шлемкевича: "Загублена українська людина" (1954), "Галичанство" (1956), "Верхи життя і творчости" (1958), "Українська синтеза чи українська громадянська війна" (1940), "Гутірки при ватрі про світогляд і характер" (1947). У серії "Проблеми" появився 1956 р. збірник "Українська Душа". У В-ві "Ключі" появилися в 3-ох томах цінні спомини д-ра Костя Паньківського, 1-ий том "Від держави до комітету" (1957), 2-ий том "Роки німецької окупації" (1965), 3-ій том "Від комітету до Державного Центру" (1965). При цій нагоді слід згадати, що за часів свого побуту в Німеччині з ініціятиви М. Шлемкевича і під редакцією Михайла Добрянського появилися в роках 1947 і 1948 чотири числа журнала-квартальника "Проблеми", що друкувався в містечку Бад Верісгофен біля Зальцбурґа. Адміністратором журналу був Омелян Тарнавський, при помочі Левка Ломиша. Продаж, передплата і кольпортаж цього журнала був поширений на терен цілої Західної Німеччини.

Так отже видавничий сектор членів "ГУРТУ" був гарно розбудований. Фактично "ГУРТ" діяв від грудня 1941 р. до смерти Володимира Кубійовича в 1985 р. Найбільше посилена діяльність "ГУРТУ" припадає на роки 1943-1949, у Кракові й у Львові, а потім у Мюнхені. "ГУРТ" діяв серед українського суспільства ланцюговою системою. Спершу члени "ГУРТУ" діяли, використовуючи організаційну систему УЦКомітету і його теренової підбудови. Так само члени "ГУРТУ" мали безпосередній вплив на керівних діячів із системи Укр. В-ва Краків-Львів, зокрема на редакторів Укр. В-ва. Пізніше, на еміґрації в Німеччині, головно в Мюнхені, члени "ГУРТУ" мали вплив на професорів УВУ, в якому великим авторитетом втішалися проф. В. Кубійович та д-р Микола Шлемкевич. В Канаді і США "ГУРТ" мав великий вплив на діячів і діяльність Об'єднання Педагогів, головою якого був проф. Зенон Зелений і на організацію

української молоді "Пласт", де дуже впливове становище займала сестра Д. Палієва Цьопа Паліїв з своїми співробітнками, як також члени "ГУРТУ" Атанас Фіґоль, Роман Голод і Омелян Тарнавський. Члени "ГУРТУ" мали більший чи менший вплив на членів політичних організацій таких як УНДС – СУНД – УДР. Так само члени проводу Патронату НТШ – Сарсель діяли дуже успішно по інтенції "ГУРТУ", поширюючи в терені видання Енциклопедії Українознавства і організуючи в терені через своїх представників поважні фонди на видання Енциклопедії.

Члени "ГУРТУ" Микола Шлемкевич і Омелян Тарнавський при помочі Михайло Матичака і Петра Постолюка вивезли найцінніші твори бібліотеки Укр. В-ва на весні 1944 року зі Львова до Кракова, де цю бібліотеку, а це один вагон, вивезено до Відня, звідки на весні 1945 р. її перевезено окремим вагоном до села Авфкірх біля Авґсбурґа, а з Авфкірху через Мюнхен до Сарселю, де ця досить солідна і цінна збірка книжок стала зав'язком теперішньої бібліотеки НТШ в Европі з осідком у Сарселі, Франція.

Так, отже, нечисленне членство "ГУРТУ" – 11 осіб – серед складних обставин за час 2-ої світової війни і після неї аж до 1985 року відіграло серед українського суспільства в Україні (1941-1945), в Кракові (1941-1945), в Німеччині і Франції (1945-1985) і у США та Канаді (1949-1985) незвичайно поважну і позитивну ролю.

ОДЕСЬКИЙ ТЕРМІНАЛ

Геополітичний аспект проблеми енерґоносіїв

Проблема постачання енерґоносіями постала перед Україною разом з набуттям незалежности. "Кров економіки", яка за часів існування СРСР надходила безперебійно, хоча і не безплатно (слід лише пригадати ту ціну, яку Україні довелося заплатити через незбалянсовану структуру економіки), після перетворення колишніх республік Союзу у суб'єкти міжнародних відносин набула нових функцій. Вона стала важелем економічного, а відтак і політичного тиску. Не в змозі розрахувати на власні родовища (видобуток нафти на українській території становить 4 млн. тонн на рік і покриває заледве 7% потреби національної економіки), Україна дедалі більше потрапляла в залежність від російських поставок, за рахунок яких покривалися решта 93% необхідної кількости. В цей період ми мали змогу постійно спостерігати, як в процесі вреґулювання міждержавних відносин України і Росії, виникає питання заборгованости енерґоносії.

Постала реальна потреба позбутися російської енерґетичної монополії шляхом пошуку альтернативних джерел постачання. Це дозволило б зробити постачання нафтопереробного комплексу України більш надійним, стабілізувати ціни на енерґоносії і зробити конкретний крок на шляху інтеґрації в европейський економічний простір шляхом входження

в єдину европейську систему енерґопостачання. Пошук району постачання енерґоносіїв з погляду географічного розташування України і перспектив на майбутнє не становить жодних труднощів. Мало того, що геостратеґічне розташування країн Близького та Середнього Сходу є оптимальним для України варіянтом, запаси нафти тут (661,8 млрд. барелей) не співставні з запасами в інших реґіонах світу. Що ж до Росії, то співвідношення її запасів із близькосхідними становить за оцінками експертів 1:11, а відтак немає потреби переконувати у кращі перспективи орієнтації на постачання нафти з Близького та Середнього Сходу.

Сприятливою обставиною реалізації пляну постачання чорного золота з альтернативних джерел є значне здешевлення поставок нафти і нафтопродуктів у Европу. Дотепер нафта з району Перської затоки доставлялася до европейських терміналів Суецьким каналом (однак цей шлях суттєво обмежує тоннаж суден) та навколо Африки. Масштаби не співставні з перевезенням Чорним морем до українського терміналу, звідки нафта піде вже існуючими маґістралями в Европу. Інфраструктура постачання нафти на Чорноморське узбережжя Туреччини з території, скажімо, Іраку, існує і вимагає лише добудування невеликого відрізка нафтопроводу – 320 км від Кірікале до порту Самсун. Таким чином довжина шляху транспортування нафти становитиме від Кіркука (Ірак) до Кременчуцького нафтопереробного заводу 2930 км. в той час як російський варіянт – це 4000 км. Отже, як бачимо, переваги пляну, розробленого Держкомнафтогазом України, очевидні. Не менш вигідним він буде і для країн Европи, оскільки традиційний шлях поставок нафти, наприклад, до Роттердама, становить 11800 км. (Суецьким каналом) і 23000 км. навколо Африканського континенту.

Чи використає Україна цей шанс? Питання не риторичне, оскільки, зрештою, від ступеня енерґетичного суверенітету залежить суверенітет державний і те місце в геополітичній структурі континенту і світу, яке посяде наша держава. Однак специфіка перехідного періоду призводить до того, що акції такого масштабу, як побудова нафтового терміналу в район порту "Південний" Одеси, неодмінно стають картами в політичній грі.

Безумовно, екологічну небезпеку, яку приховує в собі спорудження великих промислових об'єктів, не слід полишати поза увагою. Північне Причорномор'я не може поскаржитися на недостатню кількість підприємств, які становлять загрозу навколишньому середовищу. Однак саме здійснення проєкту будівництва терміналу дасть змогу поліпшити екологічне становище в реґіоні. В кошторисі проєкту передбачено витрати на охорону навколишнього середовища в сумі 1306661 млн. крб. Поза тим передбачено кошти на реконструкцію об'єктів зовнішнього водопостачання і каналізації (незадовільний стан яких, як відомо, є хронічною хворобою Одеси), на благоустрій навколишніх населених пунктів, на реконструкцію автошляхів, на будівництво осетрового заводу на Дунаї

і риборозвідного комплексу поблизу Одеси. Список заходів, необхідних для оздоровлення реґіону, на які місцева влада не має і навряд чи матиме гроші, можна продовжити. Тому постає запитання, чи причина протесту місцевої влади проти будівництва терміналу (проєкт якого до того ж має европейську екологічну сертифікацію) дійсно лежить в площині піклування про екологію міста і навколишніх земель? Цікавим є й той факт, що "антитермінальна кампанія" почалася в час, коли на території, відведеній для забудови, вже велися роботи.

Висновок напрошується один. Будівництво терміналу стало предметом зацікавлення потужних трансдержавних промислових угрупувань, які знову провокують через своїх представників у Верховній Раді дебати стосовно доцільности будівництва альтернативних російських мереж нафтопостачання України. Інтереси, якими керується це лобі, і національні інтереси України навряд чи збігаються. Отже, маємо змогу спостерігати, як проросійськи орієнтована промислова і політична верхівка перетворюється на знаряддя російського "енерґетичного терору", до того ж знаходячи союзників у особі місцевої влади реґіонів, які вже давно прагнуть економічної автономізації. Залишається лише додати, що від того, як складеться доля першого проєкту, який виводить Україну з сфери російського економічного домінування, такою, напевно, буде й перспектива національної державности під керівництвом нинішньої адміністрації.

Аналітичний відділ
громадського об'єднаня "Нова хвиля".

Омелян Кульчицький

ЧИ САДДАМ ГУССЕЙН ДРУГИЙ ГІТЛЕР?

Міжнародні сіті нелеґальної торгівлі зброєю під час іраксько-іранської війни та її трагічні наслідки.

В неділю, 8 червня 1981 року, ескадриля ізраїльських джетів Ф-16, з охороною 6 дво-моторових винищувачів, вилетіла з летунської бази в Сінаю. Завдання: знищити атомовий реактор Осірак у Іраку. Вони зрівняли реактор з землею, а з ним 26 фунтів урану, потрібного до продукції ядерної зброї. Цей несподіваний налет заскочив політичний світ. Декотрі держави засудили Ізраїль, а інші були задоволені, що ядерна зброя не попала в небажані руки Саддама Гуссейна.

Ізраїль інформував США й інші держави, що Ірак зачне продукувати ядерну зброю, а реактор Осірак мав почати працювати у липні того ж року. США не реаґували, й Ізраїль рішив сам знищити реактор.

У розбудові ядерного арсеналу Іракові допомагала в першу міру Франція, постачаючи, крім модерної зброї, потрібну технологію. Це був наглядний факт, і деякі французькі комерсанти прозвали реактор Осірак "паном Ірак."

Після збомбардування Осіраку, президент Реґан скликав засідання кабінету міністрів, щоб вирішити, як зареаґувати на ізраїльський напад. Більшість висловила думку, щоб якось "покарати" Ізраїль. Тільки секретар закордонних справ ген. Гайґ сказав, що Америка повинна бути вдячна Ізраїлеві за те, що він зупинив поширення ядерної зброї на Близькому Сході. Як "кару" Ізраїлеві відложено на якийсь час доставу 4 джетів Ф-16, які він закупив у США.

Америка так робила, бо хотіла бачити Ірак як свого секретного союзника, щоби шахувати ним релігійного фанатика Хомейні в Ірані. В той час амбасадором США до ООН була Джін Кіркпатрік. Вона втримувала таємні зв'язки з міністром закордонних справ Садуном Гамаді та послом до ООН Іраку Салегом Омаром. Вони спільно склали пропозицію, щоб засудити вчинок Ізраїлю в ООН. Хоч в той час Ірак був зірвав дипломатичні стосунки з США після арабсько-ізраїльської війни, Саддам Гуссейн почав заходи для поліпшення відносин з Америкою. Перші контакти зроблено в ООН: іракський міністер пропаґанди Салег, довірена особа Гуссейна, зустрівся з американським секретарем закордонних справ Гейґом. Мета: нав'язати контакт з заступником президента США Джорджем Бушом. Це завдання припало на іракського міністра закордонних справ Ісмата Кіттані, котрий був приятелем Буша з часу їхнього одночасного посольства в ООН.

Після виборів в США у 1980 році, Кіттані приїхав до Америки, щоб поґратулювати президентові Реґанові й його заступникові Бушові за перемогу й просити про поміч у війні проти Ірану. Реґан вислав до Баґдаду військового обсерватора, а Саддам післав до Вашінґтону свого військового представника із списком найновішої зброї і техніки, яку Ірак хотів закупити в США.

Справа торгівлі зброєю з Іраком була дуже складна, бо Ірак був на списку проскрибованих держав за свою терористичну діяльність. В той час до США прибула мадам Гуссейн й замовила 4 опанцирені авта, охоронні від куль камізельки та електронні апарати. Їй посередничав молодий чоловік, народжений в Йорданії, котрий працював у Ріджвуд, Нью-Джерсі – Фред Гаобш, а промотором торгівлі зброєю був Гессейн Камел або Абу Алі, зять Гессейна. Він звернувся до директора фабрики Ларрі Гікі, котрий наказав своєму асистентові Габшові приготовити до продажу електронну технологію, як було замовлено. Однак митний уряд не дав дозволу на такий експорт.

В 1981 році уряд Іраку запросив Гікі до Баґдаду. Той запросив свого асистента Гаобша, щоб з ним поїхав, як перекладач з арабської мови. Але як їхати? США не мали дипломатичних зв'язків з Іраком.

Однак Іракський посол до ООН Салег постарався, щоб індійська амбасада у Вашінґтоні дала обом візи й квитки до Баґдаду через Париж.

У Баґдаді їх привітав Гессейн Камел, котрий дав їм список на замовлення танків, радару, запасних частин, вертольотів і т.п. Все це було заборонено експортувати. Гікі втягнув Гаобша до спілки нелеґального експорту зброї до Іраку. Він познайомив його з Р. Смітсом з Північної Вірджінії, довголітнім аґентом торгівлі зброєю, та його асистентом Робертом Джонсоном.

Не зважаючи на одноголосно схвалену резолюцію ООН, щоб не продавати зброї воюючим сторонам, ніхто її не притримувався. Торгівля відбувалася за посередництвом Йорданії, Кувейту та Лівії. Бразилія продавала ручну зброю, Австрія і Південна Африка – гармати, Польща – танки й протитанкові ракети, СССР – літаки, "катюші" і ракети СКУД. Франція - літаки й ракети Екскосет. Після 5 років війни Іран мав 350 гармат, а Ірак - 400. Задовження Іраку виносило 14 мільярдів долярів.

Якщо інші так робили, то чому не Америка? Тож одного разу, коли Гаобш зайшов до канцелярії Джонсона, побачив на столі перед ним замовлення на зброю від Гуссейна Камела на один мільярд долярів. Він розгубився, бо зрозумів: те, що було заборонено на папері, на практиці нелеґально робилося. Тільки у трансакціях, замість слова Ірак, вживалося Йорданію. Заприязнившись із Джонсоном та Смітсом, вони призналися, що колись працювали в СІА.

За президентури Картера було заборонено Центральній розвідчій аґенції займатися секретними діями, але з приходом до влади Реґана, директором СІА призначено Кейсі, котрий відновив цю діяльність.

У 1982 році Іран почав перемагати на полях боїв, і нелеґальна торгівля зброєю посилилася. Закуплені Йорданією американські вертольоти опинились в Іраку. У Вірджінії Гаобш познайомився з генералом Агмедом Вайнбером, котрий був військовим атташе у Вашінґтоні і співпрацював з партнерами Джонсон-Смітс. Він його знав ще з Йорданії. В Баґдаді Гаобш побачив високих старших Франції, Англії, Америки, СССР, Бразилії, Чехо-Словаччини, які були ніким іншим, а просто нелеґальними торгівцями

зброєю. Він поінформував Гуссейна Камела, що має зв'язки з СІА, перевіз американської зброї до Іраку відбуватиметься через Амман, а тренування іракських вояків в орудування цією зброєю буде в США.

Гаобш не чувся добре в ролі агента нелегальної торгівлі й запитався Джонсона, хто за тим стоїть. Джонсон відповів: "СІА та суддя Вільям Кларк, радник президента в справах безпеки".

Зчасом до Іраку вислано американський військовий персонал з Агенції оборонного інституту та з Спеціяльної оперативної команди з осідком у Форт-Брагг, Північна Каролайна, яких звано "зв'язковими", для виміни військовими таємницями. У 1987 році американці були вже дорадниками військової тактики у іракській армії та опинилися на фронті. На фронті можна було побачити й французьких та англійських військових.

В кінцевій стадії війни американські транспорти зброї йшли через Німеччину до Багдаду. Також великі запаси зброї НАТО опинилися в Іраку. З Німеччини зброю перевозили іракські літаки.

Після 8 років, іраксько-іранська війна врешті закінчилася перемир'ям.

Впродовж 10 років західні держави ламали свої закони, продаючи зброю. Президент Реґан і Буш підтримували Ірак і мали велике довір'я до Саддама Гуссейна, і зробивши Ірак мілітарною потугою, згодом США дорого заплатили. Тоді Буш назвав Гуссейна другим Гітлером. Є певна аналогія поміж обома диктаторами: Гітлер шукав життєвого простору для німців у Східній Европі, а Гуссейн хотів заволодіти нафтовими полями на Близькому Сході.

Вранці 28 липня 1990 року директор СІА Вільям Вебер повідомив президента Буша про велику концентрацію іракської армії на кордоні Кувейту й показав йому світлини зняті супутником. Це не виглядало на військові вправи. Буш тільки вислав до уряду Іраку листа, в якому підкреслював, що США мають бажання поправити відносини з Іраком. Коли президент Буш і прем'єр-міністер Великої Британії Марґарет Течер зустрілися в Аспен Інституті, котрий відзначував 40-ліття свого існування, й там їх нагороджувано за державні чини й провідництво, Гуссейн вдарив на Кувейт і зайняв його майже без спротиву. Тоді Течер і Буш засудили цей акт та назвали Ірак аґресором.

Америка вислала до Савдівської Арабії свої війська для евентувальної оборони цієї країни. На експорт Іракської нафти накладено ембарґо. В Америці поведено пропаґанду за визволення Кувейту, що це в національному інтересі США. На Свято подяки Буш, відвідуючи американських вояків у Савдівській Арабії, сказав: "Ті, що міряють час на роки, помиляються, бо кожний день числиться, коли Ірак пічне продукувати атомну зброю". Щоб мирним шляхом вирішити справу аґресії, американський секретар закордонних справ Бейкер відбув 6-годинні наради з іракським контрагентом Азізом у Женеві. Без жодного результату. Тим часом у Вашінґтоні опрацьовано воєнну операцію "Буря на пустині".

Під проводом США та при співпраці Великої Британії, Франції та інших держав, як теж майже всіх арабських країн, включно з Сирією, 16 січня 1991 року почалася "Буря на пустині" бомбардуванням іракських становищ. Іракці понесли великі втрати в людях і матеріялі. Врешті здеморалізовані й виснажені іракські вояки почали рятувати своє життя втечею. Кувейт визволено, і війна закінчилася 28 лютого 1991 року.

Опинившись в ізоляції й маючи заборону на експорт нафти, Саддам Гуссейн у вересні 1994 року знову вийшов на світову арену – почав концентрувати свої війська на кордоні Кувейту. Цим разом Америка відразу відповіла висланням свого війська і техніки літаками до Кувейту й Савдівської Арабії. Президент Клінтон заявив, що США стане в обороні Кувейту, малої але багатої на нафту країни. Гуссейн побачив, що не обійдеться без конфронтації і наказав своїм військам відступити від кордонів Кувейту.

Джерело: Spiders Web, by Alan Friedman.

РАМОН (РЕЙ) ГНАТИШИН
ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОР КАНАДИ

В лютому 1994 року скінчилася п'ятирічна каденція першого в історії українського походження 24-го Генерал-губернатора Канади – Рамона (Рея) Гнатишина. Його герб представляє символіку трьох країн – Канади, України й Данії – країни походження його дружини. Герб скомпонувала Каті Сабурін з допомогою д-ра Остапа Сокольського з Торонта та д-ра Джіні Загачковської з Саскатуну – провінції, в котрій народився Генерал-губернатор.

Щит помальований і поділений за зразком старовинних гербів України в голубім і золотім кольорах. В горішній частині лев представляє призначення Його екселенції 24-им Генерал-губернатором Канади.

В долішній частині є лев з данської геральдики. Щит обведений лентою із написом Ордеру Канади та знаками Компаньйона Ордеру. Над щитом є червоний лев Саскачевану, який тримає два кленові листки, що репрезентують двох синів Гнатишина. Лев тримає вагу справедливости, що представляє його юридичну професію та посаду міністра юстиції в уряді Канади.

На постументі, символізуючому ріку Південного Саскачевану, лани та ліси провінції стоять бик і олень, оба в блакитному й золотому кольорах. Олень з гербу провінції Саскачевану є вбраний у нашийник з знаком Палати громад, котрий носять усі парляментаристи. Бик – це один з найстаріших символів Буковини, де народилися його батьки. З нашийника бика звисає листок прерійної лілеї, офіційної квітки Саскачевану, а на ній український тризуб. Мотто гербу Гнатишина: Moderatio in omnibus – У всьому умірковaність.

Цей герб вперше в історії Канади передала новому Генерал-губернаторові Гнатишинові Джін Сов, попередня Генерал-губернаторка Канади. Перед тим цю церемонію проводила королева Англії у Лондоні.

Р. Гнатишин народився 16 березня 1934 року в Саскатуні. Його батько був адвокатом та сенатором. Вибираний до федерального парляменту в 1974, 1979, 1980, 1984 pp.

В 1994 р. Комітет міжнародної премії ім. Пилипа Орлика проголосив Р. Гнатишина лавреатом за його особливий внесок у демократизацію українського суспільства. Р. Гнатишин відвідав Україну й Буковину.

Роман Колісник

ЮВІЛЕЙНЕ "99"

Дружній шарж з нагоди 99-ліття з дня народження редактора Івана Кедрина-Рудницького

Кожне суспільство має своїх героїв, котрих обожає, святкує, котрі стають йому ідеалом. Їх ставлять за приклад своїм дітям і онукам, щоб вони ста-ралися стати такими самими, а як не такими самими, то бодай наблизитися до них.

Сьогодні Канада має свого героя. Його називають, як колись королів "Великим" – це "Вейн 99 Великий" – The Great One. Він носить символічне найвище дозволене число "99" на своїй "королівській" уніформі гокейної дружини – Los Angeles Kings. Вейн Ґрецький найбільший, найкращий, найбагатший гокеїст Канади. (Хоч його первісний клюб з Едмонтону продав Вейна до Америки, де він одружився і живе, однак Канада має його далі "за свого".) "99-Великий" універсальний канадець: багатокультурний – походить з польсько-українських коре-

Еко

нів; любить польсько-україн-ський борщ та українські вареники. Він побив цілий ряд світових гокейних рекордів. На льоду йому досі нема рівня!

Може в Канаді нема, але українці в діяспорі, а тепер і в Україні мають свого героя – не з символічним числом, а дійсним числом "99" – ще більшого й славнішого від "Вейна 99 Великого". Це Іван Кедрин Рудницький, котрий теж побив усі світові рекорди у своїй ділянці. Йому 22 квітня 1995 року сповняється 99 літ прецікавого й преінтересовного життя. Порівнювати їх обидвох можна хіба тільки тим, що редакторові Кедринові вже 99, а щоб гокеїст Ґрецький дожив до 99, треба йому ще побороти обернених 99, тобто 66 років.

Наш незвичайний "Ювіляр-99" пережив дві світові війни, не рахуючи менших "воєн" у еміґраційній політиці. Він служив в австрійській армії і попав в російський полон. Вернувся в Україну аж з Сибіру й служив в Армії УНР.

Після 2-ої св. війни закінчив журналістику у віденському університеті, хоч перед війною плянував студіювати медицину. Був співредактором журналу "Воля" у Відні. Повернувшися до Львова, пірнув у політичне і журналістичне життя: був членом Центрального комітету УНДО і довголітнім секретарем Т-ва письменників і журналістів, співредактором щоденника "Діло" у Львові, теж був кореспондентом і пресовим референтом Української парляментарної репрезентації у Варшаві.

Після другої світової війни був головою Українського центрального допомогового об'єднання в Австрії, вчив теж історію в гімназії у переселенчому таборі.

Політичною діяльністю завжди займався – був головою Виконного органу Української Національної Ради, тобто українського передпарляменту, чи передвісником, якщо так можна висловитися, голови Верховної Ради незалежної України. Читав доповіді в більших скупченнях українців у ЗДА і Канаді. Був членом головної управи Об'єднання б. вояків українців Америки.

Перша його любов – це журналістика. Переїхавши до Америки стає членом редакції щоденника "Свобода", де частково працює досьогодні. Досьогодні пише, і ще як ясно й логічно. (Прочитайте його коментарі у Вістях комбатанта чи в Свободі.) Його шанують і поважають, а між визначними політиками був Президент Леонід Кравчук, котрий не забув про корифея-журналіста, перебуваючи в Нью-Йорку.

Написав численні статті в українській, польській і німецькій пресі. Важливіші його праці: "Берестейський мир" (1928), "Причини упадку Польщі" (1940) та інші. Про своє життя написав грубу книгу споминів п. н. "Життя, події, люди", котру, самозрозуміло, ще не закінчив.

Сумна подія сталася в його житті. Його дружина відійшла у засвіти. Першу розлуку пережили вони під час "визволення" Галичини більшовиками в 1939 році, коли редактор Кедрин був на еміґрації у Кракові, а дружина залишилася на ласку НКВД у Львові. Писав він у споминах, що

дуже турбувався її долею. Його приятелі потішали, мовляв: "Жінка завжди знайде свого чоловіка". Одного разу дзвінок до його помешкання у Кракові. Виходить, а перед ним його дружина. Не знаючи ні його адреси, ні як і де він живе, таки його віднайшла. Тепер вона на нього чекає там...

Ми згадали канадського "99" тільки у жартівливо-порівняльному тоні. Порівнювати Івана Кедрина-Рудницького до Вейна Ґрецького можна тільки, як помаранчі до яблук, тобто не можна. Спорт є спорт і крапка над "і" поставлена. Поле діяльности нашого ювіляра – це щось унікальне, як унікальна його постать.

Ґрецькому в день його народження може й співають, за польським звичаєм, "Сто лят!" Редакторові Кедринові годиться заспівати й побажати тільки "Многая літа", бо до "Сто лят!" йому лиш один рік.

ГЕНЕРАЛ ОРЕСТ Л. КОГУТ

У м. Варрен, біля Дет-ройту, у стейті Мічіґан, 17–19 червня 1994 р. відбулася 47 конвенція Українських Американських Ветеранів. Головним промовцем під час бенкету був генерал–бриґадир Американських Збройних Сил Орест Л. Когут, котрий тепер є директором інспекції та фінансового управління у головній квартирі Air Force Material Command, Wright-Patterson AFB в Огайо.

Батьки ген. Когута приїхали в 1950-их роках до Детройту. Батько працював у Murray Car Company, а згодом відкрив свою крамницю з овочами та городиною. Орест вчащав до школи при церкві Непорочного Зачаття, а згодом студіював в Мічіґанському університеті аеронавтику. Ген. Когут одружений з Єлисаветою, має три сини.

Ген. Когут з відзначенням закінчив старшинський вишкіл корпусу резерви при Мічіґаиському університеті та вступив до повітряних сил в 1967 році. Відбував службу в стейтах Небраски, Маріленду, в Західній Німеччині та в Лос-Анжелес. Він був приділений до міністерства оборони у Вашінґтоні й коледжу менаджменту оборонної системи у стейті Вірджінія.

У 1981 році тоді майора Когута іменували як одного з найкращих молодих людей у США. Його нагороджено Леґіоновою медалею за заслуги, Визначною медалею за службу з трьома дубовими галузками та Медалею заслуги повітряних сил.

Війна в Чечні

Микола Рябчук

ЧЕЧЕНСЬКІ УРОКИ

Наприкінці 20-х років Остап Вишня опублікував збірку памфлетів "Українізуємось!" Зрозуміло, що в подальших умовах тотальної русифікації збірка під такою назвою не могла не те, що перевидаватись, а навіть згадуватись. Лише під час Ґорбачовської перестройки окремі тексти з тієї книжки були передруковані в часописах та включені до нового видання творів О. Вишні. Є там, зокрема, один сюжет, що має найбезпосередніше відношення до нашої сьогоднішньої розмови. Йдеться в ньому про світову географію – з погляду російського великодержавного шовініста. Увесь світ для такого добродія, пише Остап Вишня, складається з: Великої Русі, Малої Русі, Білої Русі, Червоної Русі, Закарпатської Русі, Польської Русі, Литовської Русі, Чехословацької Русі, а також із Татарської Русі, Монгольської Русі, Казахської Русі, Китайської Русі, Японської Русі і т. д., й т. п.

Тепер маємо у цьому списку ще й Чеченську Русь, яку російські "демократичні" правителі, не моргнувши оком, теж зарахували до "исконно русскіх земель". На все це можна було б зареаґувати відомою українською приказкою про горбатого та евентуальні шляхи його виправлення або ж про вовка, котрий уперто не бажає ставати веґетаріянцем і, попри щедру закордонну годівлю, все одно звичайно позирає до свого велико-превеликоруського лісу. Тема цієї статті, однак, дещо інша. Не йдеться нам тут про чергові інвективи на адресу російського імперіялізму, суть якого, зрештою, добре відома і зводиться загалом до двох наведенних вище приказок. Не збираємось ми також черговий раз нарікати тут на короткозорість Заходу, фліртування якого з російським "ведмедем", у принципі, теж непогано описується двома згаданими приказками, до яких можна б додати ще й третю – про того мудрагеля, котрий не перехреститься, допоки грім не вдарить або й, чого доброго, не запалить йому хати.

Як казав наш незабутній Президент Кравчук, "маємо те, що маємо". Нова, "демократична" Росія мало чим відрізняється у своїх хапально-ковтальних інстинктах від Росії старої, царської та більшовицької, – і було б справді дивно, коли б вона раптом почала якось сама від себе відрізнятися. Ну, а цинічний еґоїзм "ліберального" Заходу теж не повинен надто нас дивувати: хто не пам'ятає ставлення Антанти до УНР, хай згадає Мюнхенську змову західних "демократій" з нацистами чи Ялтинську змову з більшовиками; а для кого це – надто давня історія, хай приглянеться до сьогоднішніх "дружніх" взаємин Заходу, наприклад, із Туреччиною, котра провадить справжній етноцид курдів, чи з Індонезією, котра не кращим чином обходиться зі своїми меншинами, не кажучи вже про сердечну співпрацю з тоталітарно-комуністичним Китаєм. І Китай, і Росія для Заходу – це пере-

дусім величезні ринки, якими ніколи не буде ані Чечня, ані Тібет, ані Східний Тімор.

Україна може і мусить стати значною ринковою потугою – і в цьому, власне, полягатиме її перша і найголовніша відповідь на виклики сьогодення. Захід, скоріш за все, завжди буде таким, як він є, – ситим, самовдоволеним; так само й Росія навряд чи помітно зміниться коли-небудь у кращий бік. І наші "західняки", й наші "русофіли" повинні нарешті зробити належні висновки з чеченських подій – якщо вони ще не зробили їх після подібних авантюр російської вояччини у Молдові, Таджикистані, Абхазії, здійснених, зазначимо, за такого самого мовчазного потурання Заходу. Тут не йдеться про якусь виразно "антизахідну" чи навіть "антиросійську" позицію, пов'язану з автаркією, ізоляціонізмом, ксенофобією. Йдеться лише про відмову від романтизму, прощання з ілюзіями, що на різні лади домінують в українській психіці. Найкращим взірцем ставлення і до Росії, й до Заходу для нас мала би бути Японія та деякі інші азіятські держави, що практичні взаємини з будь-ким не ставлять у залежність від пустої (у політиці, а тим більше в економіці) риторики про "дружбу", "любов" та "безкорисливість".

Окрім двох загалом очевидних висновків – про традиційну реакційність Росії не менш традиційну консервативність Заходу, – чеченські події дають підстави зробити ще цілий ряд висновків і спостережень. По-перше, доволі цікавою й несподіваною виявилася реакція російського суспільства на дії власного уряду та підвладної (?) йому вояччини. За даними соціологічних опитувань, дві третини росіян не схвалюють чеченської авантюри. Про свою незгоду з імперською аґресією заявили знані російські інтелектуали, політики і навіть деякі військовики. Єльцину і Ґрачову не помогла навіть масова пропаґандистська кампанія, здійснювана через урядові газети, радіо й телебачення, в ході якої населення переконувано, що війна точиться не проти чеченського народу й законно обраного президента Дудаєва, а проти якихось "бандитів", "незаконних військових формувань", що не знати чому облюбували собі "ісконно русскій" Кавказ. Свого часу, як ми пам'ятаємо, совєтська пропаґанда достоту тими самими термінами характеризувала західноукраїнських та прибалтійських повстанців, а згодом і афганських патріотів, що захищали свої землі від перетворення їх на "ісконно русскіє терріторіі". Сьогодні пропаґандистський brain-washing уже не йде Москві так гладко, як перше, в умовах урядової монополії на інформацію. Та й самі росіяни, схоже, перевтомилися вже від усіляких воєн та революцій, та різних афер, здійснюваних власним урядом. Ще помріяти про колишню "велич", згадати минулу "славу" росіяни можуть (соціологічні опитування підтверджують ностальгію більшости росіян за Імперією), проте ризикувати власним життям чи навіть добробутом заради тої Імперії уже мало хто згоден.

Друге наше спостереження менш втішне, проте не менш суттєве. Стосується воно загального хаосу в Росії й особливо небезпечної в цьому зв'язку непередбачуваности поведінки російських владних структур. Події в Чечні, як і попередні події в Абхазії, Придністров'ї й Таджикистані, показали, що російська армія є самостійною політичною силою, над якою ні Президент,

ні уряд достатньої влади не мають. Звичайно, "миролюбні" заяви Єльцина, його обіцянки припинити вогонь і почати мирні переговори могли бути звичайним блефом, імітацією ролі такого собі "доброго дядечка", ліва рука якого не знає, що робить права, себто – що робить "лихий дядечко" Ґрачов зі своїми опричниками на неозорих просторах Чеченської, Таджицької та іншої "Русі".

Подібна практика, як ми знаємо, охоче застосовувалася совєтськими каґебешниками під час допитів десидентів – коли один червонопикий "дядечко" тупав ногами, гнув матом, грюкав кулаком по столу й обіцяв згноїти свого "підопічного" в Сибірі, а тоді з'являється другий, такий собі "ліберал" з інтеліґентною зовнішністю, частував сигаретами, демонстрував літературну ерудицію й навіть певне політичне "вільнодумство", роблячи, скажімо, двозначні натяки на адресу підстаркуватого вождя, а тоді довірливо шепотів: "Ми ж із вами, Миколо Юрійовичу, інтеліґентні люди... Не дратуйте Северина Гнатовича... Підпишіть ось цього папірчика, а то він, чого доброго, знов розгнівається... Старі кадри, знаєте... Краще з ними не зачіпатись..."

Власне, це давня імперська політика: посилати "Голубів" до західних столиць – пощебетати там про "реформи" і "демократію", віддаючи натомість непокірну Литву, Чечню чи Грузію на розтерзання своїм "яструбам", "грачам" та іншим стерв'ятникам.

Є, однак, факти, які показують, що чеченська авантюра (в кожному разі, її заключна кривава частина) готувалася, скоріш за все напівпотайки, без належного інформування Єльцина та центрального уряду. Про це свідчить передусім украй погана підготовка чеченської операції: відсутність чіткого пляну дій, брак фахової узгоджености між різними родами військ, недостатня концентрація людських і технічних ресурсів, несвоєчасне підтягування резервів. Імперська воячина, як завжди, понадіялась на традиційне російське "авось", блискуче сформульоване свого часу Леніном: "Головне, – писав вождь світового пролетаріяту, – вв"язатись у бійку, а там – видно буде".

Ось ця "самодіяльність" російської армії повинна непокоїти нас навіть дужче, ніж традиційна аґресивність московського уряду, щодо якої ми теж не мусимо мати жодних ілюзій. Вдавана чи реальна непідконтрольність і непівзвітність генералів своєму урядові робить такий уряд абсолютно ненадійним партнером у будь-яких міжнародних взаєминах. Підписуючи який-завгодно договір із Єльцином, і Клінтон, і Кучма, і будь-хто інший мусять всерйоз замислитися, з ким вони той договір підписують, і чи не слід би для більшої певности підписати його також із Ґрачовим, а заразом і з іншими польовими командирами.

Свого часу, як ми пам'ятаємо, совєтська воячина полюбляла робити подібні афери за спиною Ґорбачова, ставлячи його (нечебто) перед доконаним фактом після чергової масакри – чи то у Тбілісі, чи то в Баку, чи то у Вільнюсі. Ця лицемірна гра (Ґорбачова, військових, а чи одного з другими) допровадила врешті до путчу (чи імітації путчу) й усунення Ґорбачова від влади. Невідомо, якою буде доля самого Єльцина, але його залежність від імперського військово-промислового комплексу стає дедалі очевиднішою, особливо після

того, як Ґрачов із армією допоміг йому розігнати парлямент наприкінці 1993 року.

За своєю підготовкою й виконанням чеченська афера виглядає доволі бездарною й напіваматорською не лише під суто військовим оглядом. Неґативна реакція більшости росіян, як і більшости політичних партій на цю аґресію показує, що великодержавницько-шовіністичній пропаґанді не вдалося цього разу осягнути своїх цілей. Звичайно, не слід ошукуватись антиєльцинськими заявами російських нацистів та комуністів у зв'язку з аґресією проти Чечні. Ні Зюґанов, ні Жириновський не стали "голубами"; скоріш за все, на місці Єльцина вони влаштували б таку саму, або кривавішу різаннну в Чечні – і не лише в Чечні. Проте і "червоні", й "коричневі" знають, що наступного року в Росії мають відбутися президентські вибори, а головне – знають, що чеченська афера непопулярна серед більшости росіян, отож, наступивши на горло власному шовінізму й великодержавництву, критикують Єльцина за війну проти "власного" (?!) народу.

За всім цим, зрештою, стоїть значно серйозніша проблема – відсутність у сьогоднішнього московського уряду будь-якої конструктивної програми політичного вирішення чеченської кризи. І саме ця обставина, на мій погляд, найпромовистіше свідчить про "імпровізаційний" чи, простіше сказати, авантюрницький характер російського військового вторгнення у Чечню. На що, задумаймось, могли сподіватися його організатори?

Звичайно, якщо цими організаторами були самі генерали, зрозуміти їхню примітивність і недалекоглядність неважко. Генерали, особливо російські, на те й існують, аби воювати. Амбіції імперських солдафонів, вигнаних, Богу дякувати, зі Східної Европи й Прибалтики, мусять задовольнитись бодай ґвалтуванням крихітної Чечні. До того ж особисто для Ґрачова це ще й непогана нагода відволікти увагу прискіпливих журналістів від сумнівних трансакцій військовим майном та інших скандальних справ, до яких нечебто причетний він сам та його найближчі колеґи.

Проте зрозуміти подібну недалекоглядність з боку професійних політиків усе-таки важко. Якщо не чужий досвід, то власний (скажімо, афганський) мусив би навчити їх, що окупувати чужу країну, як правило, легше, ніж утримати її під своїм контролем. Навіть коли б чеченська операція була краще підготовлена і з військового погляду, і з пропаґандистського, питання про подальшу долю окупованої Чечні мусило б прийти в голову якщо не Єльцину, то бодай Козиреву.

Навіть коли припустити, що росіяни дадуть собі якось раду з небезпекою чеченського тероризму, і що двохсотмільйонова імперія, скоріш за все, впорається з партизанським опором кількох тисяч чеченців, головне питання – громадської покори (чи, властне, непокори) – лишатиметься відкритим. Будь-який нав'язаний росіянами уряд сприйматиметься тут як окупаційний, будь-які дальші більш-менш демократичні вибори знову приведуть до влади чеченських патріотів з їхньою глибокою й історично цілком обґрунтованою ненавистю до імперії.

То який же ж виграш отримала Росія від своєї піррової перемоги над маленькою кавказькою республікою? Може, широко розрекламовані нафтові родовища побіля Ґрозного? Але насправді ці родовища мають значення лише для Чечні, для Росії вони є лише краплею в тому морі нафти, якою вона володіє. Може, російські політики сподіваються, що чеченське кровопускання послугує доброю наукою іншим сепаратистським реґіонам недорозваленої імперії? Теж сумнівно – і то тим сумнівніше, чим очевидніше російська "перемога" в Чечні обертатиметься для росіян поразкою.

Схоже, що російська інтервенція у Чечні не має за собою жодного справді переконливого раціонального пояснення. І ось саме ця ірраціональність російської аґресивности турбує нас якнайдужче. Імперія, схоже, керується не мозком, не логікою, а шлунком, щелепами, кігтями, сліпими інстинктами. Навіть здихаючи, інтоксикована мільйонами проковтнутих нею трупів, вона в агонії б'є хвостом, шкребе лапами й намагається далі ковтати все, що потрапляє в поле її зору та засягу. Існує проста історична істина: імперії або зростають, або гинуть.

Й ось тут ми приходимо до третього, найважливішого для нас, українців, висновку: ніяка "нормалізація" стосунків з Росією не є можливою, поки Росія лишається імперією. Всі балачки про "нормалізацію" є небезпечною утопією чи, в кращому разі, свідомим політичним блефом. "Дружба" імперської Росії з незалежною Україною (Литвою, Грузією, Чечнею, Естонією і т. д.) – це така сама нісенітниця, як і відома з байок дружба вовка з ягнятами.

Зрозуміло, що найоптимальнішою позицією для України в цій ситуації була б позиція прибалтійських та східноевропейських країн, із її виразною орієнтацією на Европу та всебічним дистанціюванням від амбітного й аґресивного східного сусіда. На жаль, ця позиція не виглядає поки що для України реальною з двох причин. По-перше, через відсутність реформ в економіці, а отже й "некомпатебільність" української економіки з европейською; і, по-друге, через наявність на Україні величезних мас населення з "подвійною ідентичністю", – нездатних вбачати в Росії свого найбільшого ворога (скоріш навпаки). Остання обставина, схоже, й змушує президента Кучму декларувати при кожній нагоді свої найніжніші почуття до Росії й бажання з нею всіляко "інтеґруватися".

На щастя, за півроку свого президенства він не зробив якихось реальних кроків у бік згаданого "інтеґрування" і, слід сподіватися, не зробить. Позиція Кучми щодо Росії нагадує поки що не так капітулянську позицію білоруських лідерів, як радше позицію "хитрого" Назарбаєва, котрий, декларуючи свою "проросійськість", тихцем зміцнює саме казахський характер своєї ще більш русифікованої, ніж Україна, держави.

Міністер оборони Шмаров рішуче підтвердив намір продовжувати українізацію збройних сил. Кабінет міністрів України удвічі підвищив для "дружньої" Росії ціни за транзит нафти і газу в Европу через українську територію. Міністерство юстиції України офіційно зареєструвало крайньо праву націоналістичну організацію УНА (Українську національну асамблею), відому головним чином завдяки своїй парамілітарній організації УНСО

(Українська національна самооборона), що, до речі, за словами російських військовиків, нечебто воювала проти росіян на боці чеченців. "Проросійський" уряд Кучми наважився зробити те, чого три роки не наважувався зробити "націоналістичний" уряд Кравчука.

І хоч усі наведені вище висновки та спостереження мають попередній, себто не остаточний і аж ніяк не категоричний характер, наважимось усе-таки стверджувати, що українські політики виявляють поки що кращу здатність учитися на своїх та чужих помилках, ніж їхні російські колеґи.

"КАВКАЗЬКА ВІЙНА" - 1

або про те, як Чечня стала "суб'єктом федерації"

Колонізація Кавказу спочатку видавалася царській Росії справою досить простою і приємною. І справді, чи могли протистояти могутній імперській військовій машині роздрібнені племена чеченців, інгушів, карачаєвців та інших "татар", як їх усіх заодно називали росіяни? Проте вже у 1785 році кілька племен на чолі із ісламським проповідником шейхом Мансуром об'єдналися, щоб дати відсіч завойовникам, і лише у двадцятих роках дев'ятнадцятого сторіччя російські війська спромоглися помітно просунутися у кавказькому напрямі. На завойованих територіях спішно будувалися укріплення, створювалися воєнізовані поселення, в передгір'ях розселялися козаки з Дону.

У цей час серед населення гірських племен набув поширення мюридизм – релігійний рух, що мав за основу військову організацію мюридів ("учнів"), котрі ставили собі за мету звільнення Кавказу від "невірних". Очолив цей рух імам Казі Мулла, який розпочав боротьбу із Росією у 1829 році. У 1834 році імамом обирають Шаміля – людину надзвичайно відважну та розумну, під чиїм проводом гірці чинили успішний опір російській аґресії майже чверть століття.

Розгорнута мюридами імама Шаміля партизанська війна під прапорами священної боротьби з "невірними" – газавату була досить успішною. Наприкінці тридцятих років російська армія потерпіла низку поразок. Щоб хоч якось підняти бойовий дух армії у 1837 році, Кавказ особисто відвідав імператор Микола І. Правда, безпосередню зону бойових дій він чомусь позбавив своєї августійшої присутності. Успіхи "незаконних військових формувань" імама Шаміля змусили командування російських військ піти на рішучі наступальні дії, щоб знищити "столицю" непокірних аул Ахульго. Генерали сподівалися, що з його падінням припиниться опір загарбникам.

13 червня 1839 року тринадцятитисячний російський експедиційний корпус оточив гірську фортецю Шаміля. І хоч захисників було майже втричі менше, всі спроби штурму було відбито з великими втратами для наступаючих. Облога тривала до другої половини серпня. Лише 22 серпня російські війська вдерлись до Ахульго. Але й тоді їм доводилося брати штурмом кожну оселю. Пораненому Шамілеві з групою найближчих мюридів вдалося вирватися з палаючого аулу.

Захоплення Ахульго не призвело, як того бажали росіяни, до закінчення війни.

Спроба у 1844 році активізувати наступальні дії скінчилася для російської армії великою поразкою. Гірці майже повністю знищили експедиційний корпус, що намагався захопити ставку Шаміля в аулі Дарго.

Та сили були занадто нерівними. 25 серпня 1859 року вождь гірців імам Шаміль потрапив у полон. Росіяни повільно, але впевнено, крок за кроком просувалися у непокірних горах. Упокорені племена зганялися з одвічних місць проживання і переселялися в долини, де їх легше було контролювати. Через якусь сотню років цей "передовий" досвід буде багато маштабніше застосовано "батьком народів" до інших неслухняних "дітей народів".

Сучасна офіційна термінологія називає військові дії Росії на Кавказі "собиранием Российских земель" (якщо йдеться про історію) або "наведением конституционного порядка" (коли говорять про сьогодення), а у XIX сторіччі царський уряд був більш відвертий – учасників бойових дій на Східному Кавказі було нагороджено мадалями "За покорение Чечни и Дагестана".

Але боротьба волелюбних кавказьких народів за свою свободу не закінчилася з поразкою Шаміля. Лише 21 травня 1864 року намісник Кавказу князь Михайло Миколайович зміг надіслати до Петербурга телеграму такого змісту: "Віднині на усьому Кавказі немає жодної людини, непокірної Вашій Імператорській Величності".

Саме таким чином Чечня та інші республіки Кавказу стали "неотъемлемими русскими землями", або, говорячи мовою сучасних московських правителів, "суб'єктами федерації".

Дмитро ПОЛЮХОВИЧ,
оглядач інформагенства "Вибір"

Тарас Кузьо

ПРИНЦИПОВА ПОЗИЦІЯ

Чеченська республіка проголосила незалежність од Російської Федерації у вересні 1991 року. Спроба тодішнього віце-президента РФ Руцького погамувати Чечню на початку 92-го зазнала невдачі й відтоді республіка де-факто стала самостійною, хоча й невизнаною жодною з іноземних держав. І от через два роки – 1-2 вересня – формування заколотників, опозиційних леґітимному президентові Чечні Джохару Дудаєву, озброєні російськими танками й вертольотами, розв'язали воєнний конфлікт.

Схоплені чеченськими урядовими військами військовослужбовці Федеральної служби контррозвідки Росії повідомили, що після утворення опозиційної Тимчасової ради президент Єльцин підписав таємну інструкцію, якою виділялося 150 мільярдів рублів з держбюджету на проведення військових акцій проти Чечні. Плян таких дій було розроблено міністерством у справах національностей, керівництвом ФСК та Владіміром Лозовим – головою Тимчасової адміністрації Північної Осетії. На початковому етапі операцією керував безпосередньо Сєргєй Філатов, голова адміністрації російського президента. Кінцевою метою плянованих дій було заміщення Дудаєва й передача влади надійній людині – колишньому голові Верховної Ради Чечено-Інгушетії Доку Завгаєву, що нині працює в адміністрації Єльцина. Та не так сталося, як гадалося. Фактично почалася нова кавказька війна.

Надзвичайна сесія Конфедерації кавказьких народів у Нальчику, де були присутні представники Дегестану, Чечні, Інгушетії, Північної Осетії, Кабардино-Балкарії, Карачаєво-Черкесії, Адигеї й Абхазії, ухвалила резолюцію, у якій зазначено, що в разі ескаляції російської інтервенції усі ці автономії оголосять себе незалежними. Підтримку Дудаєву висловив і надзвичайний з'їзд Конфедерації гірських народів. Всетатарський громадський центр у Казані звинуватив Москву в імперіялізмі. Осудила дії Москви й Асамблея тюркських народів з штаб-квартирою в Чувашії. Тверду підтримку Дудаєву також висловлено у заяві кримськотатарського меджлісу.

Естонський прем'єр Андрес Таранд заявив, що його країна підтримує право Чечні на самовизначення. Подібної думки дотримуються численні національно-демократичні організації Латвії й Литви. Певна кількість добровольців з країн Балтії брала участь у військових діях на боці Дудаєва.

А що ж Україна? За обітничою заявою міністерства закордонних справ оприлюднено й позицію уряду України, яка жодною мірою не осуджує російської аґресії.

* * *

Якщо ми хочемо, щоб нас поважали інші, мусимо навчитися поважати самі себе.

Павло Загребельний -- письменник

4-ГО ГРУДНЯ - ДЕНЬ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

4 грудня 1994 року Збройним Силам України виповнилося три роки. Вік, здавалось би, короткий. Та якщо врахувати, що три роки тому Українське військо складалося лише з однієї особи – призначеного міністра оборони Костянтина Морозова, а нині – це могутня національна армія, то очевидно, що пройдений шлях – досить значний.

Тепер ні в кого нема сумніву, що без міцної, самодостатньої армії – ґаранта недоторканости кордонів не може існувати жодна держава. Турбота про мобільні, озброєні сучасною технікою Національні Збройні Сили – для України завдання першочергової ваги. І не тільки. Велику допомогу нашому війську надають громадсько-політичні організації, народні депутати, громадяни, які турбуються про національний зміст нашого війська. Не забуто гіркого досвіду минулого, коли лідери УНР Михайло Грушевський, Володимир Винниченко та інші недооцінили значення збройних сил і це призвело до втрати державности.

Сьогодні українські військові служать у складних економічних та соціяльно-побутових умовах. Однак Українська армія продовжує відігравати одну з провідних ролей у зміцненні української суверенности, є важливим фактором політичної стабільности в Україні та в європейському реґіоні.

Володимир Молодецький

ДАВИД ПРОТИ ҐОЛІЯТА

Недавно, на одному з Карібських островів назрівала військова конфронтація. Ген. Рауль Седрас, при помочі військової сили, усунув від влади демократично обраного президента малої карібської держави Гаїті, і сам захопив владу. Президент ЗСА Бил Клінтон заявив, що ген. Седрас мусить відійти і передати владу леґально вибраному президентові. Ген. Седрас відповів, що буде боротись проти Америки до загину. Наслідком цього ЗСА почали приготовлятися до івазії Гаїті. До інвазії не дійшло. Ген. Седрас в останній хвилині, коли вже американські "марінс" були в дорозі, прийняв американські умовини і морська піхота увійшла до Гаїті не як інвазійні війська, але як "миротворці", яких мета була помогти Жін Бертранд Арістідові, леґальному президентові Гаїті, відновити демократію в тій державі.

Мене не цікавить політична ситуація в Гаїті, але радше як могутня надпотуга, якою є ЗСА, готовилася до війни з маленькою Гаїті, якої армія нараховувала коло 8000 війська озброєного в "мешеті" і перестарілі кріси типу "Енфільд". Стало ясно, що найменша американська невдача осмішила б Америку перед цілим світом, і тому американці мусили плянувати дію так, щоб протягом кількох годин армія Гаїті перестала існувати.

Під час війни у Перській затоці американці і їх союзники масово вжили повітряні сили і, поки приступили до сухопутніх операцій, мали повітряну перевагу над Іраком. Тим разом, американці вирішили, що головну ролю відіграє армія і морська піхота. Це самозрозуміле. Масове вжиття повітряних сил проти "мікроспокійного" противника було б нелогічним. Пентаґон почав підготовку інвазійного війська, які мали мати понад 20.000 вояків, значить перевагу 2,5 до 1. Американський генеральний штаб плянував в перших годинах інвазії захопити ключеві летовища, телевізійні і радієві станції, зневтралізувати армію противника і запевнити безпеку 3.500 американцям, які жили в той час в Гаїті, і тисячам громадян інших іноземних країн, які також тоді там перебували. Щоб це осягнути в ґусто заселеній країні, американці плянували ряд рівночасних блискавичних ударів на об'єкти в столиці Гаїті Порт-о-Прінс, уживаючи комбінацію відділів для спеціяльного завдання, озброєних в легку зброю, відділів швидкого розгортання і реґулярних бойових підрозділів. Першими підрозділами у тій дії мали бути спеціяльні команди Фльоти з завданням інфільтрувати Потр-о-Прінс, перевести розвідувальні дії, підготовити до атаки бойовими вертольотами на два летовища міста і підготовити десант 2.000 вояків 82-ої парашутної дивізії, що була на американському літаконосцеві "Америка". 2.000 вояків 1-ої гірської дивізії з літаконосця "Айзенгавер" мали розвинути бойові лінії у столиці і

заатакувати її центр. Майже в тому самому часі 1.800 вояків з вертольотоносця "Восп" були готові заатакувати північне місто Кеп-Гаїтіян. Для підтримки бойових дій вони мали до диспозиції великі літаки типу "АС-130" і наступальні ракетні літаки типу "А-10". Ці типи літаків є спеціяльно достосовані до придушення чи пак нищення ворожого вогню сухопутніх військ і знищення ворожих танків. Літаки типу "АС-130" – це модифіковані чотиримоторові транспортові літаки. Вони кружляють низько, переважно вночі, і радаром і чулими на тепло приладами вишукують наземні цілі. Ці літаки виявилися дуже ефективними під час інвазії Панами в 1989 р.

Зараз після першої атаки інші війська мали зайняти оборонні позиції по цілому острові з метою оборони проти можливого спротиву з боку населення, як також з метою втримати порядок в головних містечках і населених пунктах. Якщо б все розвинулося згідно з пляном, Гаїті мали бути в американських руках протягом 48 годин і втрати американської армії і армії Гаїті та цивільного населення були б мінімальними. Проведення такої операції дало б змогу американській армії контролювати засоби комунікації, поліції і інших політичних і парамілітарних організацій у Порт-о-Прінс уже кілька годин по першому ударі. Тоді додаткові війська були б перетранспортовані літаками з ЗСА, щоб скоро захопити контролю над меншими містами і селами. 14 великих транспортових кораблів чекало з потрібним обладнанням, зброєю і бронетранспортерами, навіть спеціяльними очищувачами питної води.

Здавалося б, що при такій перевазі в людях і зброї нічого непередбаченого статися не може. Однак, пляную чи військову операцію, треба взяти до уваги кожну можливість, навіть таку, яка виглядає неправдоподібною. Що ж могло б статися? Багато чого. Послідовники Арістіда могли почати бої з послідовниками ген. Седраса, а це могло б принести жертви цивільного населення. Погана погода, жертви між цивільними американцями внаслідок непередбаченого спротиву населення острова, випадки жертв так званого "приязного вогню" (friendly fire), – ці "непередбачені" проблеми були б для американців дуже важливі. Під час інвазії Ґренади в початковій стадії не допущено кореспондентів, а в Гаїті вся акція була б передавана журналістами, які вже були примістилися у Гаїті, очікуючи інвазії. Якінебудь недоліки, зокрема невдача, були б з місця розбубнені по всьому світі.

Військові аналітики не сподівалися великого зорганізованого спротиву від гаїтської армії, яка начислювала 7.400 людей. Також Пентаґон не уважав ген. Седраса, лідера Гаїті, спроможним зорганізувати партизанську війну проти інвазійних американських військ. Один з таких американських аналітиків сказав таке: "Седрас грозить, що армія Гаїті продовжуватиме боротьбу в горах. Але ми оцінюємо це інакше. Седрас не є типом, що любить гори, Седрас любить сальони".

Найбільшою небезпекою була можливість громадянської війни. Сім мільйонів населення було сильно між собою порізнене. Коло двох мільйонів було проти повороту до влади Жін-Бертранд Арістіда, не зважаючи на його демократичне обрання президентом Гаїті. За час панування Седраса, в кожному селі створено економічні, політичні й парамілітарні осередки, наставлені проти повороту Арістіда. Якщо б ці структури почувалися загрожені поворотом Арістіда, американські війська і, що важливіше, американські громадяни, які живуть в Гаїті, могли б опинитись поміж, як кажуть, молотом і ковадлом. Ще більшою небезпекою могла б бути міська партизанщина. В Гаїті, поза збройними силами держави, було коло двадцять тисяч різних парамілітарних формацій, вірних військовому режимові Гаїті. Міністер оборони ЗСА Вільям Перри висловився так: "Ті парамілітарні угрупування озброєні. Деякі з них навіть незле озброєні. Якщо б великий відсоток рішився на збройний опір, було б багато жертв з обох сторін". Без сумніву, жертви були б. Адже, де дрова рубають, там тріски летять". Але висліду інвазії вони змінити не змогли б. Їх озброєння, хоча краще, як в армії, складалося у більшості з крісів 50-их років, і вони не могли б успішно противставитися модерній американській зброї. Американські формації, готові до інвазії Гаїті, складалися з тих самих військових формацій, які брали участь проти загартованих у боях у Сомалі вояків, які мали "АК-47" і "М-16" штурмові кріси й створювали багато більшу загрозу для американців. Гаїтянські парамілітарні групи не мали зорганізованої системи постачання амуніції, не мали бойового досвіду і передусім не мали ефективного військового командування.

Коли американські війська зробили в 1983 р. інвізію Ґренади, спеціяльно вишколені команди армії, фльоти і літунства перекинено до Ґренади ще перед початком інвазії. Їх завданням було опанувати летовища, приготовити пункти для причалення кораблів і наладнати зв'язок для своїх літаків при приземленні. У підготовці інвазії на Гаїті американський штаб не забув про важливість спеціяльних команд, беручи до уваги досвід з Ґренади, де не все пішло так, як було пляновано. Деякі із тих команд потонули, деякі в містерійний спосіб зчезли на морю по дорозі до Ґренади. Інші, легко озброєні, числили на тактичну несподіванку під прикриттям ночі, понесли великі втрати тому, що через затримки почати наступ удень, коли ворожі кулеметники були на них приготовані. Одна команда, яка спустилася з вертольотів на шнурах в американську амбасаду, щоб забрати амбасадора в безпечне місце, була оточена в будинку, їй забрало кілька годин, поки могла виконати своє завдання. Проблеми в Ґренаді спричинили брак точної інформаційної розвідки та погана координація дій. Один старшина розвідки, розказуючи про ті проблеми, додав: "В Пентаґоні простудіювали ті помилки, зробили все можливе, щоб їх не повторити і в Гаїті ще раз".

Сьогодні, на другому кінці земної кулі, інший Ґоліят підняв п'ястук на Давида. Цей конфлікт є клясичним приміром, що може статися, коли операція невідповідно підготована, лекція минулого зіґнорована. "Могучая, нікем нє побєдімая" російська армія взялася "завести порядок" у мікроскопічній Чечні. Ця стаття не про Чечню, але я хочу порівняти конфлікт між Росією і Чечнією та підготовку американців до інвазії Гаїті. Поки що це тільки поверховне порівняння тому, що не маємо повних інформацій з того конфлікту. В очі кидаються дві основні російські помилки. Перед наступом на Грозний, міністер оборони Російської Федерації ген. Ґрачев сказав, що одна дивізія російських парашутистів вистарчить, щоб протягом двох годин роззброїти чеченські "банди". З того виглядало, що пляңувалася дуже коротка кампанія. Якщо так, то чому в дію вводити стратегічне літунство для підтримки наступаючих військ, тобто з такою самою метою як артилерію. Російська воєнна доктрина підкреслює, власне, таке вживання літунства. Стратегічне літунство вживається на дальшу мету, наприклад, для знищення ворожої індустрії чи для підкопання моралі населення. Якщо Ґрачев плянував роззброїти чеченців за дві години, то чому нищити індустрію? Однак, проти власної воєнної доктрини, Росія вжила літунство для бомбардування населення. Якщо їх метою було знищення моралі населення, щоб бійці не мали підтримки, то вони не дооцінили противника. Смерть родин дала бійцям ще більшого завзяття. Це так само, як терор проти українського населення додав бійцям УПА сильнішого духа до боротьби. Слова упівської пісні "Але забули напасники люті, як, гнізд захищючи, б'ються орли" відносяться не тільки до бійців УПА, але також до бійців Чечні. Другою помилкою було вжиття танків у вуличних боях, що спричинило жертви не тільки цивільного населення, але також втрати російських танкістів. Танки надаються до наступальних дій на фронті. У вуличних боях вони неефективні. У місті не можна розгорнути їх у відповідні бойові формації і вони можуть служити тільки як оборона піхоти, виконуючи функції бункрів, в яких і за якими ховаються піхотинці. Будинки у містах, навіть повалені, служать протитанковим заборолом. Їхати по завалених будинках небезпечно, під тягаром танка може завалитися підлога, танк впаде у підвал, з якого виїхати не може. В першій серії наступу на Грозний росіяни вжили танків без піхоти, і тому понесли великі втрати.

Не має сумніву, що Чечню займуть. Але це війни не зупинить. Розпічнеться довготривала партизанська війна, яка може мати для Росії ще гірші наслідки, як мав Афганістан.

Порівнюючи підготовку Америки до інвазії Гаїті і приглядаючись російській інвазії Чечні, можемо сказати, що інвазія Чечні є клясичним прикладом, як не проводити інвазії. У Гаїті, коли б дійшло до боїв, жертви по обох сторонах були б мінімальні.

ЦИВІЛЬНИЙ ВІЙСЬКОВИЙ МІНІСТЕР - НЕ ОКСЮМОРОН

Валерій Шмаров

Призначення міністром оборони України Валерія Шмарова – першого цивільного керівника військового відомства в країнах СНД – сприйнято в суспільстві неоднозначно. Навіть у комісії Верховної Ради з питань оборони та державної безпеки деякі депутати (Володимир Мулява, Микола Поровський та ін.) вважають, що призначення міністром оборони цивільної особи передчасне. Україна, арґументують вони, ще не готова до західної моделі управління армією, на чолі МО неодмінно повинен стояти генерал.

Я ж уважаю, що призначення цивільного міністра оборони є однією з найважливіших подій у трирічній історії незалежної України. Це створює важливий історичний прецедент, наслідки якого сприятимуть процесові державотворення, розбудові демократичних оборонних інституцій, дадуть позитивний імпульс інтеґрації України в европейську демократичну спільноту. В очах західного світу цей акт уже дістав позитивну оцінку. Україна приєднується до демократичної практики контролі суспільства над військовиками, виконуючи таким чином одну з основних вимог до членства у програмі "Партнерство заради миру" (і майбутнього членства в НАТО, якщо Україна захоче йти цим шляхом).

Однак призначення цивільного міністра оборони – не єдиний спосіб цивільної контролі над армією. Це тільки частина потрійної системи, ланками якої є законодавча, виконавча та судова влади. Можна констатувати, що в Україні за період її незалежности така контроля уже встановлена. Верховна Рада здійснює контролю над військовою сферою прийняттям основних законів, що реґляментують чисельність війська та його прероґативи, формуючи військовий бюджет, заслуховуючи звіти про діяльність Збройних Сил, затверджуючи призначеного президентом міністра оборони, ухвалюючи військову доктрину. Виконавча влада в Україні, як і в більшості демократичних країн, контролює військо через Президента, який водночас є й Головнокомандувачем Збройних Сил. Третя, судова влада, здійснює нагляд

за дотриманням закону в армії, захищаючи громадянські свободи військових членів суспільства.

Але призначення Валерія Шмарова міністром оборони не означає, що над військом України встановлено ефективний і повний цивільний контроль. Тут іще багато роботи. Передусім необхідно визначити й розподілити функції й відповідальність між Міністерством оборони та Генеральним штабом. По-друге, треба "оцивільнити" не тільки міністра, а й саме міністерство, точніше, службу міністра оборони, поклавши на неї відповідальність за формування загальної політики щодо Збройних Сил. Це насамперед підготовка військового бюджету й подання його через Президента на затвердження Верховній Раді, розробка концепцій регіональної безпеки, військової стратегії, модернізація й комплектування систем озброєння. По-третє, служба міністра оборони має через генеральний інспекторат МО (відокремлений і вищий за статусом від військового інспекторату Генштабу) здійснювати контроль над військами. Стратегічні розвідувальні операції та нагляд за ними також мають бути прерогативою служби міністра оборони.

Кожний із цих основних функціональних напрямків повинен бути репрезентований окремим управлінням на чолі з цивільною особою. Старші офіцери можуть працювати лише помічниками цивільних начальників управлінь.

Реорганізувати теперішнє вкрай змілітаризоване Міністерство оборони в цивільну оборонну організацію буде важко через вироблені радянською традицією військового будівництва стереотипи, а також через брак цивільних фахівців у цій галузі. Але колись же треба починати.

Необхідно усвідомити, що оборона включає в себе економіку, фінанси, промисловість, закордонні справи. Оборонна політика – це не тільки військова стратегія, а й політична, на якій, власне, й базуються суто військові рішення.

Колишній президент США Двайт Айзенгавер, пояснюючи суть стосунків політиків і військових, сказав: "В оборонному естеблішменті повинна бути чітка й безсумнівна відповідальність. Це необхідно не тільки для підтримки демократичних інституцій, а й для захисту професії військового. Політично підзвітні цивільні службові особи повинні ухвалювати головні рішення, а професійних військових керівників не слід допускати на політичну арену, щоб вони не стали жертвою партійної політики".

Степан Олійник,
полковник армії США у відставці,
доктор політології.

* * *

Від великого до смішного один крок.
Ж-Ф. Мармонеля (1723-1799)

БЕЗПЕКА ТВОРИТЬСЯ В ПАРТНЕРСТВІ

Участь Збройних сил України у програмі "Партнерство заради миру" – такою була тема брифінґу, організованого прес-службою Міністерства оборони України.

Помічник Міністра оборони України з військово політичних питань генерал-майор Вадим Гречанинов розповів про те, як з'явилась ідея "Партнерства", яка перетворилась у конкретну програму. Нагадаємо, що на початку були ініціятива Президента Польщі Леха Валенси про створення НАТО-біс, пропозиція екс-Президента України Леоніда Кравчука про створення зони безпеки від Балтики до Чорного моря, плян Баладюра та інші.

Але США і НАТО вдало і, головне, оперативно використали тимчасово існуючий у зоні Центральної та Східної Европи "вакуум безпеки". Цей вакуум і повинна була заповнити програма "Партнерство заради миру". До неї (у першій десятці) приєдналася Україна.

На сьогоднішній день програма "Партнерство" є більше політичною, ніж військовою. Тому, що дає шанс постсоціялістичним країнам у майбутньому підійти до вирішення питання про вступ до НАТО.

Пограма об'єднує 38 країн–учасниць. З них – 16 країн НАТО, 22 держави СНД (крім Білорусі та Киргизстану) та інші.

Чи не існує протиріччя між участю України у програмах "Партнерства" з прийнятим нашою державою позабльоковим статусом? На думку генерал-майора В. Гречанинова, ніякого протиріччя немає, оскільки ця програма вважається, інструментом безпеки в реґіоні. Але потрібно пам'ятати про те, що "Партнерство" не дає ґарантій для країн-учасниць з боку НАТО.

Наша держава бере активну участь у практичних програмах "Партнерства", які, до речі, фінансуються безпосередньо країнами-учасницями. Про це свідчать військові навчання "Міст співробітництва-94", про які розповів на брифінґу офіцер прес-служби МО майор Дмитро Шкурко.

Військові навчання "Міст співробітництва-94" відбулись у Польщі, на військовому поліґоні Бедрусько, що за п'ятнадцять кілометрів від міста Познань. Це були перші польові навчання у межах програми НАТО "Партнерство заради миру". Вони проходили з 9 по 17 вересня 1994 року.

У навчаннях взяли участь 13 країн, кожна з яких була представлена підрозділами. З цих підрозділів було зформовано п'ять багатонаціональних сотень. Україну представляла мотострілецька чота Залізної дивізії з Прикарпатської військової округи. Командував чотою старший лейтенант Андрій Федоров.

Загальна кількість учасників – 650 військовослужбовців. Ще приблизно 250 військовослужбовців були зайняті в оперативному штабі та штабі забезпечення навчань. Більшість країн – учасниць програми "Партнерство заради миру", які не брали участи у навчаннях, надіслали своїх спостерігачів.

На навчаннях провадилися такі вправи: встановлення контрольного посту спостереження і дії у якості "чек-пойнту", охорона місця дислокації і командного посту в умовах місії по підтриманию миру, патрулювання у зоні

відповідальности, знешкодження мін та повітряна медична евакуація, ескортування конвоїв з гуманітарною допомогою та інші. Головною метою навчань була взаємодія у складі багатонаціональних сотень. Національні підрозділи прибули на навчання з власною легкою зброєю.

Характерною рисою організації навчань було свідоме запобігання будь-яким змаганням між національними підрозділами, тобто не зверталося уваги на здібності чи недоліки підготовки підрозділів країн-учасниць. Навички і система поведінки сил проводились згідно з національними військовими статутами країн-учасниць. Тактичне завдання, за яким діяв кожний підрозділ, не мало будь-яких політичних аналогій і не стосувалося будь-якої конфліктної ситуації у світі.

Витрати покривали країни-учасниці. Польща безкоштовно надала засоби зв'язку, транспорт у межах тренувальної зони, медичне забезпечення та можливість використання тренувального поліґону.

Другі польові навчання "Дух співробітництва - 94" відбулися у Голляндії від 21 до 28 жовтня 1994 року на поліґоні Збройних Сил Велюв де Харскамп, поблизу міста Струм. Їх організацією займався штаб 4 дивізії Збройних Сил Нідерляндів, що дислокований у місті Єрмело. Відповідальним за проведення навчань є Верховний головнокомандуючий Об'єдианими збройними силами НАТО в Европі.

У навчаннях взяли участь 11 країн. Україна була представлена чотою аеромобільних військ під командуванням старшого лейтенанта Івана Косинського. Цей підрозділ пройшов підготовку у Житомирському навчальному центрі аеромобільних військ. У багатонаціональну сотню, крім української чоти, входили чоти Канади, Нідерляндів та Швеції.

Володимир КНИШ
Н. А. 19.Х.94, ч. 188

ЛИЦАР ДУХУ І ЧИНУ

Євген Лупаков – голова Спілки офіцерів Військово-Морських Сил України, капітан першої ранґи, несе службу в дуже непростих, наближених до фронтових умовах Севастополя, де захист національної безпеки Української держави та її кордонів від аґресивних намірів сусідньої країни має цілком конкретне вираження.

У числі перших морських офіцерів Євген Лупаков склав Присягу на вірність Україні і відтоді долучився до розбудови її Військово-Морських Сил, долаючи шалений опір скорумпованої, зорієнтованої на Москву верхівки військових чинів. Лупаков і тепер твердо переконаний, що Чорноморська Фльота не залишиться у складі Збройних Сил України тільки через серйозні помилки і м'якотілість офіційного Києва. Адже від 3 по 9 січня 1992 року Чорноморська Фльота підпорядковувалася повністю Україні. В екстремальних умовах треба було мати неабияку мужність і політичну волю, щоб приймати правильні і сміливі рішення. Саме він, Лупаков, який виконував тоді обов'язки командира дивізії підводних човнів Чорноморської Фльоти, підписав наказ про підпорядкування її командуванню України. Ця дивізія була однією з дуже важливих складових частин ЧФ. Минув тиждень, і сили волі, щоб втримати Чорноморську Фльоту в українських руках, забракло не українським морякам, а вищому політичному керівництву нашої держави. На жаль, і сьогодні ЧФ, перебуваючи на вкраїнській землі, виконує команди Москви. Але – не все так буде.

Спілка офіцерів МВС України, як і СОУ в цілому, завжди займала чітку державницьку позицію, чим завоювала щиру прихильність і любов українського народу. Офіцери ВМС України, що живуть у Севастополі, є чи не єдиною опорою незахищеного державою українства, яке часто опиняється перед реальною небезпекою терору з боку російських шовіністичних формувань. Отож Лупакову та його однодумцям доводиться працювати на межі можливого, часто – неначе на лезі бритви. Глибоку повагу викликає послідовність Євгена Лупакова у словах і діях, його неперевершена працездатність і вміння спілкуватися з людьми. Є. Лупаков бере участь у політичних, державної важливости заходах, побуває на Буковині й в Галичині, Києві та Харкові. Свою частку праці вніс Лупаков і в створення військової доктрини України, а нині він співпрацює з комісіями Верховної Ради, зокрема, з військовою.

Марія Базелюк

АКРЕДИТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОГО АТАШЕ

5 грудня в Міністерстві національної оборони Канади відбулась акредитація першого військового аташе України в Канаді полк. Миколи Різуна.

Під час зустрічі в міністерстві відзначалося розширення двостороннього співробітництва у військовій сфері. Наголошувалося на важливості документів, підписаних Міністром оборони України Валерієм Шмаровим під час офіційної візити Президента Леоніда Кучми в жовтні 1994 р. до Канади, що стали правовою основою для розбудови двосторонніх відносин, зокрема, в рамках програми "Партнерство заради миру".

Були також обговорені питання взаємодії військових континґентів України та Канади у складі миротворчих сил ООН, перспективи співробітництва в 1995 році.

6 грудня в посольстві України в Оттаві проведено прийом з нагоди 3-ої річниці Збройних Сил України та акредитації військового аташе України.

Посольсьтво України в Канаді -- Укрінформ.

Лист Міністерства культури України:

НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

No. 322 від 5. XII. 1994 р.

До капітули пропам'ятних відзнак 1-ої Української дивізії Української Національної Армії в Торонто.

Вельмишановні панове!Дирекція національного музею історії щиро дякує Вам за розуміння наших проблем та передачу до його колекції надзвичайно цікавих відзнак через п. Я. Семотюка. До цього часу нижче перелічені відзнаки були відсутні в головній колекції держави:

- Велика відзнака з стрічкою 1-ої Української дивізії Української Національної Армії:
- Мініятюра з стрічкою до вищеназваної відзнаки.
- Мініятюра до вищеназваної відзнаки для вилоги No. 2079.
- Мініятюра і "Велика відзнака битви під Бродами" з стрічкою.

Передані Вами речі гідно ввійдуть до музейного фонду як цікаві зразки нагород в боротьбі за незалежність України.

З повагою
заступник директора музею Ковтанюк Н. Г.
Київ, вул. Володимирська, 2.

Ярослав Тимченко

ГЕНЕРАЛ ІЗ БОРСУКІВ

Революція і громадянська війна на Україні висунули цілу когорту уславлених військових діячів, які за радянської влади ніколи не згадувались та й нині через брак інформації залишаються в тіні. Такі прізвища, як Єрошевич, Янченко, Осмоловський, Безручко, Рогульський, Дяченко, Юрій і Василь Тютюнники, Удовиченко, Вовк, Шаповал, Загродський, Михайло та Іван Омельяновичі-Павленки, Мельник і низка інших, невідомі навіть багатьом історикам. А за цими людьми – вся історія українських збройних сил двадцятого сто-ліття.

Розповімо про одного з них – старшину армії УНР та генерала Української національної армії Павла Шандрука.

Майбутній генерал народився 28 лютого 1889 року в містечку Борсуках на Волині. Після здобуття середньої освіти вступив до історично-філософського інституту в Ніжині, де захопився військовою історією. А згодом подався до Москви, в Олексієвське військове училище, яке й закінчив 1913 року. З початком Першої світової війни молодий підпоручник піхоти вирушає на фронт, а 1928 року, коли стара російська армія розвалилася, у ранзі штабс-капітана повертається на батьківщину, де йде служити до гетьманського війська. Коли 14 листопада того ж року Директорія на чолі з В. Винниченком та С. Петлюрою почала протигетьманське повстання, майже всі кадрові підрозділи відмовились допомагати гетьманові. Формувалися повстанські загони, куди потрапив і П. Шандрук. Невдовзі він зі своїми вояками вже стає до бою на північних кордонах України, біля Коростеня, проти більшовицьких партизанів та реґулярних радянських частин.

Військові знання Павла Шандрука, як і багатьох інших старшин з Наддніпрянщини, знадобилися в Українській галицькій армії. Річ у тім, що на Західній Україні було тоді обмаль власних старшин. Тож на допомогу УГА

прийшли такі видатні вже на той час воєначальники, як генерали М. Греків та М. Омельянович-Павленко, полковники О. Удовиченко та О. Шаповал. Силу галичан, що вели запеклу боротьбу з поляками, примножили й цілі наддніпрянські підрозділи. Протягом лютого-березня 1919 року до Галичини було перекинуто кілька частин армії УНР, серед командирів яких був і Шандрук. Саме там яскраво виявився його полководницький хист. Буквально за кілька місяців недавній штабс-капітан стає полковником, рівняється славою з героєм першої українсько-більшовицької війни Шаповалом та колишнім гайдамацьким старшиною Удовиченком.

Наддніпрянські частини в УГА недарма називали "залізними", бо вони на чолі зі своїми командирами доводили це в боях з поляками, потім і з більшовиками. У червні 1919 року їх об'єднали в 3-у Залізну дивізію, 9-м стрілецьким полком якої командував Шандрук. Полк брав участь у поході на Київ, воював на південному напрямку проти більшовицької групи Якіра, що проривалася з Одеси. Але незабаром українська армія почала зазнавати невдач, збільшених страшною пошестю тифу, яка косила тисячі людей. Наприкінці 1919 р. в багатьох полках залишалося лише по кілька десятків бійців, здатних носити зброю. На тиф захворіли всі троє командирів полків Залізної дивізії. Переважна більшість її особового складу, як і багато хворих та поранених з інших підрозділів, опинилася в польському полоні. Така ж доля судилася і Павлові Шандрукові.

У квітні 1920 року Українська Народна Республіка та Польща підписали Варшавську мирну угоду. З ініціятиви старшин і козаків, які одужали, було відроджено 3-ю Залізну дивізію. Павло Шандрук очолив стрілецьку бриґаду (колишній полк) цієї дивізії та був тут незмінним командиром до кінця визвольнитх змагань, коли рештки армії УНР мусили перейти польський кордон і аж до повного розформування у 1923 році перебували в таборах для інтернованих. Шандрукові поталанило більше, ніж багатьом його друзям по зброї. Батьківщину полковника – Волинь – окупували поляки, і він дістав змогу повернутися додому. Рідна земля більшости вояків залишалася в Радянській Україні, куди їм не було вороття.

Відтак Шандрук стає одним із засновників військово-історичного журналу "Табір", обирається дійсним членом товариства імені Шевченка, певний час співробітничає з еміґраційним урядом УНР у військових справах, дістаючи почесне звання генерал-хорунжого вже не існуючої армії УНР. Але швидко набридає ветеранові жити без війська. Як громадянин Польщі він зголошується до служби в її армії, напередодні Другої світової війни закінчує акаденію генерального штабу. Напад гітлерівців застає його на посаді командира 29-ї польської бриґади, яка в перших боях чинить гідний опір аґресорові. Та під подвійним німецько-радянським натиском армія розвалилася. Самого комбрига німці полонили, звільнивши пізніш лише через тяжку хворобу. Вже після війни поляки за бойові заслуги нагородили українського, а разом і польського генерала Павла Шандрука, орденом "Віртуті мілітарі".

Минули часи гітлерівського "бліц-кріґу". 14 березня 1945 року, коли Німеччина стояла на краю загибелі, у Ваймарі було створено Український

національний комітет на чолі з Павлом Шандруком, одразу визнаний німецьким урядом. За своє першочергове завдання комітет вважав організацію Української національної армії, основою якої стала дивізія "Галичина", вилучена зі складу СС та перейменована на 1-шу Українську дивізію. Багато хто зі старшин війська УНР та УГА підтримав генерала, за участю колишніх вояків Запорізького корпусу впродовж двох тижнів було зформовано 2-у дивізію, згодом – парашутну бриґаду особливого призначення. Вояки складали присягу на вірність Україні, були розроблені українські відзнаки: кокарди з тризубом, пагони, нараменні нашивки.

Та невдовзі Німеччина капітулювала, і УНА опинилася поміж радянськими військами та їхніми союзниками. За цих обставин генерал вирішив вести підрозділи туди, де святкували перемогу англійці й американці. Армію було інтерновано, проте на відміну від учасників інших національних з'єднань, як-от власівської РОА, жоден з її вояків не виданий радянській владі. Деякі старшини та козаки потайки повернулися на батьківщину й стали інструкторами Української Повстанської Армії.

До 1949 року Павло Шандрук перебував у Европі, а тоді переїхав до США. Оселився в місті Трентоні штату Нью-Джерсі. 1959 року в Нью-Йорку вийшли друком його спогади, у перекладі англійською мовою Романа Олесницького.

Помер Павло Шандрук, підвищений на еміґрації до ранґи генерал-полковника, 15 лютого 1979 року. Він залишив нащадкам численні публікації, серед яких, зокрема, привертає увагу дослідження "Танки та їх практичне значення у бою". (1921 р.)

("Народна газета").

Роман Колісник

ВІД ДИВІЗІЇ "ГАЛИЧИНА" ДО УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ ПІД КОМАНДУВАННЯМ ГЕНЕРАЛА ПАВЛА ШАНДРУКА

Роздуми і паралелі

В останніх роках на наших очах відбулися дійсно неймовірні події, здійснилися неймовірні бажання: проголошення незалежности України, референдум, вибрали вже другого президента. В Україні постало Галицьке Братство кол. вояків 1-ої УД УНА. У Львові та Києві відзначено 50-ліття створення Української дивізії, під Бродами відправляються Панахиди за полеглих вояків Дивізії. Цього року припадає 50-ліття творення Української Національної Армії; минуло 20 років від смерти її командувача генерала Павла Шандрука.

Ще кілька років тому в такий перебіг подій ніхто не вірив, або майже ніхто. До таких "непоправних оптимістів" належав д-р Павлишин, кол. лікар Чортківської гімназії. Коли я його зустрінув у Торонті, він, прощаючись, потиснув мені руку й сказав:

– До побачення в Києві!

– Що ви, пане докторе, говорите? Та ж це не можливе! – я засумнівався, почувши від нього, як мені виглядало, недоречне побажання.

– А ви колись у дивізії думали, що за двадцять років будете в Торонті? – відповів запитанням, усміхаючися.

До "СС галицької добровольчої дивізії", як тоді називали нашу збройну формацію, яка, в думках і сподіваннях українських патріотів мала стати "зав'язком української національної збройної сили", голосилися молодь і старші військові ветерани. Із створенням дивізії проф. Кубійович теж розраховував, що українська проблема вийде на міжнародну арену. І вона вийшла, бо ніяка досі українська військова формація 2-ої світової війни не стала така відома, можна висловитися іронічно, і неймовірно "славна". Невеликого мілітарного значення, вона не сходить з кону міжнародної арени. Чи хтось був би подумав, що 45 років після створення дивізії федеральний уряд Канади розглядатиме справу вояків дивізії, ту саму справу, яку 35 років перед тим розв'язав, допускаючи дивізійників до іміґрації в Канаду? Створена ним Королівська комісія розслідила загальні дії дивізії та її поодиноких членів, які подав на списку Центр Візенталя, і написала свій звіт, відкидаючи всі оскарження проти дивізії, всупереч т. зв. "документаційним писанням совєтських експертів та західних документаційних центрів", які можна б називати фантастичними історіями. Подібне теж відбувалося в Австралії, Великій Британії. І сьогодні в Україні не перестають нападати на дивізійників ті самі, що робили це за сталінських і "застійних" часів СРСР. Отже, т. зв. "проблема дивізії" була створена й штучно підтримувана тільки тому, що це

було українське військове з'єднання, яке стояло як більмо на оці російської колоніяльної політики щодо України, яка завжди твердила, що не було й нема "української проблеми"; а дивізія – це ще один доказ навпаки.

Щодо творення дивізії, то слід ствердити певні факти. Ініціятива її творення вийшла від німців чи радше губернатора Вехтера, який використав зміну політики зброї СС в пошуках за новими людськими резервами, і в той час уже існували численні ненімецькі частини, що боролися проти більшовизму, звичайно в силі дивізій в рамках зброї СС.

Український Центральний Комітет, єдина леґальна українська установа в Генеральній губернії, став перед дилемою: підтримати творення дивізії, чи залишити вільну руку німцям і не мати жодного впливу на вояків, яких в такий чи інший спосіб наберуть. Логіка диктувала, що треба було брати участь, бо пригляданням збоку нічого не осягнеться. І все таки була можливість, що повторяться події, подібні до заколоту наприкінці 1-ої світової війни. Тобто, в той час і в тих специфічних обставинах т. зв. леґіонова політика не була така безвиглядна й наївна, як дехто старається її представляти. Леґіонову політику застосовували поневолені народи на всьому світі. Це стверджує знавець східньоевропейських проблем американський професор Джон Армстронґ. Він пише у передмові до споминів Вольфа-Дітріха Гайке, начальника оперативного відділу штабу дивізії, що вийшла англійською мовою в 1988 році, наступне:

"На початку 1943 року багато українців уважало, що на Східньому фронті створиться неясний стан. В 1944 році практично всі українські провідники рахувалися з можливістю німецької поразки. Вони були переконані, що воєнний союз між Сталіном та англо-американцями розпадеться, як тільки впаде нацистський режим, а негайно після того дійде до збройного конфлікту між СРСР і західними альянтами. Такий конфлікт доведе до знищення комуністичної системи, безпосереднім наслідком того буде невирішене становище, подібне до періоду 1918-20 років. В таких обставинах навіть невеликі свої військові з'єднання можуть перехилити рівновагу сил (зокрема для поневолених народів, як українців чи поляків) та охороняти свою спільноту. Кінець кінцем, (якщо на це погодилися б переможні альянти) такі військові формації відіграли б свою ролю при творенні нових держав.

Якщо такі розрахунки були б особливими тільки для українців, то хтось міг би зарахувати їх до нереального романтизму, який, – на думку Гайке, – є українською національною прикметою. Але такі калькуляції також робили поляки у своїх намаганнях зберегти Армію Крайову, а до деякої міри й командири словацької армії. Вони також слов'яне. Що більше, досвід далекосхіднього воєнного театру посилює моє переконання, – пише Армстронґ, – що такі калькуляції мають мало спільного із "слов'янською ментальністю". Згідно з Дж. МкТуриан Кагіном, автором книги "Націоналізм і революція в Індонезії", 1952, лідери індонезійського визвольного руху рахувалися з нестабільним періодом після поразки Японії. В той час ці повстанці Третього світу думали, що відносно малі сили будуть мати вирішальне значення. В їх розрахунку суттєвим прагненням було не допустити до повернення західнього

колоніялізму. Подібно як українці, поляки і словаки надіялися на допомогу Заходу, щоб запобігти новій совєтській аґресії, так деякі індонезійські провідники вважали за вказане старатися про совєтську інтервенцію, щоб не допустити до повернення колоніяльної окупації".

Інше питання: яку дивізію хотіли мати українці, а якою зробили її німці? Спочатку німці заборонили вояків дивізії офіційно називати "українцями", а тільки "галичанами", і під примусом обставин щойно в листопаді 1944 року змінили в дужках додаток до назви "галицька ч. 1" на "українська ч. 1". Після битви під Бродами командування дивізії, штаби полків, батальйонів і дивізіонів та вся адміністрація були обсаджені німцями. Українці і німці мали протилежні цілі.

Не зважаючи на несприяиливі умовини, українці ніколи не забували про український інтерес та національну мету боротьби за самостійність своєї держави, що й врешті вдалося осягнути завдяки важливій ролі, яку відіграв ген. Павло Шандрук, коли він погодився очолити Український Національний Комітет і стати командувачем Української Національної Армії, до того в дуже тяжких і небезпечних умовинах.

Поразка німців на Східньому фронті заставили деяких німців змінити їхні погляди на "унтерменшів" і шукати якогось виходу з тупика, в який вони зайшли. Першими, що зрозуміли свою безвиглядну політику, були Ваффен СС. Вони на своїй власній шкірі переконалися, з ким мають до діла, що ті "унтерменші" в прах розбивають найкращі частини "юберменшів". Тоді зорганізувалися певні кола, які хотіли змінити німецьку політику. До них належав губернатор Галичини Отто Вехтер. Вони почали заходи для втягнення до боротьби проти більшовизму народи Східньої Европи, в тому і російський народ. На свій бік вони перемовили ген. Андрія Власова, котрого взяли в полон в липні 1942 р. Ця справа натрапляла на труднощі, особливо Гітлера, який не вірив, що інші народи схочуть битися за німецькі інтереси, а чекатимуть на момент, щоб повернути зброю проти німців. Друга проблема була з Власовим, який не слухав німців, не став їхнім "коляборантом" і часто робив так, як цього вимагав інтерес російського народу. Це інша тема, яку тут не будемо розглядати. Все таки дійшло до того, що Гіммлер дозволив на формування двох російських дивізій в рамках зброї СС.

До того часу генерал Власов не командував ніякими своїми військами. Він мав свій штаб, який вів пропаґанду за перебіганням червоноармійців до німців та вербував добровольців з таборів військовополонених до т. зв. Русской Освободительной Армии (РОА). РОА фактично складалася з малих підрозділів, звичайно в силі батальонів, які були приділені до німецьких дивізій вермахту. Ті частини підлягали німецькому комендантові т. зв. "генералові для східних військ". Вони мали свої окремі, інші від німецьких, відзнаки й медалі.

Щоб надати цій акції політичної важливости, німці створили Комітет для визволення народів Росії, який очолив ген. Власов. Він проголосив т. зв. Празький маніфест, 14 листопада 1944 р. Німці поділилися на дві групи – одна хотіла, щоб до Комітету вступили всі народи СРСР й з'єдналися до боротьби

проти більшовизму, а вже згодом розглядали питання державности для окремих народів. Друга група, до якої належали міністер для східних окупованих земель Альфред Розенберґ і Отто Вехтер, були за творенням окремих національних комітетів і національних армій.

У Комітеті Власова були номінальні представники інших народів, а від українців – д-р Федор Богатирчук, лікар, чемпіон шахів України. Він був начальником санітарного поїзду в Корпусі січових стрільців під час 1-ої світової війни, а на початку німецької окупації в 1941 році очолював Український Червоний Хрест в Києві, й за це німці були його арештували.

Українці не погодилися на таку концепцію "репрезентації" в Комітеті освобождения народів Росії, і німці тоді почали переговори з поодинокими національними представництвами щодо творення окремих національних комітетів і національних армій.

У такій ситуації українські чинники почали заходи для створення одної репрезентації перед німцями. У Ваймарі 19 лютого відбулося "засідання представників українських урядів і організацій". Головою зібрання обрали д-ра Костя Паньківського. У нарадах участь взяло 16 осіб. На пропозицію Володимира Доленка, рішено створити спільну репрезентацію, до якої увійшли: д-р Кость Паньківський (представник ген. Шандрука), д-р Лабуцький (службовик німецького східнього міністерства), інж Євген Пастернак (від УЦК). До цієї репрезентації увійшли теж представники політичних середовищ: від президента УНР Андрія Лівицького – полковник Михайло Садовський і д-р Т. Олексюк, від гетьмана Павла Скоропадського – д-р Борис Гомзин, від полковника Андрія Мельника – Михайло Мушинський. Не було тільки представника Ст. Бандери, який в той час виїхав з Ваймару.

Зібрання продовжено 22 лютого, але його перервала повітряна тривога й бомбардування. Дальших зібрань уже не було, бо в Берліні 23 лютого німці врешті рішили створити Український Національний Комітет.

Ситуація була непевна, а для декого, наприклад, для письменника Уласа Самчука, – це було вже "п'ять по дванадцятій". Він описав тодішні настрої у своїх спогадах, які він так і назвав П'ять по дванадцятій. Він зустрінувся з ген. Шандруком 19 січня 1945 року в Берліні:

> "При обіді в *Ексцельсіорі*, мій земляк М. повідомив мене, що прибув зі сходу генерал Ш(андрук), що хоче бачитися зі мною, а живе в цьому ж готелі. Я вирішив відвідати генерала. Застав його в ліжку, кілька ночей не спав... Коротко, стислими словами оповів, що "там" робиться. Содом і Гомора, якщо можна тут вжити цих абстрактних понять. Весь схід Німеччини в русі на захід. І то переважно пішки. У сніг, у метелицю, в мороз. Жінка генерала загубилась, і він у відчаю, де й як її знайти. І, між іншим, німці пропонують генералові творити українську армію. Ха-ха-ха! У "п'ять по дванадцятій!"Генерал дав згоду, українці, мовляв, ніколи не відмовляються від армії, навіть на один день і де б то не було. Мені пропонує відділ пропаґанди у тій затії.
>
> Я в душі лише посміхнувся, а назовні висловив думку, що пропаґанда такого роду вже існує при міністерстві сходу. Генерал

зазначає, що такого роду пропаґанда мало йому імпонує, тепер, мовляв, потрібна інша, з іншими людьми. Я дав зрозуміти, що в чуда не вірю, та ледве чи вірить у них і сам генерал. Я відійшов без нічого".

В лютому-березні 1945 року не було охочих очолити таке представництво. Українці мають свою приповідку, яку хіба не дарма часто повторюють: "Моя хата з краю". То і в той час сама обережність підказувала стояти скраю, вичекати, аж справи вияснятья. Генерал Шандрук не чекав збоку, а взяв у подіях активну участь. І це його чи не найбільша заслуга.

Павло Шандрук у 1911 році закінчив Історично-філософський інститут в Ніжині, в 1913 році Алексіївську військову школу в Москві. Від 1911 року служив в російській армії. Від 1917 займав командні пости в українській армії – в Запорізькому корпусі та Третій залізній дивізії. З квітня 1920 року генерал-хорунжий. Після війни був в польських таборах полонених. Недовго перед вибухом 2-ої світової війни закінчив польську школу генерального штабу й тоді вступив як контрактовий старшина до польської армії. Він відзначився в боях з німцями в обороні Варшави й був у німецькому полоні.

Після особистої розмови з президентом А. Лівицьким, генерал Шандрук заявив, що візьме головування в Українському Національному Комітеті. Не було ілюзій в той час щодо вартости "визнання України" німецьким урядом, але йшлося про рятування українських людей та українських військових частин, які були в німецькому війську.

Райхсміністер Альфред Розенберґ повідомив ген. Шандрука 12 березня 1945 року, що:

"1) Німецький уряд визнає Український Національний Комітет як єдиного представника українського народу.

2) Національний Комітет має право заступати своє розуміння майбутньої України і проголошувати його у своїх деклярацях і маніфестах.

При остаточному виясненні питання, як мають бути організовані українці, що борються в складі німецьких збройних сил, я обстоюватиму думку, щоб українські військові частини зібрати разом в українську визвольну армію".

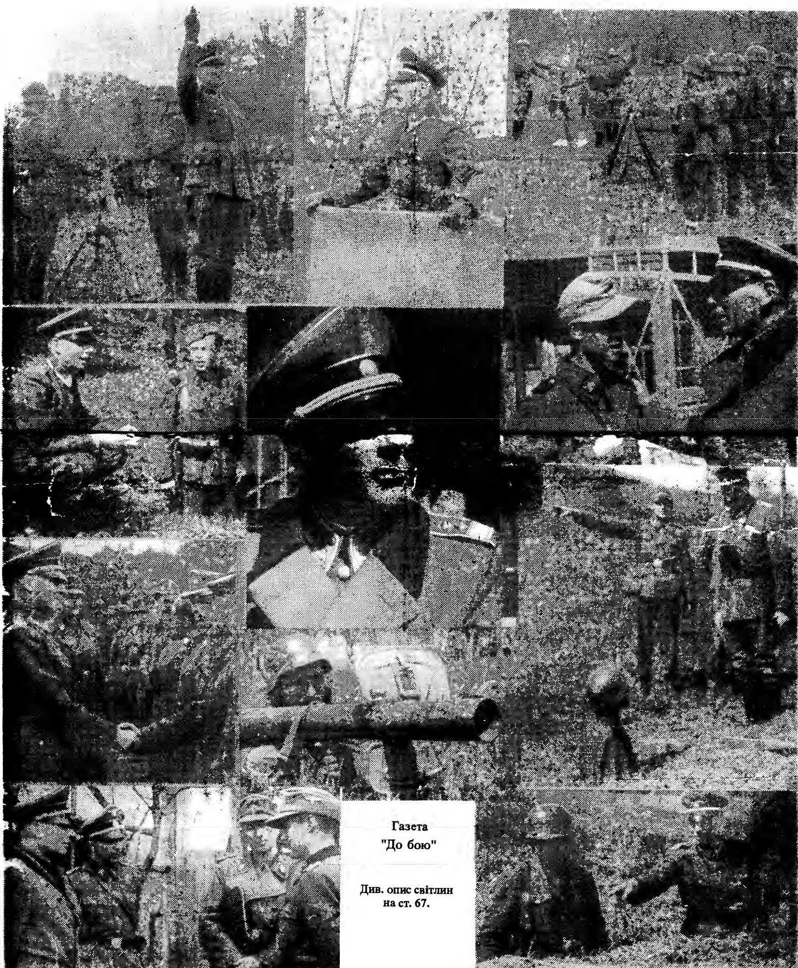
Після отримання того листа ген. Шандрук негайно поїхав до Ваймару, де відбулася т.зв. "Ваймарська конференція", в якій взяли участь: Вол. Кубійович – провідник УЦК, Василь Дубровський – голова Українського Громадського Комітету зі своїми ближчими співробітниками, Микола Лівицький – син президента УНР та ін. Від Військової Управи брав деякий час участь полк. Бізанц, але він від'їхав, видно, не виявляючи більшого зацікавлення. Наради тривали чотири дні від 12 лютого до 15 березня.

15 березня президент Лівицький підвищив ген. Шандрука до ранґи генерал-хорунжого, щоб зрівняти його з ранґою ген. Власова, і назначив його командувачем Української Національної Армії від Уряду УНР. Заступником голови УНК стали проф. Володимир Кубійович і Олександер Семененко, кол. посадник м. Харкова, а виконуючим обов'язки секретаря – Петро Терещенко.

ГОЛОВНОКОМАНДУЮЧИЙ УКРАЇНСЬКОЮ НАЦІОНАЛЬНОЮ АРМІЄЮ

ГЕНЕРАЛ ПАВЛО ШАНДУК

СЕРЕД НАС

Газета
"До бою"

Див. опис світлин
на ст. 67.

Повернувшися до Берліну, 17 березня 1945 року президія УЦК схвалила текст декляраціі, яку вислала до преси, та від себе назначила ген. Шандрука на командувача Української Національної Армії. Із створенням УНК йому підпорядковано українські військові частини, юнацтво протиповітряної оборони, опіку над робітниками в райху, українську пресу.

Згідно з домовленням між ген. Шандруком і проф. Кубійовичем, представництва УЦК перебрали на себе і репрезентацію, і опіку над усіми українцями райху. Про все це треба було повідомляти українське суспільство, військові частини, що приходилося повільно й важко. Генерал Шандрук відбув кілька поїздок в околиці Берліну й Праги. Він рішив назвати дивізію "Галичина" "1-ою українською дивізією Української Національної Армії", а 28 березня 1945 року в Німеку під Берліном заприсягнув три новозформовані курені для 2-ої української дивізії на вірність Україні. Присягу провів о. митрат Білецький, якої текст був наступний:

"Присягаю всемогучому Богові перед святою Його Єванглією і Животворящим Хрестом, не шкодуючи ні життя ні здоров'я, скрізь і повсякчас під Українським Національним Прапором боротися із зброєю в руках за свій Народ і свою Батьківщину – Україну. Свідомий великої відповідальности – присягаю як Вояк Українського Національного Війська виконувати всі накази своїх начальників слухняно і беззастережно, а службові доручення тримати в таємниці. Так нехай мені в цьому допоможе Бог і Пречиста Мати. Амінь".

До української дивізії до запасного полку в Фелькермаркті генерал Шандрук прибув щойно 17 квітня, а до штабу дивізії на фронті – 19 квітня. З ним до дивізії приїхав кол. губернатор Галичини О. Вехтер, який в головному управлінні СС став шефом відділу чужоземних військ, та д-р Фріц Арльт, який був керівником станиці східніх добровольців. Вони оба дуже приспособилися генералові, підтримуючи його в обговореннях з ген. Фрайтаґом питання підпорядкування дивізії Українській Національній Армії.

Найперше ген. Шандрук заприсяг вояків дивізії на вірність Україні у врочистості, в якій взяли участь цілий 30-й полк та вояки-представники з усіх частин і підрозділів дивізії. На присязі були присутні Вехтер, Арльт і інші німецькі старшини, але Фрайтаґ не прийшов. Ген. Шандрук теж привіз з собою відзнаки-тризубці на шапки, які почало носити вояцтво. Під його наглядом опрацьовано довше розпорядження про повну "украінізацію" дивізії, тобто відхід з неї німецького персоналу, який на той час мав 11 % складу. На нового командира дивізії намічено генерала Михайла Крата, полковника царської російської армії і Армії УНР, який під час Першого зимового походу виконував обов'язки начальника штабу Запорозької дивізії. До повного підпорядкування не дійшло, бо прийшла капітуляція.

Під час відступу на захід ген. Шандрук зі своїм штабом, в якому перебували сот. Любомир Макарушка, сот. о. Володимир Левенець, сот. Мирослав Малецький і ін., старався випередити чолові частини дивізії, щоб поінформувати альянтські війська про характер дивізії та створену Українську Національну Армію. Ф. Арльт, який був за англійської мови перекладача.

Заслуги генерала Шандрука наприкінці війни й в післявоєнному періоді поважні. Не знаючи, як після розвалу 3-го райху вложиться майбутнє для нього й його вояків, командувачем яких він став, генерал Шандрук формально і правно встановив політичну мету – боротьбу за українську державність. Перші кроки практичного значення і леґальне визнання Української Національної Армії були зроблені. Вони залишили символіку, продовжили українську військову традицію, й доказали, що український народ у найважчих обставинах прямував і прямуватиме до свого визволення.

* * *

Кажуть, що одною з характерних рис українця є засада "моя хата скраю" – пасивно вичекати, аж ситуація вияснитьcя. Про один випадок, який графічно представив типове наставлення в часи визвольних змагань на Великій Україні, розповів у редакції "Нового шляху" в Торонті один старшина Армії УНР. (На жаль, прізвище його я не запам'ятав).

Їдучи в одній службовій справі, під вечір, при битому шляху він зустрінув хуторянина. Він вийшов, як був звичай, щоб запросити подорожнього з "того світу", де відбувалися бурхливі революційні події, на нічліг та почути найновіші новини, бо це був єдиний спосіб щось довідатися. Очевидно, старшина радо погодився. Розговорилися.

– Бачите, – показав хуторянин на свій ціпок, з яким ішов нерозлучно, стиснувши його рукою посередині. – Ще недавно цар був нагорі, а згодом прийшли нагору до влади петлюрівці, – і він обернув ціпок ручкою вдолину, – а цар опинився надолі. – Він знову покрутив ціпком, – тепер комуністи нагорі, а петлюрівці внизу. А де я? Я тут, де моя рука – посередині, як був, так і далі буду посередині. Нехай палицею крутять, скільки завгодно.

Чи сьогодні інша ситуація? Правда, селянина заступив колгоспник, робітник, інтеліґент. Правда, сьогодні є вже свій уряд і своя Верховна Рада. Однак виглядає, якби всі далі чекали, як той сьогоднішній "політичний ціпок" покрутиться, щоб ситуація вияснилася: політики - як буде Москві чи Заході, народ – хто буде при владі? Зате ніхто не чекає, щоб своїх звинувачити.

Поет Дмитро Павличко розповів, яке враження українці залишили у литовського письменника:

– Ви українці так привикли до поневолення, що не знаєте, що з самостійністю робити. Чекаєте, аж знову хтось прийде вами рядити...

Ці приклади не є на те, щоб знецінювати український народ, бо він під багатьма оглядами кращий за інших, але щоб підкреслити важливість розуміння і потребу активно брати участь у творенні подій для своєї користи, а не стояти збоку. Це зробив ген. Шандрук, це зробив проф. Кубійович, це зробили ті молоді й старші, які вступили до дивізії. Дія утверджує національну самовпевненість.

* * *

До фоторепортажу: *три світлини вгорі -- з присяги вояків українському народові на фронті під Фельдбахом (квітень 1945); дві світлини на лівому розі сторінки -- перегляд війська, в самому лівому розі (зліва): ген. П. Шандрук, сот. М. Макарушка, О. Вехтер (кол. губернатор Галичини).*

Варт навести ще один приклад розуміння державної рації на практиці, в цьому випадку – британської. Т. Остапчук служив у корпусі ген. Андерса, з котрого в Єгипті зголоснвся до спецслужбн в британських збройних силах. Був у команді, яку два рази парашутами скидали британці поза німецькі лінії на Волині. В другому десанті заступником команди, як виявилося, був німецький шпигун. Його викрили, коли він по радіо передавав сиґнали до німецького літака, котрий кружляв над ними. Командир відділу його роззброїв, в імені короля засудив на смерть і ма місці застрелив. Той відділ мусив розпорошитися на малі групки. Т.О. прилучився до Волинського леґіону, і згодом з ним прибув до дивізії на Словенії.

Негайно після капітуляції Т. О. зголосився до англійських військових властей. Його відразу включили до армії й перевезли до Англії. Припадок хотів, що він був свідком церемонії, в якій англійський уряд відзначував медалею родину одного воїна "загинулого за Велику Британію". Хто той вояк був? Той зрадник-шпигун, якого застрелено й поховано на Волині.

Англійці в цьому не самі, бо хто потребує зрадників? Для прикладу можна теж взяти росіян і останню світову війну. Вони якби забули про російських "фашистських коляборантів" – РОА й ген. Власова, а в РОА служило близько одного мільйона вояків, переважно росіян. Але вони, особливо серед українців, знаходять чнсленних "коляборантів" і навіть "зрадників вітчизни" – Росії?! Серед них на першому місці українські "буржуазні" націоналісти, дивізійники, упівці. Почалося ще від "зрадника" Мазепи... Кого він зрадив? В той час навіть жорстокий князь Меншиков, права рука царя Петра 1, сказав, що Мазепа перейшов на бік Карла задля свого народу, а не для своїх особистих амбіцій. Це можна сказати і про дивізійників. Однак Меншикова не цитують, а донедавна (а може ще й тепер) виклинали в церквах Мазепу, навіть у тих, які він збудував.

Чи Українській Верховній Раді та урядові не взяти б приклад від інших держав й для злагоди зрівняти у правах усіх ветеранів війни? Це зробили балтійські держави. Зате в Україні дали особливі прнвілеї з нагоди 50-ліття "визволення України" внутрішнім військам НКВД, які не то що не "визволяли" народу на фронтах, але той народ гнали невишколений та неозброєний на першу лінію просто на ворожі кулі, і відбирали у колгоспників на здачу державі зерно, спричинюючи новий голод.

"Фашистські коляборанти"? На Кубійовича зараз після війни був донос до американських властей від українців. Американці притримали його кілька днів і випустили на волю. Його протести проти жорстокої поведінки німців Інтернаціональний військовий трибунал в Ньюрнберґу взяв до акту оскарження. А він був той, що підтримав творення дивізії з української сторони.

СС-дивізія "Галичина"? Чи вояки дивізії були членами зброї СС? Гіммлер сам це вияснив. Німецький суд в 1944 році судив одного українського вояка, як СС-Маин. Коли про цей суд довідався Гіммлер, він відразу написав листа до всіх своїх шефів, забороняючи називати українців і інших чужих вояків такими "почесним для німців титулом" - SS-Mann. Вони тільки ті, що тепер служать у Waffen-SS, – писав Гіммлер.

Деякі чужі дослідники, наприклад, David Littlejohn у праці Foreign Legions of the Third Reich теж уважає, що Українська дивізія наприкінці війни перестала належати до СС-зброї, і перейшла до УНА.

Чи є чого боятися? Страх – це загальнолюдська прикмета. Страх стоїть на заваді не одній шляхетній дії. Страх можна побороти відвагою і холодним розсудком, про що так гарно висловився американський президент Рузвельт: We have nothing to fear, but fear itself -- Не сміємо нічого боятися, хіба самого страху. І це зробив ген. Шандрук, який відважився на дію о год. "п'ять по дванадцятій". Цим він юридично і практично доказав, за що українські вояки боролися.

Накінець треба згадати, що генерал Шандрук виконав свій останній обов'язок супроти українського народу й Української Національної Армії. Він написав свої спомини й видав їх англійською мовою. Все його майно, в сумі кільканадцять тисяч долярів, після смерти його дружини, він записав на Братство кол. вояків 1-ої УД УНА. Головна управа Братства цим заснувала Видавничий фонд ім. генерала Павла Шандрука. Тепер до обов'язку Братства належить видати його спомини в Україні.

ОЛЕКСАНДЕР ДОВЖЕНКО

В 1944 році проминуло сто років від народження Олександра Довженка, видатного письменника й кінематографа, якого переселено до Москви з забороною жити в Україні. Щойно тепер появляються про нього вісті, видобуті із таємних архівів. Один документ друкуємо в перекладі з російської мови, який надрукувала "Літературна Україна".

Редакція

Суворо секретно!

Бесіда Довженка 17 і 18 грудня 1943 року.

Торкнувшись результатів Іранської конференції, декларацію якої Довженко вважає купою фраз, він додав: "От документи, після яких багато можна сказати і не психологові." Вів вийняв з шухляди стола вирізки з газет з фотографіями учасників Іранської конференції.

"От три пани світу, – сказав він, – дивіться: всі сидять на окремих стільцях. Рузвельт сидить у повній достоїнства і увірености позі, котра його не принижує. Черчіль з втисненою головою в плечі, яка похожа на дредноут, готовий кинуться в бій, в його позі сила і хитрість. Тим то відрізняється поза третього учасника. Він сидить напружено й незґрабно, з руками симетрично поставленими і так же поставленими ногами. Поза людини, яка не вміє поводитися в товаристві великих людей, які його придавлюють. Рузвельт повернув голову до Черчіля. Сталін на тій фотографії ізольований, він напружено старається усміхатися, напіввимушено, така його неприродна поза, як і на першій фотографії".

"Як можна друкувати такі фото? Я собі не уявляю, як вони будуть коментуватися на Заході. З них можна впевнено сказати, що політика США зводиться до слів: "Ваша кров – наші консерви".

"Мені, – говорить Довженко, – наш час нагадує важкопораненого чоловіка, котрий в пересмертному пориві ще біжить вперед, но кожної хвилини може впасти мертвим. Я думаю, що в нас більше 10 мільйонів убитих 6-8 мільйонів у полоні".

"А скільки мільйонів українців загнано в Німеччину чи пішло з ними? Головне, що ті мільйони, котрі є в Німеччині, волею чи неволею, є нашими фактичними ворогами. Це особливо відноситься до української інтеліґенції, яка задобре знає про російські чистки в Україні і добровільно не вернеться в Радянську Україну".

На випадок програшу Німеччини можна сподіватися, що Америка забере до себе і до Канади основну масу української інтеліґенції, і тим матиме козири в майбутній грі, в якій Україні завжди, на жаль, прийдеться відіграти більшу ролю."Можна сподіватися, що якби Америка мала якінебуть причини

не допустити до розгрому Німеччини, тоді збільшиться значення української еміґрації".

"Не може бути жодного сумніву, що ізоляція нашої держави від майбутнього світу буде ще більша, а відносинам з Заходом буде кінець".

"Я зовсім не розумію ідіотської політики німців щодо України. Якщо вони повели б себе інакше, дали якінебудь політичні й національні права Україні, все було б інакше. Але було б гірше для України, якщо б вони почали поступати з нею з позиції своєї повної сили".

"Росіяни вбивають в голови українцям свої тези українською мовою. Інтеліґенцію, яка знає політику росіян і яка вміє думати, ізолюють, або нищать. Кожний українець, що по-рабському не виконує наказів Москви, рахується націоналістом".

"У нас є такі українці, як Корнійчук, для якого Україна – це трамполіна для його кар'єри, і котрий від України відречеться. Або боязливий Тичина, його характеризує стаття в "Правді" про Україну. Припадкові люди в роді К.Рибака або, беріть це до уваги, еврейські націоналісти, як Первомайський і Голованівський".

"Я надіюся, скоріше вірю, що комунізм відживає і його незабаром не буде, так як життя показало все його зло. Про це мені говорив один мій знайомий високий партієць еврей".

"Я на собі переношу відому закономірність російської політики:

Заборона моєї повісти "Україна в огні" і поспішне зняття фільму доказує, що в нас (у Москві) занепокоєні тим значенням, яке придбала нещасна Україна за кордоном. Вірогідно, з точки погляду нашої політики, тепер не час акцентувати увагу тільки Україні. Коли відбувався показ мого фільму для закордонних кореспондентів, то представник "Юнайтід Пресс" дав мені запитання: "Пане Довженко, чи ви робите свій фільм тільки російською мовою?" і друге запитання: "Які втрати понесли українці в цій війні?" Ці запитання поставлені не припадково. Ясно, що більше значення України на Заході, а особливо в Канаді. Я відповів на перше запитання: "Україна перенесла стільки жаху і нещасть, що на Україні не треба показувати цей фільм". На друге запитання відповів: "Погиблих українців багато й буде ще більше, якщо Америка не вступить в активну фазу війни". Ці відповіді були надруковані в усіх американських газетах. Інтерес щодо України величезний в Америці (так говорять журналісти), але там не виділи ні одного українця. Зате туди посилають евреїв".

"В забороні моєї повісти грають ролю не окремі фрази, а загальна ідея, яку сприймуть всі українці, вона не підходить нашим провідникам".

"Я вже говорив, що вони не володіють великою фантазією, ні глибокою думкою і взагалі ограничені. Я міг викликати з армії потрібних мені робітників, а коли я звернувся до Хрущова про скульптора Макогона й інших художників, то він нічого не зробив з тими українцями. Я часто про все говорив з Хрущовим і переконався, що він в багатьох справах не внзнається. Показується брак розуміння до долі культури".

"Фронт" Корнійчука подиктований і направлений зверху, і тому він приніс користь в кар'єрі. Той же "Фронт" йшов і в Німеччині".

"Комітет В. Васілевської відносно Сталінських премій не признав премії, а наверху дали. Імовірно тому Васілевська мене ненавидить. Корнійчукові, думаю, був даний наказ зайнятися Васілевською. Тепер вона зайнялась Корнійчуком і крутить з нього мотузки. Корнійчук і раніше міг шкодити кому треба, а тепер тим більше".

Недавно мені сказали, що в Києві говорять, що німці помагали моїй матері, але їй поміг і поселив її в кращу кімнату один шахіст, що працював у міській управі, після того, як скинено листівки до німецького офіцерства з моїм підписом".

"А я ношуся думкою придбати хату в українському селі, там жити й працювати – ближче до народу. Це думаю зробити влітку," – закінчив Довженко.

Федір Цимбалюк

ПОЧАТКИ ПОВСТАНСЬКОГО РУХУ КРЕМ'ЯНЕЦЬКОГО ПОВІТУ НА ВОЛИНІ В РОКАХ 1942-1943

Присвячую д-рові Михайлові Данилюкові-Блакитному, комендантові початків повстанського руху, Організації Українських Націоналістів, під проводом полк. Андрія Мельника, у Крем'янецькім повіті на Волині, за словами присвяти його твору "Повстанський Записник": "Моїй дорогій Волині, що в пожежах і в крові дала початок Українському повстанському руху".

Присвячую незабутнім повстанцям, що впали за націю і її волю, бойовим друзям усіх підпільних боївок, усіх політичних формацій, що поклали свої голови за ідею Незалежної Української Держави.

Автор

Роки 1942-43. Жахливі умови німецької окупації, примусовий вивіз людей до Німеччини, неймовірний грабіж українського селянства, терор, арешти укранської інтеліґенції та її розстріли без ніяких причин. В таких умовах зроджується повстанський рух для самооборони. Вже у вересні 1942 р. комендант Блакитний скликає усіх комендантів підпільних боївок Крем'янецького повіту на наради на хуторі Дядька Семена, Угорського району, під охороною коменданта Павла Вихора. Нарадами проводив Блакитний, з повітової команди були: сот. Орлик і Лисий та всі коменданти підпільних боївок повіту. Наради проходили цілий день, до пізної ночі, на яких вирішено: почати дії проти німецького насилля та військовий вишкіл ширшого членства ОУН, заряджено переводити рейди підпільними боївками в усіх районах.

Перший рейд провели боївки в Шумському і Угорському районах. 13 жовтня боївка Вихора нападає на молочарню в селі Соснівка, кілька днів пізніше Шумська боївка Бойди в м. Шумську випускає всю рогату худобу, яку селяни здали на контингент для німців.

В листопаді рейд боївки ОУН Ст. Бандери, під командою Крука, в околицях Ланівці-Шумськ. В перших днях листопада боївка району Верба, Дубенського повіту, обстріляла вантажні машини німецької частини на шляху Верба-Дубно. При кінці 1942 року в околиці с. Борсуків появилася група під назвою "Фронт Української Революції", під командою Яворенка, яка була дуже рухлива. 26 січня 1943 р. Яворенко робить напад на друкарню "Крем'янецький Вісник" в місті Крем'інці, забирає машини до писання і багато паперу. На початку 1943 р. появилися місцеві групи чи боївки, які не мали за собою в запіллі ніяких політичних організацій. В районах Дедеркал-Ланівці постала місцева група під назвою "Холодний Яр" (біля 20 осіб), в Суражських лісах Шумського району "Вільна Україна" (60 осіб) була досить сильна й дуже добре озброєна. Склад її творили кол. вояки Червоної армії та невелике число місцевих хлопців, які діяли переважно на шляхах Рівне-Шепетівка, Остріг-Славута. Загін "Вільного Козацтва", під командою отамана Вишні (біля 70 осіб), зорганізував Нікон з села Брикова, мав зв'язки з отаманом Бульбою, зверхність над собою визнавав Уряду УНР в екзилі. Спочатку діяв в околицях районів Шумськ-Дедеркали-Вишневець, а ранньою весною створили табір в Суражських лісах, недалеко Малинова. З тими усіма групами Блакитний мав зв'язок та пляни на майбутнє, але трагедія роззброєння загону Хрона все це перекреслила.

Початок лютого 1942 р. Білий з боївкою рай. Верба, Дубенського повіту, напав на в'язницю в місті Дубні, розбив і випустив усіх в'язнів. А вже в половині лютого Крук напав на Крем'янецьку в'язницю, але охорона в'язнична його відбила. Після кількох днів, Крук вдруге нападає і розбиває в'язницю, випускаючи всіх в'язнів. В тім часі в перестрілці з німецькою жандармерією біля села Вікнин боївка Яворенка вбила одного німця.

Німецьке ґестапо вживає божевільних методів, щоб тим стероризувати повстанський рух. 23 лютого 1943 р. біля год. 4-ої по полудні в місті Крем'янці арештують докторів Петра і Ганну Рощинських, Юрія Черкавського, сот. Горячого, Йосипа Жиґлевича і вдову Лебедівську. За дві години усіх розстрілюють і закопують під мурами в'язниці на тім самім місці, де більшовики закопували свої жертви, коли відступали. Той жахливий вчинок німців викликав велике обурення всього населення не тільки самого міста, але й цілого повіту. Після того жахливого морду багато членів ОУН і інших визначних громадян опинилися в підпіллі. На початку березня Блакитний скликає усіх провідників і бойових комендантів усіх районів на наради в Угорський район, на якім розглядала можливість творення повстанських загонів, їх розташування та забезчення харчами та необхідним вирядом, до чого вже треба приготовлятися. Якщо прийде до творення повстанських загонів, творити малі, які будуть більше рухливими і легше їх буде забезпечити. Комендант Блакитний згодом відбув наради з провідниками

повіту ОУНр Ільком і Круком, які вповні погоджувалися з Блакитним. Лишилося лише вичікувати до останнього моменту і домовитися з усіма комендантами поліційних станиць цілого повіту, які мають творити хребет повстанських загонів. В тім часі Блакитний з области одержав повідомлення, що німці роззброїли частину української поліції в м. Костополі, Березно та інших районах північної Волині. А обласна поліція м. Рівного, під ком. пполк. Ступницького, опустила свої станиці і зі зброєю пішла уся в ліс. Комісар Міллер м. Крем'янця дає наказ для Крем'янецької поліції принести зброю для перевірки, а для якої, це вже всім було ясно, і дальше очікувати не було чого. Командир Блакитний повідомив Крука, що цієї ночі вся поліція залишає свої станиці і переходить в ліси в підпілля. 17-18 березня Блакитний дав наказ, і опівночі вся поліція залишила станиці. Табір Блакитного під проводом полк. А. Мельника розташовується в Стіжецькому лісі, на північ від села Стіжок. Табір Крука ОУН С. Д., під проводом С. Бандери, розташовується поміж с. Антонівці а с. Іславицею. На третій день команда повіту дає перше зарядження, Наказ ч. 117:

1. Призначається Хрона командиром першого регулярного Загону Крем'янеччини.

2. Призначається Гаркавенка начальником штабу Загону.

3. Сотенних, чотових і відділових, призначає штаб Загону і затверджує команда повіту.

4. Призначається Жарину керівником сітки ОУН в Загоні.

5. Зобов'язує військовий регулямін Дієвої УНР. Інформації залучується до наказу.

6. Наказується дисципліну воєнного часу.

Комендант повіту: Поручник - Блакитний (д-р М. Данилюк)
Начальник Штабу Команди: (сот. Орлик) (сотник Ґуня)

Початок життя в таборі проходив у тяжких умовах, ані приміщень, ані даху над головою, ні шатер, ні в чому зварити, ні посуди з чого їсти, немає ніякого забезпечення харчами, ані медичної опіки. Життя непевне завтрішнього дня, а числом загін з кожним днем збільшується. Питання, як на це зареаґують німці. На скору руку, в лісі під горою побудовано з кругляків землянки, покрито їх мохом. Це було приміщення для спання повстанців. Не було чим накриватися, ні на чім спати, хто в чім одягнений, в тім і спав ввесь час на поготівлі.

Перший напад німців і траґедія групи з загону Крука. Група повстанців отаборилася в лісничівці в лісі т. зв. Язовечина, біля села Забара. Довідалися про це місцеві поляки. Двох братів Паскевичів з села Забара донесли до повітової жандармерії в м. Крем'янці, де вдосвіта дві вантажні машини жандармерії через місто Шумськ, яких провадили тих двох братів поляків, окружили лісничівку, звели бій, в якім загинуло 8 повстанців. Були жертви з німецької сторони. Наступної ночі, у відплату, спалено господарство братів Паскевичів. Такі й подібні доноси поляків німцям діяли по усіх районах Крем'янеччини. Вже після трьох тижнів загін Хрона начислював біля 160

осіб. Прибув з Дубенщини поручник польської армії Журба і очолив 1-шу сотню. Блакитний привів з терену двох старшин Червоної армії – Лисенка і Ярмака. Лисенко очолив другу сотню, а Ярмак чоту.

В загоні Крука на той час начислювалося біля 70 осіб, в тім часі до загону Крука долучився Лев Яськевич-Камінь з групою біля 30 осіб "Вахманшафту" з Білокрениці. Крім тих двох загонів, на Крем'янеччині, в лісах Смига, Дубенського повіту, знаходився загін ОУНр. Черника, в силі біля 40 осіб.

Між трьома повстанськими загонами нав'язується співпраця, а навіть домовлення спільних акцій. Одна з тих акцій була спільна виправа на більшовицький загін червоних партизанів в числі біля 200 осіб, який був розташований в Суражськім лісі, поміж селами Андрушівка і Теремним, Шумського району. В загоні Хрона наладнується лікарська опіка, добровільно зголошується лікар Петровський, росіянин. З Дубенського повіту провідник Білий приводить дві студентки медицини Кіру і Іру, обидві киевлянки, крім них, ще покликано чотирьох дівчат з терену. В половині квітня загін Крука на шляху м. Шумськ-Крем'янець обстріляв три вантажні машини німецької жандармерії, було забито кількох німців, в тому лейтенанта Єгара, Крем'янецького ґестапо, та здобуто багато зброї. Після бою Крук зі своїм відділом перейшов на хутір Козаччина, там заночував. Вранці німці окружили відділ Крука, звели бій, по обох сторонах були великі втрати в людях. Відділ з оточення прорвався з втратою 11 осіб забитими. В тому часі відділ з загону Хрона на шляху Білокриниця-Стіжок обстрілював кілька машин німецької жандармерії. Німці повернулися з втратами. З відділу Хрона двох ранених – Вусатий і ще один.

Страсний Четвер 22 квітня 1943 року. Трагедія села Молодьків, Лановецького району. Загін Явореика Ф.У.Р. обстріляв кілька машин німецької жандармерії біля села Молодьків. Німці завернулися, а через кілька годин приїхала колона машин, окружили село, кого лише вдалось зловити, зігнали під церкву, вивели і священика прот. Юхновського, і всіх постріляли, а усе село пустили з димом. Понад 400 осіб: дітей, жінок, старших впали невинною жертвою. Це викликало в населення неймовірний жах того варварського поступовання німців супроти мирного населення. Великодня субота 24 квітня. Трагедія провідника Ворона і двох членів екзекутиви ОУН Дубенського району, які прийшли додому, щоб спільно відсвяткувати з родиною Великдень. Під вечір німецька жандармерія з польськими "шуцманами" окружує обійстя родини Панасюків, біля м. Верби. Забирають Йосипа і Петра Панасюків, їх матір і Івана Цималюка, вивели до глинища с. Стовпець-Вербою і там усіх розстріляли. Це була велика втрата для організації та занепокоєння всього активу. Великдень в таборі Хрона відсвятковано спільно, отець Паладій відслужив Службу Божу і посвятив паску, та за нашим традиційним звичаєм палили вогонь Одіянія.

Загін Крука чисельно поповнюється, але немає старшин. Одної ночі, при кінці квітня, Крук з групою повстанців з села Сапанова забирає сот. Орлика до свого загону. Сотник Орлик в той час був начальником штабу повітової команди, під проводом Блакитного, яка була створена при кінці

1942 року. Про це довідується Блакитний, і в тій справі їде до загону Крука. Крук без ніякого попередження сказав, що сотник Орлик може відійти, коли захоче. По кількох днях сот. Орлик, а з ним і сот. Скоб перейшли до загону Хрона.

Після Великодня, до загону Хрона з Дубенського повіту прибувають трьома групами, в числі 50 осіб, добре озброєні. З ними прибув також обласний комендант ОУН Білий. В тім часі загони Крука і Черника нападають на тартак в Смизі, який був під сильною охороною німецької жандармерії і частин "шуцбатальйону" калмиків. Зводять бій, є жертви по обох сторонах. Частина тартаку згоріла, але тартаку не взято. Перекладачка полька Завойчинська доносить до німців, що директор тартаку українець Нестеровський співпрацює з повстанцями, і про цей напад він був поінформований. Німці його арештують, його жінку і двох синів, і на місці розстрілюють. В тім часі отаман Вишня, Вільного козацтва і Яворенко ФУР договорюються про спільні акції, які успішно проводять у східніх теренах повіту. На початку травня чота Макса з загону Хрона зробила засідку на шляху Крем'янець-Смига, біля села Миколаївки, де над'їхало авто зеленого кольору. Відкрили вогонь і авто пішло в одкіс. Коли прийшли до авта, побачили забитих: Крем'янецького Митрополита Громадського, одного священника і секретаря. Після знайдених документів, виявилося, що його викликав генерал-губернатор Райхскомісаряту до Рівного. Це не був плян замаху, а просто припадок.

9-го травня вранці відділи німецької жандармерії окружили село Стіжок, усю рогату худобу зігнали за село, а з людей, кого лише зловили, зганяли на майдан села, між якими були майже самі жінки, малі діти і старці, які не встигли втекти. Усіх їх розстріляли, а ціле село спалили. Жертви с. Стіжка: 55 осіб невинних людей. Відділи загону Хрона і відділ Крука, під командою сот. Орлика, роблять засідку біля села Лішня, коли німці верталися назад до міста Крем'янця. Вони вдарили по німецьких машинах, нанесли втрат в людях. Спасли їх панцерні танкетки, які уможливили їм відступ.

Перші наради загонів Хрона і Крука відбулися в половині травня. Від загону Хрона брали участь в нарадах: Хрін, сот. Орлик, Чорнота і пор. Журба. Від відділів загону Крука: Камінь, Прокопович, Борщ і Ігнатів. Сот. Скоб був посередником і переводив нарадами.

Порядок нарад: 1. Яку прийняти иазву, 2. Об'єднання під одну команду. Щодо назви Блакитний запропонував "Оборона України", а Крук УПАармія. Крук не погоджується на назву "Оборона України". Блакитний мотивує тим, що назву УПА має Бульба. Назви не вирішено, але Крук заявив, що його загін приймає назву УПА. Об'єднання під одну команду потрапило на ще більші труднощі, бо йшлося хто кому має підпорядковуватися. В тому питанні обі сторони не погоджуються. Сот. Орлнк пропонує спільний оперативний штаб з назвою Перший Крем'янецький Повстанський Загін, на що погодилися усі члени нарад.

23 травня 1943 р. підписано акт поміж повстанськими відділами Крем'янеччини, загоном Хрона і загоном Крука, яким створено Перший Крем'я-

нецький Об'єднаний Повстанський Штаб, начальник штабу сот. Орлик, до штабу входять по 5 членів з обох сторін.

Підписали:

Блакитний -- Ком. Повіту

Хрін -- Ком. Загону

Свідки: Сот. Орлик і сот. Скоб.

Крук -- Ком. Повіту

Камінь -- Ком. Загону.

Акт написаний в трьох примірниках, по одному для комендантів повіту, а один для Об'єднаного штабу доручено для сот. Скоба.

На початку червня вдалий наскок відділу Крука на відділ німецької жандармерії в с. Бережцях, з нашої сторони без втрати в людях, здобуває в німців зброю і військове обладнання. В перших днях червня командир Білий з групою повстанців, в силі 30 осіб, відходить з загону Хрона на Володимирщину, завданням організації повстанського загону. В половині червня, перед відходом відділу Крука на схід в терени Славути, команда загону Хрона позичає для загону Крука 10 тисяч набоїв, та ґранати і міни до ґранометів. Командир Крук, в силі біля 100 повстанців, переходить бувшу польсько-більшовицьку границю, просувається біля 30 на схід в сторону Славути, попадає в перехресний вогонь – з одної сторони німці, а з другої червоні совєтські партизани. Зводить декілька боїв, і нарешті німці окружують його відділ, який розбивають. Сам Крук з малою групою проривався з оточення і вернувся до табору. Це були найбільші втрати в людях в загоні Крука до того часу.

В другій половині червня виправа загону Хрона на місто Шумськ, який його окружає, але запляновану акцію переведено лише на передмісті Липишівка. З млина забрано муку. Наступного дня в м. Шумську німці арештують батька (понад 70 років) і невістку родини Супінських і ще трьох осіб – разом 5 осіб, виводять на ринок міста і прилюдно розстрілюють. Таке поступовання німецької адміністрації зродило в населенню ненависть і жадобу помсти. 29 червня до загону Хрона присланий уповноважений від Крайового Проводу ОУН поручник Малий з певними дорученнями. 5-го липня виправа загону Хрона на місто Вишневець.

Акція вповні вдалася, здобуто кілька фір цукру, харчів, медикаментів. В поворотній дорозі, біля села Борщівка, стрінулися з загоном червоних партизан Ковпака, в силі біля 2 тисяч осіб. Звели бій, з нашої сторони вбито двох фірмантів і одного повстанця Міщука. Були вбиті по стороні Ковпака. З загону Хрона перейшов на сторону Ковпака Ярмак, який зрадив і виявив усіх громадян, які походили з Радянської України. Щоб замиритися, Ковпак вимагає видачі совєтських громадян. У таких нерівних силах – 2 сотні загону Хрона проти 2-ох тисяч загону Ковпака, – щоб врятувати загін один лікар і двох інших добровільно зголосилися перейти на сторону Ковпака. На тім і замирилися.

Наступного дня в Борщівецькім лісі знайдено лікаря Петровського замордованого. 6-го липня загін Хрона з Вишневецької виправи повертається

до табору з усією здобиччю. Після дводенного походу нічого не сподіваючися, мертвим сном і відпочивають. Вже наперед заплянований напад на загін Хрона, команда загонів ОУН Ст. Бандери стягає з північних теренів загін Юрка та Беркута, як також місцеві боївки. 7-го липня вдосвіта, під командою Енея, загони Крука, Черника, Юрка і Беркута окружують табір Хрона. Щоб не допустити до пролиття крови, команда загону Хрона рішає зложити зброю. Хрін дає наказ не стріляти. Однак жертвою впали розвідчики – Горячий і Булька.

Після роззброєння, усіх старшин і актив загону Хрона повстанці ОУН Ст. Бандери тримали в окремому бараку під арештом, а повстанців "взяли в полон".

Повстанський рух зростав з кожним днем, прибирав всенародного значення.

Березень 1983 р.

ХУДОЖНЯ ВИСТАВКА ДИВІЗІЙНИКА

Нелегким був життєвий шлях професора, доктора Олега Островського, не один раз дивився смерті в вічі, але ніколи не схибив зі шляху, на який його благословив батько і мати, а це був шлях боротьби за волю України. В діяспорі і на Україні О. Островського знають як видатного вченого і видатного художника-графіка, який нещодавно вперше привіз свої свої твори в Україну і відразу ж встиг завоювати симпатії львівських і тернопільських цінителів мистецтва.

І ось 20 грудня 1994 р. у Львові, в історичному музеї, що на площі Ринок, відбулося відкриття виставки творів художника-дивізійника, на яку зібралося чимало львів'ян, і серед них багато молоді.

Виставку відкрив директор музею Богдан Чайківський. Вокально-інструментальний ансамбль "Криниця" виконав пісню "Чуєш, брате мій" і пізніше виконав низку патріотичних українських пісень.

Про життєвий і творчий шлях художника-дивізійника розповів присутнім відомий львівський журналіст Павло Рошанюк. Проректор львівського університету ім. І. Франка Анатолій Карась висвітлив наукову і педагогічну діяльність професора Островського і підкреслив на тому, що у видавництві університету готуються до видання підручники вченого.

Уважно слухали присуні виступ рідної племінниці художника Оксани Островської-Бортієвської, яка разом з чоловіком стала організатором цієї прекрасної виставки, де у двох чудових залях експонуються понад 220 графічних малюнків. Вона щиро подякувала адміністрації і науковим працівникам музею, а також усім присутнім, львівському телебаченню і радіо.

Довго присутні оглядали твори мистця-дивізійника, а автор цих рядків коментував бажаючим малюнки, присв'ячені 1-ій УД УНА, а їх понад два десятки, наголошував на тому, що художник-дивізійник, подарував музеєві Дивізії чимало своїх малюнків, які теж там експонуються.

Ігор Федик,
завідувач музею 1-ої УД УНА.

Василь Боєчко, Оксана Ганджа, Борис Захарчук

ДЕРЖАВНІ КОРДОНИ УКРАЇНИ

Кордони – невід'ємна ознака будьякої держави. Вони є обов'язковим елементом, що сприяє формуванню єдиного державно-територіяльного організму. Без чітко визначених і добре захищених кордонів держава не може забезпечити своє суверенне право на організацію політичної та соціяльно-економічної системи. Історія формування державних кордонів України тісно пов'язана, з одного боку, з етнічним розселенням українців, а другого – із зародженням і становленням української державности.

Розвиток міжнародних процесів та внутрішні обставини після розпаду Київської Русі і загарбання польсько-литовськими феодалами Галицько-Волинського князівства на тривалий час перервали процес розвитку української державности. Лише в другій поовині XVII століття частина етнічних земель, заселених українцями, була об'єднана в державу під проводом Б. Хмельницького. За умов українсько-польської війни та загрози з боку кримчаків новонароджена державність не змогла самостійно забезпечити сталість своїх територіяльних меж, перетворивши їх у надійно захищені державні кордони. Щоб вижити, вона змушена була укласти військово-політичний союз з Росією. Статті Переяславської угоди де-юре зберігали за Україною широкі автономні права. Але де-факто царат дуже швидко зіґнорував їх як такі, що не мали міцних міжнародно-правових ґарантій і не ґрунтувалися на взаємних державних зобов'язаннях. Створивши Малоросійську колеґію, Петро І грубо порушив автономію України. Його наступники остаточно позбавили Україну навіть цих жалюгідних залишків державної самостійности, які ще були, перетворивши її в "малоросійську провінцію". Довершила справу Катерина II, яка зліквідувала Січ і перевезла гетьманську символіку державної влади до Петербурга. У наступні роки російський царат зробив усе, щоб саме поняття "Україна" зникло не тільки з географічних карт, а й з пам'яті народної.

Третій поділ Польщі 1795 року призвів до нового перерозподілу етнічних українських земель між двома імперіями – Австрійською і Російською. У складі Росії опинилося близько 80, а в складі Австрії – 20 відсотків українських земель. Проводячи свої адміністративні реформи, царський уряд дбав, щоб кордони "малоросійських" адміністративних одиниць не збігалися з українськими етнічними межами. Тому значна частина компактно розселених українців опинилася поза "малоросійськими" губерніями на Курщині, Воронежчині, Кубані. Водночас багато росіян проживало в Донбасі, на Харківщині, Катеринославщині, де природні міґраційні процеси стимулювалися відповідними імперськими заходами. Така ситуація, за задумами великодержавників, повинна була

назавжди стати на заваді відродженню української державности в її повних національних межах. У 1913 році українські землі в складі Російської імперії входили до дев'яти губерній: Київської, Волинської, Катеринославської, Подільської, Полтавської, Таврійської (без Криму), Харківської, Херсонської та Чернігівської.

Революційні події 1917 р. активізували національно-визвольний рух українського народу. Керівництво ним перебрала створена в березні того ж року Центральна Рада. Питання відновлення української державности постало на практичний ґрунт. В результаті переговорів з Тимча-совим урядом було передано для автономного управління Центральній Раді п'ять губерній: Київську, Волинську, Подільську, Полтавську та Чернігівську (без північних повітів). Інші українські губернії наділялися правом самим визначатися щодо приєднання до України. Після того, як у жовтні 1917 року Тимчасовий уряд було повалено і до влади прийшли більшовики, Центральна Рада третім Універсалом від 20 листопада проголосила створення Української Народної Республіки, а також поширила компетенцію практично на всі етнічні українські землі, що входили до складу колишньої Російської імперії. Виняток становили Холмщина і Воронежчина, населення яких саме мало вирішити свою долю. Таким чином було зроблено реальник крок до практичного втілення ідеї першого президента УНР М. Грушевського про утворення національної державности соборної України.

Участь делеґації УНР у Брестських мирних переговорах дала можливість на засадах міжнародної угори визначити кордони з найближчими західними сусідами. З Австро-Угорщиною він проходив по старому російському кордоні, з відродженою Польщею – по лінії Тарноград – Білограй – Шебрешин – Красностав – Пугачів – Радин – Межиріччя – Мельник – Високо-Литовськ – Кам'янець-Литовський – Пружани – Вигонівське озеро.

Однак за додатковими протоколами, підписаними 4 березня 1918 р. УНР змушена була відмовитися від Холмщини та деяких інших земель.

Кордон між Україною та радянською Росією мала визначити спеціяльна угода між цими двома державами. Для її вироблення в Україну було направлено делеґацію на чолі з Х. Раковським і Д. Мануїльським. Наприкінці квітня Центральну Раду розігнали німці, і переговори розпочалися з урядом П. Скоропадського. На них була визначена демар-каційна лінія: Сураж – Унеча – Стародуб – Новгород-Сіверський – Глухів – Рильськ – Колонтаївка – Суджа – Беленіхіне – Куп'янськ. Листопадова революція в Німеччині, падіння режиму П. Скоропадського і початок бойових дій в Україні зняли з порядку денного питання про східні кордони.

Розпад Австро-Угорщини сприяв дедалі більшому розгортаню національно-визвольного руху населення західноукраїнських земель. У листопаді 1918 р. у Львові було проголошено Західно-Українську Народну Республіку (ЗУНР). Кульмінацією демократичного відродження стали велика злука УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р. Незважаючи на певну

декляративність цього акту, він мав непересічне значення в житті українського народу, довівши невмирущість ідеї соборної України. Однак у роки громадянської війни, попри жертовні зусилля українських патріотів, так і не вдалося створити міцної національної державности на терені всіх етнічних українських земель. Майже на два десятиліття Східна Галичина, частина Волині та Північна Буковина опинилися в складі Польщі і Румунії, лише після другої світової війни було приєднано до України Закарпаття.

Історія розпорядилась так, що нове об'єднання українських земель відбувалося навколо Радянської України. Наявність певних, хоч і формальних, ознак національної державности, які мала УСРР (а з 1936 року – УРСР), економічні та етнографічні чинники спонукали партійно-державне керівництво провести територіяльне розмежування між радянськими республіками. На спільному засіданні в Наркомнаці РСФРР 25 лютого 1919 року було укладено Договір про кордони. Представники України згодилися визнати територію республіки в межах дев'яти губернмій колишньої Російської імперії, за винятком Суразького й Новозибківського повітів Чернігівської губернії та Білгородського і Гайворонськоого Харківської, які відійшли до Російської Федерації. Під час засідання відбулося також попереднє обговорення питання про кордони між Україною та Литовсько-Білоруською республікою, Кримом і Донецькою областю. Затвердивши 10 березня 1919 року Договір про кордони, радянський уряд України мало опікувався тим, що поза межами республіки у прикордонній смузі РСФРР компактно проживали мільйони українців. Це викликало від них зливу листів, звернень, в яких вони вимагали приєднати їх до України. Під тиском цих обставин уряд України в 1924 році запропонував ЦВК Союзу РСР проєкт закону "Про зовнішні кордони УСРР", в якому з економічної точки зору, враховуючи дані переписів населення, було обґрунтовано необхідність повернення територій, компактно заселених українцями. В результаті до України було приєднано землі, на яких мешкало 278 тисяч чоловік, а Російській Федерації передано територію з населенням близько 479 тисяч чоловік. Поза межами Укрни не безпосередньо прилеглій до РСФРР території залишилось понад 2 мільйони українців. Вони були приречені на тотальну русифікацію. Архівні джерела свідчать, що в 1924/1925 навчальному році з 56033 школярів-українців у школах Курської губернії рідною мовою здобувало освіту лише 345 дітей, або 0,6 відсотка. На селі діяли лише три українські школи. У 1926/1927 навчальному році губвно плянував відкрити аж 43 школи першого ступеня, в яких мали навчатися 5880 дітей, причому викладання українською мовою передбачалося лише на першому році навчання. Шкіл другого ступеня мало відкритися три, хат-читалень – 22, лікнепів – 51 в розрахунку на 3700 чоловік.

У 1924 році на догоду своїм політичним амбіціям партійно-державне керівництво СРСР нав'язало Радянській Україні створення в її складі на

Лівобережжі Дністра Молдавської Автономної Республіки. Схильне розглядати кордони між республіками не як державні, а лише адміністративні, сталінське керівництво легковажно підходило до розв'язання цих проблем. Створена з порушенням чинних у союзній практиці принципів для національно-державних утворень такого типу, Молдавська АСРР включала території з переважним українським населенням. За переписом 1926 року 48,5 відсотка її мешканців становили українці і лише 30,1 відсотка – молдавани. Тимчасові кордони між Україною і МАСРР були визначені 11 жовтня 1924 року на засіданні Раднаркому УСРР. Їх уточнення тривало аж до вересня 1926 року, коли ВУЦВК та РНК УСРР ухвалили постанову "Про врегулювання кордонів Автономної Молдавської Соціялістичної Радянської Республіки". До складу МАСРР увійшло 11 районів Лівобережжя Дністра – Слободзейський, Тираспольський, Рибницький, Дубоссарський, Кам'янський, Крутянський, Кодимський, Бірзульський (Котовський), Балтський, Ананіївський та Красно-окнянський.

Подальші зміни українсько-молдавського кордону припадає вже на початок 40-х років, коли після приєднання Бессарабії було утворено Молдавську РСР. Детальний його опис наведено в Указі Верховної Ради Союзу РСР від 4 листопада 1940 року "Про встановлення кордону між Українською РСР і Молдавською РСР". Відповідно до нього зі складу території Акерманської та Чернівецької областей України МРСР передавалися Єдинецький, Бричанський і частина Окнинського районів, населення яких було переважно молдавським. Визначений Указом кордон між Україною й Молдавією досить точно врахував ареали етнічного розселення українців та молдаван.

Кінець 30-х – початок 40-х років позначилися розширенням територіяльних меж України за рахунок приєднання західноукраїнських і північ-нобуковинських земель. Ці події, на нашу думку, мали неоднозначний характер. З одного боку, більшість українського народу сприйняла їх як закономірний процес воз'єднання історичних етнічних земель України, а другого – як наслідок таємної змови двох диктаторів – Сталіна й Гітлера. Це об'єднання обернулося для українців тисячами закатованих і розстріляних, сотнями тисяч депортованих до Сибіру. 28 вересня 1939 року був підписаний німецько-радянський договір про дружбу і кордон. Детальний опис кордонів було наведено в додаткових секретних протоколах. Він практично повністю задовольняв усі вимоги Сталіна. Гітлер погоджувався поступитися навіть такими стратегічно важливими для Німеччини нафтодобувними районами, як Дрогобич і Борислав. Розгадка цих хитросплетінь полягала в тому, що, на відміну від Сталіна, Гітлер, готуючись до війни проти СРСР, вважав цей кордон тимчасовим. Агресія фашистської Німеччини проти СРСР протверезила сталінське керівництво. 30 липня 1941 року між урядом СРСР та Польщі в Лондоні було підписано угоду про відновлення дипломатичних відносин та взаємодопомогу у війні. Її першим пунктом радянський уряд визнавав недійсним

договір з Німеччиною щодо територіяльних змін у Польщі. Разом з тим Сталін не мав наміру повертати Польщі західноукраїнські землі. Це ускладнювало польсько-радянські відносини упродовж майже всієї війни. Лише в лютому 1945 року на конференції в Ялті це питання було вирішено. США, Англія, Франція підтримали Радянський Союз в його домаганні, щоб кордон з Польщею проходив по "лінії Керзона".

16 серпня 1945 року було підписано радянсько-польский договір про державний кордон. Він мав проходити вздовж "лінії Керзона" через Гродно – Немирів – Брест-Литовський – Дорогуськ – Устилуг – східніше Грубешіва – Крилов – на захід від Рави-Руської – східніше Перемишля до Карпат з відхиленням в окремих районах на користь Польщі. Так, останній було передано територію до річок Західній Буг і Соколія, що на південь від Крилова, із заглибленням на 30 кілометрів в компактну етнічну територію України. Від Білоруської РСР в районі Немирова і Ялівки було забрано й передано Польщі частину Біловезької Пущі. Таким чином на польському боці залишалася Холмщина, етнічна українська земля, на якій мешкало понад 700 тисяч українців. У 1947 році внаслідок сумно відомої акції "Вісла" вони були насильницьки переміщені в західні райони Польщі. У 1944 році після відступу фашистських, угорських та німецьких військ до УРСР було приєднано закарпатські землі України.

У післявоєнний час зміна кордонів України головним чином пов'язана з передачею їй Криму. Щоб зрозуміти причини такого "щедрого дарунку" з боку Верховних Рад РРФСР та СРСР, необхідно звернутися до історії Криму радянської доби. Кримську АСРР в складі РСФРР було створено 18 жовтня 1921 року. Тоді на її території мешкало понад 720 тисяч чоловік 59 національностей. Серед них 51,5 відсотка росіян та українців, 25 – кримські татари, 6,8 – євреї, 5,9 – німці, 9,9 – представники інших національностей. Перед урядом постало завдання відбудови зруйнованого в громадянській війні господарства. Але своїми силами Кримська АСРР цього зробити не змогла. Потрібні були значні капіталовкладення. РСФРР цього робити не квапилася. В пошуках джерел для поповнення свого державного бюджету Президія ЦВК Кримської АСРР, розглянувши 6 березня 1923 року питання про північні кордони, в односторонньому порядку прийняла рішення приєднати до Криму десять волостей Генічеського і Дніпровського повітів України. Не маючи змоги широко процитувати цей документ, ми все ж зупинимось на головних арґументах "бажаного приєднання", наведених у доповідній записці, направленій Комісією з адміністративно-економічного районування Криму до ВУЦВК. Перший арґумент – це те, що згадані повіти в минулому становили частину Таврійської губернії і, на думку авторів доповідної, були економічно тісно пов'язані з Кримом. Хоча в наступному реченні самі ж і спростовують це: "... і якщо під час голоду (мається на увазі голод 1921-1932 років) тяжіння вказаних повітів до Криму було недостататньо виразним, то в процесі ліквідації голоду це тяжіння, як і в минулому, буде

сильнішим і наполегливішим". Далі йшло посилання на необхідність стабільного джерела місцевого бюджету з метою підтримати репутацію Криму як всеросійської здравиці (вочевидь, за рахунок хлібних повітів України та соляних промислів Генічеської затоки. – Авт.) Наступний арґумент мав беззастережно влучити в десятку: "... малочисельність населення Криму, – підкреслюється в доповідній, – викликає деякі побоювання щодо призову до війська". Ось так, підрив обороноздатности Радянського Союзу, не більше й не менше. Поряд з майже ультимативними вимогами автори доповідної доводили, що відторгнення цих територій від України для неї самої ж буде благо, адже тоді, за рахунок збільшення лінії кордону з Кримом, вона зможе одержувати більше товарів з півострова. Незважаючи на такі демарші, тодішнім кримським властям так і не вдалося одержати такі бажані для них українські території.

Значного удару економіці Криму завдали військові дії й німецька окупація в роки другої світової війни, а остаточне спустошення викликало виселення в 1944 р. корінного населення півострова – кримських татар. Переконливу картину економічної руїни Криму в післявоєнний період дав доктор екон. наук, проф. В Буткевич у низці статей, опублікованих наприкінці 1991 р. – на початку 1992 р. в "Літературній Україні". Зазначимо лише, що на початок 1954 р. посівні площі в Криму скоротилися на 70 тисяч га. Порівняно з довоєнним часом знизилася врожайність баштанних культур, овочів, картоплі, тютюну. Більшість сільсько-господарської техніки була в занедбаному стані, невідремонтованою і не могла вийти в поле. Не вистачало 1100 тракторів. Пляни сівби зернових не виконувалися. На 1 січня 1954 р. Кримська обл. недоодержала понад 6 мільйонів карбованців податків. Надзвичайно занедбаною була побутова сфера. На весь півострів діяло лише 34 хлібних крамниць. Не вистачало лікарень, дитячих ясел і садків, шкіл. Це незаперечно свідчило про те, що РРФСР не могла подати необхідної допомоги – матеріяльно-технічної й фінансової – Кримській обл. За цих умов ВР РРФСР, Президією ВР України та Верховною Радою УРСР і було прийнято рішення про передачу Кримської области Україні. Отакий дарунок від "щедрого українця" М. Хрущова рідній Україні з нагоди 300-річчя возз'єднання її з Росією. Хоча деякі сучасні політики прагнуть бачити "дарунок" таким, яким він став опісля. Тепер їм дуже хочеться повернути його.

Розпад СРСР і проголошення незалежности перетворили Україну в реальний суб'єкт міжнародного права. Її територіяльні межі, що остаточно зформувалися за умов існування УРСР, згідно з міжнародним принципом правонаступництва, перетворилися на кордони незалежної держави. Їх непорушність ґарантується міжнародним правом, і зокрема, Гельсінкською угодою. Спроба перегляду цих кордонів з боку будь-кого – загроза не лише стабільності державотворення незалежної України, але й усьому мирному процесові в Европі.

("Освіта", ч. 8.92)

Остап Сокольський

ДИВІЗІЯ "ГАЛИЧИНА" ТА УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ

Слова великого самостійника, гетьмана України, Івана Мазепи: "Нехай вічна буде слава, же през шаблі маєм права" і 250 років пізніше слова Митрополита Андрея Шептицького "... немає майже такої ціни, яку не варто б заплатити, щоб мати своє військо" стали стимулом для нашої молоді масово зголошуватися до Дивізії "Галичина", якої творення проголошено у квітні 1943 р.

На заклик Українського Центрального Комітету, очоленого проф. Володимиром Кубійовичем, із підтримкою комбатантських організацій, до дивізії пішла молодь із середніх та університетських лав, пішли старшини, підстаршини та вояки Армії Української Народньої Республіки, Гетьманської Держави, Українські Січові Стрільці, Української Галицької Армії, Карпатські Січовики, Дружинники Українських Націоналістів, колишні вояки Червоної Армії, німецької, польської та румунської армій. Серед зголошених до Дивізії були колишні політичні діячі майже всіх політичних партій, включно з колишніми послами-українцями до Польського Сейму, делеґатами за воз'єднання Західньої України з УРСР, депутатами Верховної Ради Радянської України. Пішло двох уродженців Канади, двох уродженців ЗСА, декілька поляків, росіян, а навіть один старшина жид.

Ентузіязм станути до боротьби був подиктованаий наслідками терору сталінського режиму в Україні. Навіть сам Лев Троцький, пишучи про цей терор казав, "що ніде цей терор не досягнув таких страшних розмірів, як на Україні". Знищення носіїв молодої української державности 1917-1920 рр., справа боротьбістів, процес Спілки Визволення України 1930 р., великий голод 1932-1933 рр., репресії 1937 р., знищення письменників України, масові вивози на Сибір із Західньої України 1939-1941 рр., тисячі помордованих в'язнів – їх тіла помасакровані – по тюрмах Львова, Тернополя, Бережан, Дрогобича і майже всіх міст Західньої України, масові жертви у Вінниці – мали колосальний вплив на тогочасну молодь і їхний запал до боротьби.

Ідея мати свою власну військову формацію, власний старшинський корпус і бути вишколеними у володінні модерною зброєю, щоб у відповідний час забезпечити незалежність України, створили великий ентузіязм, незважаючи на німецький терор, арешти, розстріли, насильні вивози молоді на роботи до Німеччини й то в час коли вже діяла Українська Повстанська Армія. Цей ентузіязм заглушив навіть голоси суттєвої критики, як також і спротив проводу революційної Організації Українських Націоналістів (ОУНр), яка вважала, що наш перший обов'язок є поповнити та скріпити ряди УПА.

Перші покликання до Дивізії були в липні 1943 р., а рік пізніше під кінець червня 1944 р. вже бачимо вишколену та зформовану Дивізію. прямуючи поїздами на Східний фронт Німеччини в околиці Золочева - Бродів.

Велика, так звана "Львівсько-Сандомирська офензива" Червоної Армії в околиці Бродів, розпочалася 13-го липня 1944 р. проламанням фронтової лінії та інтенсивної атаки всіх родів зброї. Для прикладу зазначу, що на протязі п'ятьох днів офензиви лише радянські літаки зробили 30.960 налетів на наші фронтові позиції.

Діставши наказ проти-наступу, Дивізія опинилася в оточенні.

На фронт під Броди пішло 11.000 дивізійників, до кадри повернулось 3.000. У своїх споминах із радянського полону п.н. "Лаґерний триптих" десятник Олег Пушкар з Варшави згадує, що радянська преса тоді писала, що до совєтського полону попало коло трьох тисяч дивізійників. Деякі залнишилися між цивільним населенням, а понад три тисячі перейшли до УПА. Найбільше їх поповнило сотні УПА "Дружинники". З них майже змісця створено три сотні, які об'єднано в один курінь. Поповнили вони сотні: "Галайда I", "Галайда II", "Вовки I", "Вовки II", "Лисоня", "Буйні", "Бурлаки", "Голки", "Рубачі" та інші.

Скріплення українського підпілля дивізійниками найбільше боялися наші сусіди та окупанти. Боялися цього поляки і про це пише у своїй книзі Й. Торжецкі. Боялися того командири червоної армії і тому майже усіх старшин на місці боїв розстрілювали, а ранених добивали. Боялися того і німці. Вони рахувалися з тим, що вишколені дивізійники будуть масово переходити до УПА. Тому на весну 1944 р. заборонили дивізійникам виїзду на відпустки в Західну Україну, а поручник Любомир Ортинський пише, що вже по війні, в полоні, йому сказав офіцер СД Вольф: "Ми були проти творення Дивізії... для нас було очевидне, що вишколюємо своїх ворогів, які скорше чи пізніше пристануть до УПА". Так і думали творці Дивізії "Галичина", як пише пор. Любомир Ортинський, провідний член ОУН р: "Дивізію творено не як формацію конкуренційну до УПА... Її творено в ім'я посилення визвольного фронту вишколеним вояком... Так розуміли це творці Дивізії і тисячі тих, які пішли до неї". Роман Шухевич, тоді член проводу ОУН р. і керівник військових справ, "вирішив використати Дивізію для визвольної боротьби, використавши її як засіб вишколу, підстаршин і вояцтва".

Заступник Президента Української Головної Ради (УГВР) і член проводу ОУН р отець д-р Іван Гриньох стверджує, що "цілий ряд старшин, підстаршин і стрільців після завершеного вишколу пішли в ряди УПА. "Про співвідносини між Дивізією та відділами УПА, після прибуття Дивізії у фронтову полосу під Бродами, о. Гриньох пише: "...виявом дружности і готовности помогти відділам УПА... треба вважати факт поважної матеріяльної допомоги з боку Дивізії для відділів УПА... зброєю і амуніцією забезпечено і виряджено два сильні курені УПА... а роля дивізійників після катастрофи біля Бродів в організуванні, вишколі і в боєвих акціях УПА величезна".

У своїх споминах командир постачання Дивізії ппolк. Армії УНР Роман Долинський пише, що з Дивізії було "безперебійне постачання харчів від-

ділам УПА." Він мав зустріч з командиром куреня УПА і їм він передав "амуніцію для гвинтівок і кулеметів ...як також кондензовані та консервовані харчі..."

Командир 3-ої сотні фюзілірів, сотник Степан Гуляк: "амуніцію, взуття і харчі я постачав з нашого куреня фюзілірів, який тоді стояв у селі Дуб'є."

Нам вже вдалось устійнити псевда і прізвища поверх 50-ти таких старшин - командирів УПА, ось деякі з них:

Підполковник ОНУФРИК Богдан - "Коник". Довголітній член ОУН - пізніше ОУН м. Брав участь у боях Карпатської України, учасник похідної групи ОУНм до Полтави і Харкова. Після боїв під Бродами зголосився до УПА і був сотенним на підстаршинській школі УПА "Олені" біля Болехова. Член Штабу 26-го тактичного відтинка УПА "Лемко", а відтак курінний командир у Штабі УПА Перемишльчини. Командир перших повстанчих відділів УПА в Карпатах, вславлений у багатьох переможних боях з польсько-большевицькими відділами, загинув під час вуличних боїв за місто Бірчу 7-го січня 1946 р. Загинув тоді у тих боях дивізійник - сотник ОРСЬКИЙ, сотенний "Ударників".

Майор ЛУКАШЕВИЧ Маріян - "Ягода", "Черник". Пішов до УПА 1944 р., де зформував групу "Вовки" і став їх сотенним. Була це перша холмська сотня, у якій більше половини вояків були дивізійники. Майор Лукашевич був командиром групи "Пролом", яка діяла на Закерзоні і саме про них написана пісня УПА "До бою правого, до бою ставаймо". Він опісля був курінним командиром 28-го і підляшського відтинків УПА "Данилів". Йому підлягали відділи УПА на Холмщині та Підляшші. Майор Лукашевич – це визначний командир, заслужений у численних боях проти німецьких і большевицьких окупантів, повний особистої відваги, вкритий славою численних перемог, загинув геройською смертю 17 вересня 1945 р. у бою у Снятині.

Хорунжий ГВОЗДЕЦЬКИЙ Богдан - "Емір бен Кора". Закінчив право і дипломатичну школу в Польщі. На рекомендацію Українського Національного-Демократичного Об'єднання (УНДО), був висланий польським урядом як член дипломатичної місії в польськім консуляті в Трієсті Римі. Воював у французьких збройних силах проти німців і був нагороджений хрестом заслуги. Закінчив старшинську школу в Дивізії і був у 29-му полку. По боях під Бродами зголосився до УПА. Генерал Тарас Чупринка взяв його до Головного Штабу УПА. Там він був членом редколегії "За Українську Державу" і "Повстанець". Він вів переговори з Польською Армією Крайовою в Люблінщині, з польською підпільною організацією "Вольносьць і Неподлеґлосьць". Загинув у бою з відділом НКВД 16-го травня 1945 р.

Поручник "БАРОН". Пішов до УПА після боїв під Бродами і там став командиром сотні "Ударники 6". З нею пішов у карпатський рейд. Сотня належала до Перемишльського куреня – "Відділу 96-А". Добрий вояк і старшина згинув у великій наступальній акції на село-волость Кузьмину 22-го жовтня 1945 р.

Хорунжий БАБІЙ Олекса – "Білий", "Арієць". У Дивізії мав прізвище ЛЕВЧУК Андрій. До 1939 р. працював у редакції тижневика "Українське

слово" у Франції. Учасник похідних груп ОУНм разом з ОНУФРИКОМ "Коником" на Харківщину і Полтавщину. Засудженний німцями на розстріл, втік з тюрми. На Волині включився в антинімецьку боротьбу ОУНм. Під його командою відбувся успішний напад на тюрму в Дубно. За своїм відділом включився в структуру УПА і звідси був висланий до Дивізії. Загинув як старшина артилерії 18-го липня 1944 р. біля Гути П'єняцької.

Поручник БАХТАЛЬСЬКИЙ Зенон – "Зенон". Після боїв під Бродами зголосився до УПА. Закінчив старшинську школу УПА "Олені", був чотовим у сотні Онуфрика – "Коника". Командир підстаршинської школи УПА на Закерзонні (1946.) та член 26-го Штабу Тактичного Відтинку УПА "Лемко". Учасник рейду УПА, відділу "Бурлаки", під командою Щегельського у 1947 р. на територію Чехо-Словаччини, зловлений і виданий Польщі. Засуджений на довголітню тюрму.

Поручник ЧАЙКОВСЬКИЙ Роман – "Трач". Командир 13-ої сотні – піхотинської артилерії 29-го полку Дивізії. Під Бродами знищив шість танків, і пізніше пішов до УПА.

Поручник ГОЛУБ Юрій Ростислав. Закінчив старшинську школу, був чотовуй 10-ої сотні 31-го полку, а відтак сотенний 2-гої сотні 30-го полку. Пішов до УПА в 1947 р.

Хорунжий БАРАНОВСЬКИЙ Іван – "Крук", хорунжий ЮРКЕВИЧ Володимир, сотник ПАЩАК, хорунжий ТИХОЛІС, поручник СВИСТЕЛЬ Данило – "Веселий", хорунжий ГАНКЕВИЧ Богдан – "Нестор", якого рідний брат є отцем митратом у Гамільтоні.

Сотник ГОШКА Володимир – "Мирон", командир 92-ої сотні УПА, "Булава", командир другого рейду УПА на Словаччину у квітні 1946 р. Командир Дрогобицького куреня. За рейд на Словаччину відзначений Золотим Хрестом Боєвої Заслуги - 1-ої кляси. Загинув у Карпатах 1948 р.

Сотник ГОЛЯШ Григорій – "Бей", "Бульба", "Шолом". У Дивізії старший десятник. В УПА командир сотні, а з 1946 р. як член Центрального Проводу, жив у Львові. Був там відповідальний за конспіративні квартири та виконував особисті доручення ген. Т. Чупринки. КҐБ зловили його 27-го квітня 1950 р., а він, втікаючи, вискочив із четвертого поверха й загинув.

Поручник ДУСАНОВСЬКИЙ Василь – "Голенко". Підстаршина 31-го полку. Після закінчення війни 8-го травня 1945 р. був зловлений Червоною Армією, переходячи р. Мур в Австрії. Втік з полону, повернувся домів і пішов до УПА. Там пройшов старшинську школу. Був помічником вславленого сотника "Ефреми" на Поділлю. Загинув 29-го червня 1947 р. у бою над рікою Стрипою, між Никовим і Драгоманівкою.

Поручник КОРЖАК Михайло, один із найстарших старшин-командирів "Чорного Лісу". Загинув у бою 30-го вересня 1949 р.

Хорунжий КОТЕЛЮК Ярослав – "Крилач", Поручник КУЧЕР Михайло – "Яр", Поручник МУРСЬКИЙ – чотовий 3-ої сотні пionерів у Дивізії, який із 150 вояками перейшов до УПА після боїв під Бродами.

Сотник ІВАСИКІВ, Ярослав – "Гарматій". Спеціяліст радіо-телефонного зв'язку у Дивізії, після прориву з окруження зголосився до УПА. Загинув у бою на Бойківщині.

Хорунжий ПЕТРІВ Святослав – "Коко". Чотовий 2-гої сотні 31-го полку з чотою дивізійників перейшов зі Словаччини через Карпати до УПА у січні 1945 р.

Поручник ОЛЕСНИЦЬКИЙ Яромир – "Ярий" пішов 18-го липня 1944 р. із 14-го польово-запасного куреня, який стояв у с. Куткорі, біля Красного, і зголосився до УПА. Там заложив шпиталь УПА і провадив курси для медсестер. Загинув вночі 2-3-го березня 1945 р.

Професійний боксер зі Львова, який ще перед другою світовою війною виступав у матчах у Північній і Південній Америці поручник ХОМА Осип Вільгельм, званий – "Боксер". Командував сотнею "Дружинників", яка була частиною куреня "Черника".

Поручник ЛЕВИЦЬКИЙ Святослав – "Міко", "Сьвєнтек". Старшина Дружин Українських Націоналістів і пізніше Дивізії. Як командир 9-ої батареї, 14-го артилерійського полку, після боїв під Бродами, пішов до УПА. Згодом з своїм другом з ДУН – полк. УПА Юрієм Лопатинським прийшов на захід. Левицький ствердив, "що відносно участи членів Дивізії в УПА за час мойого 16-ти місячного побуту в лісі я не зустрічав ні одного відділу УПА, де не було б бодай кількох хлопців з Дивізії."

П'ять років після закінчення другої світової війни, дивізійники, як: Левко БАГЛАЙ – "Радист", Теодор РАЧ, КНИШ, МАЛИК, ЯСІНСЬКИЙ і інші, були скинуті на парашутах з літаків на терени Радянської України, і більшість з них полягли геройською смертю, зраджені подвійним англійським аґентом контррозвідки і генералом НКВД – Кімом Філбі.

У боях під Бродами і Золочевом, загинули визначні старшини Дивізії і Визвольних Змагань України, такі, як: спів-творець Листопадового Зриву, 1-го листопада 1918 р. – сотник Дмитро ПАЛІЇВ, полковник Армії УНР і командир тяжкого дивізіону 14-го полку артилерії – у Дивізії – майор Микола ПАЛІЄНКО, трубадур гетьманського руху в Україні, – підполковник Сергій ЄВТИМОВИЧ і тисячі вояків.

Після закінчення війни на поселеннях дивізійники вложили для добра нашого народу – у виховній, освітній, духовній, науковій, громадській, політичній, матеріяльній ділянках – максимум зусиль, щоб нести правду і допомогти скріпити і закріпити демократичну, самостійну і соборну Українську Державу.

ПОВІДОМЛЕННЯ

В с. Бонишеві перепоховано двох дивізійників полеглих в боях під Бродами: Вовчука Михайла, нар. 1911 р. з гарматнього полку та Пендиківського Івана, нар. 1923 р. з куреня фюзилерів.

Юрій Ференцевич

WOLF-DIETRICH HEIKE

Вольф-Дітріх Гайке

В Німеччині, у м. Лентінґ, помер 30 листопада 1994 року майор вермахту Вольф-Дітріх Гайке, котрий служив в Українській дивізії начальником оперативного відділу дивізійного штабу. У штабі й перед командиром Ф. Фрайтаґом заступався за інтереси українців.

Народжений 27 червня 1913 року в родині професійного офіцера, вступив слідом за батька до вермахту, закінчив офіцерську школу, брав участь в боях на східному фронті як артилерійський офіцер, згодом закінчив академію генерального штабу.

До УД прибув на початку січня 1944 року й пройшов з нею всі кампанії. Брав участь в боях під Бродами.

Після війни у полоні написав спогади з своєї служби в УД, які вийшли на Заході в українській, німецькій та англійській мовах, а тепер друкуються в Україні.

Залишив у смутку дружину другу Катарину (перша померла), дочку Варвару Ґав, синів Альбрехта і Филипа (з сім'єю) та брата Бодо (з сім'єю) й іншу родину.

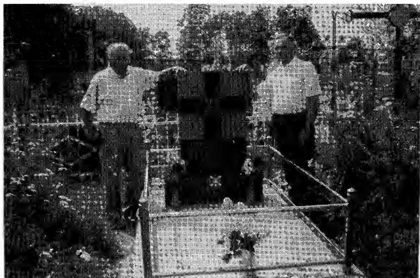
Голова Крайової Управи Братства кол. вояків 1-опї УД УНА в Німеччині, Богдан Шарко взяв участь у похороні, а Головна Управа вислала вінок і зложила родині Покійного глибокі співчуття.

ПЕРШИЙ ДИВІЗІЙНИЙ НАДГРОБНИЙ ПАМ'ЯТНИК В УКРАЇНІ

Цей пам'ятник збудований 1992 р. на цвинтарі у селі Денисові, Козівського району, Тернопільської області.

Біля пам'ятника стоять колишні дивізійники: справа Богдан Чамбул – з артилерії (проживає тепер у Торонті) та Іван Фіялка – був при протилетунській артилерії. Оба учасники боїв під Бродами.

Пам'ятник цей присвячений двом дивізійникам Петрові Ковалеві і Мирославові Ружилові, які загинули у бою з енкаведистами у Денисові в 1946 р., на подвір'ю родини Букшаків. У цей самий день енкаведисти на їхньому подвір'ю розстріляли батька і сина Букшаків, а дочку по дорозі до району замордували. Всі четверо спочивають в одній могилі під дивізійним пам'ятником. Фонди на будову пам'ятника зложили Богдан Дусанівський, Остап Вариниця, Зенон Явний і Богдан Чамбул – всі бувші односельчани і дивізійники, а поставленням пам'ятника зайнялась родина Стецько (Коваль).

Іван Мельник

ПРИГОДИ ДЕСЯТНИКА УКРАЇНСЬКОЇ ДИВІЗІЇ

До Дивізії я вступив в 1943 році з думкою помститися за нелюдську кривду, що завдала більшовицька влада, коли "визволила" нас в 1939 році. Мав я тоді неповних 16 років і мріяв про вищу освіту. На жаль, не міг її осягнути, бо в родині було 9 осіб (я був середущий). Хоч в нашому селі Збоїська була польська 7-клясова народна школа, батько післав мене до української школи ім. короля Данила на Підзамчі. Закінчивши 7-му клясу в 1938 р., треба було братися за якесь ремесло – я пішов до української кравецької фірми Федоровича на вул. Сикстуській 19/2 у Львові. З приходом більшовиків я мав нагоду повернутися до шкільної лавки й закінчив 8 і 9 кляси.

Іван Мельник (зліва) і Михайло Сорока у с. Вистрічка у Словаччині.

Навчання проходило добре, однак дуже мене пригнобив арешт мого брата, що був 4 роки від мене старший, за членство в ОУН.

З приходом німців пішов я до торговельної школи на вул. Курковій, в якій не закінчив навіть одного семестра, бо біда й голод не дозволили продовжувати навчання. Знаючи німецьку мову, виїжджаю до Німеччини й працю перекладачем в уряді праці на Сілезії в м. Леопшіц.

На весну 1943 року отримав відпустку й поїхав до свого улюбленого Львова, вже не повертаючись до роботи, хоч за мною допитувала німецька поліція. Коли в Мелехові, недалеко Львова, почув на вічу про українську дивізію, відразу зголосився, і в листопаді опинився в таборі "Гайделяґер" біля м. Дембіца. Призначено мене на "Рінґ 1", до підстаршинської школи.

Часи були тяжкі, вправи до перевтомлення. Одного разу, коли після вправ треба було прибігти на збірку за 5 хвилин, щоб піти на видачу вечері, я вмудрився й заховався в кухні, подумавши: "Пробіжу ліском ці 200 метрів і буду першим". Так я з'явився перший, але обід дістав останній – брудний, що очей не було видно. Мене "впіймав" штурман і за кару так мною

муштрував, що й обід не смакував мені. Що більше той "штурман" був 13-літній український хлопець, який відступив з німцями й йому за його заслуги допомоги на фронті – він мав би каналом вивести кілька сот німців з оточення – дали йому ранґу штурмана й він втримував порядок при видачі в кухні. Моя провина полягала в тому, що я перед ним не став на струнко й не віддав йому почести.

З Нойгаммеру я поїхав на протитанковий вишкіл до Просетніче на Чехії. Повернувшись, я став інструктором на протитанковому вишколі. На маневрах, які проведено, коли Гіммлер відвідав Дивізію, моя група здобувала бункри, сам Гіммлер мене "поклепав" по плечі за добрий обстріл.

28 травня виїжджаємо на вишкіл до Голляндії, хоч нерадо, бо ходили чутки, що незабаром поїдемо на фронт до Галичини. В поїзді до Голляндії зустрічаю свого рідного брата, якого німці забрали до "бавдінсту" в 1942 році.

Підстаршинський вишкіл був дуже суворий. Ми переходили з місця на місце й вишколювалися в терені. Час летів швидко. Я навчав співу, бо наш сотенний німець дуже любив українські пісні. Ми теж малою групою відвідали могилу Коновальця в Роттердамі.

Одного разу, ведучи сотню через місто, даю наказ заспівати "Там на горі цигани стояли". До приспіву хлопці вміщували декілька "брудних слів". За гарний перемарш дали мені відпустку на 3 години. В місті підходить до мене молода дівчина й каже, як то гарно було почути свою рідну пісню вчора. Я мало зі встиду не згорів за ті "брудні " слова, тим більше, коли довідався, що вона була дочка професора, який викладав в університеті в Роттердамі німецьку й французьку мови.

Підчас ча нашого вишколу була альянтська висадка парашутистів біля Арнгайму. В той час ми охороняли міст в м. Цальбоммен на р. Рен.

Поверталися ми до Дивізії, яка вже була на Словаччині 4 дні. Було багато літунських налетів. Приїхавши до Турчанського Святого Мартина, я вперше довідався, що Дивізію розбито під Бродами. До 8-ої сотні, II-го батальйону, 31-го полку, прийшов з-під Бродів тільки один кухар.

У цій сотні мене призначено чотовим важких скорострілів. Дисципліни не було суворої, то треба було її заводити. Приїхавши в с. Бистричку, я закват... заквартирував у секретаря сільради, який мав гарну молоденьку дочку Надю.

Одного разу я попросив, щоб мені вояки принесли обід з кухні. Довго чекаю, а обіду як нема, так нема. Пішов я сам провірити, що сталося біля кухні. А там нікого нема. Неподалік стояла стодола. Побачивши мене, хлопці розбіглися з-під стодоли. Я до стодоли, а там на сіні лежить засоромлена якась молода словачка й каже мені: "Я сем любім ваше вояци". З тих "вояців" 5 "зафасували капраля" – венеричну хворобу – трипля.

Я закохався в Наді, і коли нашу сотню перенесли до Штублянських Тепліц, я пішов до командира Шульце, і той дав мені відпустку на два дні. Два дні? Я залишився ще на третій біля Наді, аж звідти мене привела польова жандармерія. Дістав я кару 14 днів служби в карній сотні, що стояла в Жиліні. Я був вдячний командирові батальйону Шульце, словацькому німцеві, що не

післав мене до командира полку Паніра – той, мабуть, покарав би мене розстрілом за спідницю, бо був дуже суворий.

Відбувши кару, я залишився в Жиліні біля транспорту, бо в той час Дивізія маршувала через Австрію до Юґославії. При вантаженні вагонів, на моє прохання у сотника Гаврилишина, нам вдалося долучити наших відомих футболістів Скоценя, Окпиша, Івашка з родинами, й вони доїхали до м. Ляйбніц.

Недалеко Марібору я долучився до своєї сотні. Ми брали участь в діях проти партизанів Тіта. В одному такому наступі ми попали в кулеметний та рушничний вогонь. Поранено нашого сотенного Михайла Яворського-Козачевича. Почалася паніка. Перебравши команду, я дав наказ зсунутися вдолину, де була краща околиця від обстрілу. Коли прийшов з куреня наказ, щоб оточити партизанів з другого боку гори, ми там знайшли кілька наших вояків, які попали в партизанські руки. Вони були жахливо тортуровані, очі повиколювані, вуха відрізані, а підстаршину розп'яли між двома деревами й з його живота висіли кишки.

Повернувшись на наш постій, нова несподіванка: нам наказано здати зброю. Кількох підстаршин і сотник Романик рішили так: коли прийдуть німці відбирати від нас зброю, ми її не здамо, а підемо в ліс боротися з партизанами ген. Міхайловича, з якими ми мали зв'язок. Однак сталося інакше. Зброю, яку забрали, нам віддали, й ми вирушили на фронт під Фельдбах. Поспішним виснажливим маршем вдень і вночі добилися ми на фронт увечері 2 квітня й окопалися на горі Кулендорф. Вночі на нашу лінію найшла більшовицька патруля. У стрілянині вбито одного нашого стрільця й двох більшовицьких.

Вранці в наступ. Пройшли кілька кілометрів густим лісом й над річкою вкопалися. І вже по полудні почався більшовицький наступ, однак ми його відбили. Зате вони розбили 5-ту сотню й з тилу заатакували штаб II-го куреня. Зв'язковий, післаний до куреня, ствердив, що ми оточені. Нагло на нас летять червоноармійці з наїженими баґнетами. Хлопці обернули й почалася "содома й гомора". Даю наказ залишати ляфети від важких скорострілів і йдемо на пробій. Розвиваємося в бойову лінію. До нас долучуються недобитки 5-ої сотні. (Сот. Романик загинув). В гущавині лісу розгортаю кущі, а під деревом сидить більшовик і каже: "Мальчік, здавайсь! Удерать нікуда!" Автоматично я потягнув за курок автомата й зикзаком побіг вдолину. Біг аж в очах потемніло – я був при тому легко поранений в ногу. На щастя, ніхто з моєї чоти не був поранений.

В долині ми окопалися й зайняли становища по обох боках шосе Ґляйхенберґ – Кулендорф, сподіваючися наступу танків. Не спавши майже 4 дні, я зайшов до якоїсь хати, вкрився периною на ліжку, й заснув, мов камінь. Вранці будить мене стрілець Коцур: "Ворожі танки наступають!" Танки не пішли на наше шосе, й ми покинули ці становища, переходячи на інший відтинок, де залишилися до кінця війни. Не дуже вигідне було становище, майже в чистому полі, було неподалік господарство – хата, дві корови, кури, свині. Їсти було доволі, тільки треба було самому варити. Вдень спали, вночі

ходили на розвідку. До моєї чоти прислали 2 стрільців, один був дуже відважний, Грицько, що любив ходити на розвідку й завжди щось приносив з ворожих окопів. Коли прийшли на більшовицький фронт нові частини, ми отримали наказ привести полоненого. Грицько зголосився і пішов. Як пішов, так і не вернувся. В курені знали про нього, і негайно дали наказ несподівано напасти на ворога. Точно о год. 7-ій вибраних 18 вояків почали дію. Для підтримки ми мали атрилерію та протитанкові гармати. Лівим крилом йшов роттенфюрер Богдан Богданів. Він скочив в окопи, вбив обслугу кулемета "максима" й повернувся з ним назад. З правого крила роттенфюрер І. Шостак забув вистрілити ракету, щоб наша артилерія перенесла вогонь вперед, і його поранило від свого вогню. Хлопці, забравши його, повернулися до своїх окопів. Однак ми мали завдання взяти полонених. Червоноармійці спали в хаті, біля 20 метрів перед їхньою лінією. Я був в середній групі. Скочивши в окопи, пробую получитися з іншими групами. Але післанці приносять вістку що групи Богданова нема. Прибігає сотенний Козачевич і наказує, щоб нікого з тої хати не випустити, а він приведе підмогу, Використавши нагоду, що справа не було нікого, червоноармійці поодинцем вискакують з хати. Не було ради, треба було відступати, бо ворог уже взяв верх над нами. Поодиноко вояки вискакують з окопів. Майже кожний був поранений, бо мусив кількадесят метрів пробігти чистим полем до ліска. В окопі залишився я і мій заступник Юркевич. Кажу йому: "Вискакуй!" Коли він підніся, дістав кулю в коліно. Він витягає пістолет і каже: "Живим не здамся".

Вириваю йому пістолет з рук, беру його за шию й, схилившись, сунемося в окопах, які були попід гору. Все таки дістав я кулю в сідницю. Мені відразу ногу спаралізувало, в очах потемніло. Звідкись набираю нечуваної сили й кажу Юркевичу: "Я пришлю тобі поміч". Вискакую з окопу й добігаю до ліска. Вичерпаний болем і переляком, засинаю на місці. Під вечір побудився і лежав непорушно аж до смерку. Прислухаюся до стріляння кулеметів, і підсуваюся в напрямі серій нашого дуже швидкого кулемета 44. Близько нашої лінії почав вигукувати, що це я, але на мене посипалися постріли, бо я не знав клички. Мене врешті пізнали й помогли.

Того вечора відвезли мене до Кацендорфу, а вранці до шпиталю в Ґрацу, де я пробув 8 днів. Тут мене не лікували, бо було багато важко поранених, тільки перев'язувати рану.

Я побоювався, щоб не попасти в полон, бо Ґрац був загрожений. Попросив лікарського звільнення і шкутильгаючи на дибах, – час до часу хтось мене підвіз – я добився до своєї частини. У той час в Дивізії вже був генерал Шандрук. Відступ з фронту почався 7 травня. Я їхав на бричці. Але якийсь офіцер СС, який мав цивільну сорочку, примусив мене висісти з брички.

По дорозі зустрінув вояків з моєї сотні. Ми добилися до Фрайзаху, де вперше зустріли англійців, але в полон не здавалися. Рішили йти аж до Зальцбурґу. Йшли горами, час до часу сходячи вдолину, щоб десь роздобути харч. Але таких, як ми, були сотні тисяч. В Обензе маси німецьких вояків чекали на звільнення додому. Ми обійшли це місце. Сили нас почали залишати. А тут Володимир Костюк як не затягне;

Як би я мав Всевишнього силу,
Робив би безліч чудес,
Змість плотів коло хат,
Стояла б смачна ковбаса.
Варити теж не треба б було
І завдавать жінкам біди,
Усіми річками-потічками
Плили б гарячі пироги.
Одежі теж не треба б було
Ні для пань, ні для панів,
Люди ходили б, наче в раю,
Без спідничок і без штанів.

Тут ми переодяглися, попалили військові книжки, закопали зброю з землю, зайшли до якоїсь хати, а Костюк знайшов десь молоду дівчину й приніс харчів.

Врешті добилися ми до Зальцбурґу, де нас настрашили, що всіх СС-ів забирають, а старшин розстрілюють. Тут ми, за допомогою голки й ножиць, вирізали значок групи крови. Я рішився сам перейти границю з Австрії до Німеччини й подався до Мюнхену.

Михайло Березовський

"ЙДЕМО ДО ДИВІЗІЇ!"

Цей клич: "Йдемо до дивізії!" продовжувався до самого кінця війни, бо ще й тоді поповнювали ряди Дивізії юнаки з Німеччини й Австрії. Воєнна "заграва" на сході Европи систематично і вперто посувалась на захід, і під кінець зими 1944 р. шиби у вікнах Золочівського району дрижали від гарматної канонади, яка вдень і вночі не вщухала у північно-східньому реґіоні Бродів та на схід від Тернополя.

Прифронтові з'єднання німецької армії в східній Золочівщині силою забирали мужчин на будову укріплень в північно-східній Зборівщині. Дорога Львів-Тернопіль подавалась під тягарем різної воєнної машинерії, яка немов мурашки – одні на схід, а другі на захід – двигали цей воєнний "реманент". Нові змоторизовані частини німецької армії окопувались по селах східної Золочівщини, очікуючи наказу посуватись ближче фронтової лінії. Під кінець квітня і на початку травня почалась сівба ярого збіжжя. 8-го травня 1944 р., як щойно почало на дворі розвиднюватись, побудив нас грімкий стукіт у двері з криком: "Ауфмахен! – Відкрити!". Батько відчинив двері, і в хату з готовими до стрілу крісами увійшло двох вермахтівців. Наказали братові й мені з необхідними речами з'явитись у школі. В цю ніч село окружило німецьке прифронтове військо "вермахт". Ми поскидали ті необхідні речі до валізи й пішли не до школи, але на громадський майдан, де біля хреста вже товпились в суміші з німецькими вояками добра сотня мужчин від 17 до 35 років, бо

такий був наказ. Не появився лиш дехто з тих, що був у підпіллі. Всіх упорядкували і, в супроводі дівчат, наречених, попровадили під село Плугів. Було вже по полудні, як з усіх сторін, теж зі Зборівського району, товпи мужчин заповнювали розлогу сіножать-луку біля Плугова. Хтось узяв команду в свої руки і зформував цей натовп у три лави. Незабаром з'явився старшина, одягнутий у шинелю. На ковнірі його блюзки виднів жовтий левик. Українською мовою звернувся до нас зі словом про Українську СС-Дивізію "Галичина". (В той час газети в Галичині не вживали іншого терміну, як тільки "наші ес-еси"). Скінчивши те слово-звернення, хтось подав команду: "Хто голоситься до Дивізії, стій на місці! Хто до Німеччини на роботу – на цей бік! Хто на окопи ось там в ту сторону! Поляки в той кут!"

Маленька група поляків пішла туди, де було місце на окопи. Я, що стояв у першому ряді поруч свойого вуйка, який сказав: "Хлопці, йдемо до Дивізії".

Всі, як один залишились у своїх лавах до Дивізії.

Вуйко мій – Михайло Адамик, який перед війною служив у польській армії при артилерії в Ченстохові, виїхав з Нойгамеру з Дивізією під Броди, звідки не повернувся.

Так по полудні 8-го травня 1944 р. ми стали рекрутами Дивізії "Галичина". Як вже стемніло кілька сотень рекрутів заповнили вагони тягарового потягу і рушили на Львів.

Не доїжджаючи до Красного, потяг зупинився через налет совєтських літаків, які освітлювали ракетами на парашутах розгалуження шляхів Красне-Броди і Красне-Золочів-Тернопіль. Над ранком ще перед бомбардуванням "чотирикрилими кукурузяниками" (так ці літаки в нас називали) Львова, з'явились наші дивізійники, і вискочивши ми всі з вагонів, упорядковані рядами ще й з піснею на устах: "Подай, дівчино, ручку на прощання", ми прибули до якогось великого будинку, де після оформлення всіх даних та поверховної медичної перевірки, наступного дня, після бомбардування двірця на Підзамчу, ми знову зайняли порожні товарові вагони, і потяг рушив на захід. У Польщі одного дня вранці потяг зупинився на якійсь більшій станції і ми попрямували до військової лазні для відвошивлення наших цивільних "клямотів".

Вже кілька днів ми не мали не то можливости скупатися, але й помитися. Це так, як пізніше на вишколі, ті, що вже його пройшли, називали нових добровольців: "Ти замазаний рекруте!" Так ми приблизно тоді виглядали.

В Золочівщині існувала "Січ", таємно за німецької окупації вивчали муштру і основне військове навчання. Пізніше українське підпілля вчило нас розбирати і складати кріса. І тому на вишколі в Дивізії нам не приходилось тяжко. Слід згадати, що на рекрутському вишколі німецькі інструктори не звертались до нас інакше, як тільки: "Партизани, пісня!". (На вишколі інструкції та вправи велися німецькою мовою.) Співали найкраще ті з села Тростянець, а їх була майже сотня. Те село було оточене у формі підкови лісом і гаями, у яких було багато солов'їв. Воно положене в затишку, дальше від шляхів, тому там збереглася добра сотня для Дивізії.

Потягом ми рушили в дальшу дорогу й пізно ввечері прибули до якогось військового пункту. У великих порожніх, але чистих стайнях на цементовій (без соломи) підлозі заночували, стиснені немов оселедці в бочці. Не обійшлось без вигуків: "Ти, ціпе, посунься, ти не біля дівчини!" Наступного дня вранці збудив нас свисток і після збирання своїх речей, ми отримали перший раз військовий пайок-скибу хліба немов із трачиння, кістку маргарини і чорну ячмінну каву. Звідтам кам'янистою дорогою деяким групам припало тягнути і пхати військові вози з нашими речами, ми рушили до вишкільного табору Ґрос-Кіршбавм.

Кіршбавм це типічно німецьке село з будинками з червоної цегли. При в'їзді до села, з лівого боку стояла корчма, в якій короткий час ще можна було випити німецьке чорне пиво, одначе такий люксус тривав не довго. У Кіршбавмі було два вишкільних табори, які сполучувала дорога, що йшла край села. Ці табори ми називали "долішній" і "горішній". У долішньому боці села були бараки з кухнею, а далі з лівого боку стояли порожні стайні.

В горішньому таборі були два ряди бараків з кухнею посередині, і впоперек бараком – кіно. На кінці правого ряду бараків була "Шрайбштуба" та приміщення для старшин. Якого півкілометра, при головній дорозі, були стайні з чинною кавалерією.

До кіно, з табуретками на раменах, окремі сотні раз у тижні ходили на пропаґандиві фільми, які показували осяги і перемоги армії третього райху. У тих двох таборах, мабуть, стояло два курені, що входили в склад 14-го запасного полку. Через кілька днів ми отримали проходжений мундир, черевики і вишкільний дреліховий одяг. Зате видали нам нові кріси, пояси й багнети, однак кріси довелося нам носити деякий час на шнурках. Один рік пізніше, немов з нареченою, я з жалем розставався з моїм крісом, жбурляючи його в річку, йдучи з-під Юденбурґу на Тамсвеґ.

Спочатку кілька днів сотенним нашої сотні був гавптштурмфюрер, кол. старшина армії УНР, Борис Барвінський. Він вибрав певне число рекрутів і з ними від'їхав до Нойгамеру. Його місце зайняв гавптштурмфюрер низького росту і старшого віку німець, якого прізвища я й ніколи не знав. (Сотник Барвінський був високого росту кремезний козак).

В червні прибув новий транспорт новобранців з цілої Галичини. Їх розміщено у тих порожніх стайнях на краю долішнього табору. Цей новий набір був скоро перекинутий до інших німецьких дивізій.

Продовжувався неймовірно тяжкий рекрутський вишкіл. Коли Дивізія від'їхала на фронт під Броди, одна група підшколених вояків від'їхала з Галичини по новий набір до Дивізії. В тій групі був мій родич – студент аґрономії. Повернувшись, вони розказували, як горіли села від бомб совєтських літаків Брідського і Золочівського районів. Це був початок боїв під Бродами.

20-го липня 1944 р. навколо наших таборів вермахт проводив маневри, і частину нашого куреня повели на обсервацію, як вермахт з гострим стрілянням наступав на якісь порожні будинки. Перед вечером повернулись наші сотні на місця, і негайно скликано їх на збірку. Наш сотенний з

хвилюванням поінформував про те, що наш табір був окружений вермахтом, бо сьогодні, сказав він, відбувся замах на життя нашого фюрера. Ми теж сприйняли цю вістку з дозою хвилювання, не з причини замаху на фюрера, а тільки тому, що нас окружив вермахт з наміром нас роззброїти.

У першій половині серпня нас перекинуто до Нойгамеру. У Нойгамері наша перша сотня приміщувалась у двох коротких бараках з лазнею в одному при головній і широкій асфальтовій дорозі, що направо вела до табору Цайзав, а наліво до спортового майдану і до т. зв. "асфальтового пляцу". Це була велика площа, на якій відбувались дефіляди та формування частин. В сусідів приміщувалася 2-га і 3-тя сотні, а в мурованій казармі – 4-та сотня важких скорострілів. Продовжувався вже не так тяжкий рекрутський вишкіл, в іншому піскуватому терені, з іншими інструкторами, теж німцями, між якими спочатку нам здавалось, що то був німець, але незабаром виявилося, що то був наш "вояк з крови і кости". Він повернувся з фронту на Кавказі, і з вермахту перейшов до нашої Дивізії. Був це Михайло Штинда десь з Дрогобича. Час до часу в теплі серпневі дні ми купалися у басейні.

В Кіршбавмі ми купалися в чудовім озері, над яким на піску між кущами вигрівались на сонці дівчата. В Нойгамері ми тужили за німецькими штрудлями та іншими ласощами, на які щосуботи у Кіршбавмі отримували картки – "зуцац", щоб за них у найближчих крамницях ми могли ті ласощі купувати. В Нойгамері ті "цузани" нам обрізали, і там панував якийсь пригнічений настрій. Кругом касарні і бараки, рідко можна було побачити цивільних людей, хіба старших "панянок", які на краю соснового лісу, у гарному загородженому саду в погідні дні вигрівалися на сонці. За тою огорожею була гарна мурована "вілла", до якої на кінець тижня загощали на розвагу з дівчатами деякі наші старі вояки.

Ми молоді "цванциґери" не мали смілости до тих дам, і користали з винайму наших "зольбухів" нашим українцям-власівцям. Вступ до цього будинку розваг був тільки для формацій СС.

Прийшов час, і на асфальтовій площі, після дефіляди сотень, перед якимись високими старшинами, відбулось реформування Дивізії з тих, що вишколювалися, і з тих, що повернулись з-під Бродів. Я попав до 14-ї протипанцерної сотні 29-го полку. Тою сотнею до кінця війни командував сотник Остап Чучкевич.

Ще кілька тижнів за дротами у Цайзав, який вдійсності нічим не відрізнявся від концтабору, бо й харчі і все мало концтабірну подібність, згодом Словаччина, Словенія та фронтові бої в околицях Фельдбаху і 8-го травня 1945 р. капітуляція Німеччини. В тому дні закінчився точно один рік мого перебування в 1-ій Українській Дивізії Української Національної Армії.

А далі шлях мій повів на Зальцбурґ.

Ярослав Жолдак

КОМУ ЦЕ ЗАВАЖАЛО?

Кажіть мені хоч що, громадяни, а я не второпаю: кому воно заважало? Сімдесят літ жили душа в душу і ще, дав би Бог, стільки б прожили, так ні, пішло все шкереберть. Ось кажуть, демократію треба було впроваджувати. А хіба ми її раніш не мали? Мали. Вибори були? Були. Правда, як тепер модно казати, безальтернативні. Ну то й що? Навіщо нам альтернативні, га? Для чого голову ламати? Кого треба було, того й вибрали. А як же інакше! І неабияка була демократія, а народна, бо, вважай, усім народом, стопроцентно на вибори ходили. Не те, що нині. Ось недавно в моєму окрузі нікого не вибирали. То що ж це за демократія така, я вас питаю, коли нікого не вибирають?..

Воно, правда, не всім подобалось, що ми так одностайно голосували, траплялися занадто розумні та головаті. Тепер таких розвелося, хоч греблю гати, набридло вже слухати їхні теревені біля мікрофонів. А тоді був один головний мікрофон, і підпускали до нього тільки найдостойніших, які краще по слово в кишеню полізуть, але зайвого не скажуть. А як же інакше! Що треба було, те й казали. Що треба було, те й писали, аби кожен на вус мотав.

І паперу вистачало, бо нічого зайвого не друкували. Знали напевне: це можна читати, цього не варто, а це не дай Боже. Хто? А кому треба було, той і знав. Компетентні органи на те й компетентні, щоби бути компетентними. Ось у мого братухи на факультеті однокурсники читали Винниченка. О-о, того самого. Братуха мій спостережливий був, примітив, що чувачки щось крадькома читають. Аби відкрито, то не звернув би уваги, а так... Коротше, викликали однокурсників, куди треба, для їхньої ж користі та й питають: де взяли, хто ще читав? Аж ті, дурні, не признаються. Признались б, нічого особливого не було б, ще й, може, сесію успішно склали, як мій братуха, і стипуха йшла б. А так кажуть їм: ідіть-но, чувачки, провітріть свої голови після цього читання десь на заводі або у війську, а потім ми вас, може, зарахуємо знову. Одне слово, хоч і компетентні органи, проте до людей ставилися по-людському. Не в тридцять же сьомому році діялося. Занадто розумних та головатих просили по-доброму: покайтеся у своїх поглядах, визнайте помилки, підкажіть нам, хто ще ваші хибні думки поділяє, бо доведеться записати вас у буржуазні націоналісти. Навіть співробітництво пропонували, та щоб ніхто сторонній не відав. Але, на жаль, більшість упиралася. Ось до

них уже й застосовували всю суворість, усю букву закону. А як же інакше! Ворожі ідеї, підкинуті з того берега це, скажу я вам, громадяни, не жарт.

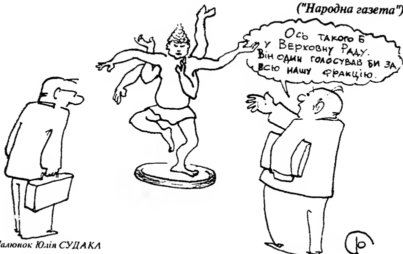
Тож, як ви знаєте, порядок був. Усі дисципліновано працювали, коли треба -- відпочивали, що треба -- святкували. Урочисто, радісно, одностайно. Ех, ще й досі пам'ятаю:

Наша Родина прекрасна
И цветет, как маков цвет.
Окромя явлений счастья,
Никаких явлений нет.

І всі дружно жили. Чи ти кацап, чи хохол, чи чурка якийсь -- не біда, аби не націоналіст. Хочеш говорити своєю мовою, -- говори, але не заговорюйся. Хочеш читати по-своєму, -- будь ласка, читай, але не зачитуйся. Всьому певна межа. А як же інакше! А щоб взагалі без проблем, то й народ був один, одна "спільнота". Не те, що нині, коли знову почали ділити людей на народи.

Ні, не второпаю я, громадяни, не збагну, не втямлю: кому це заважало?...

("Народна газета")

Малюнок Юлія СУДАКА

СЛОВО -- НЕ ГОРОБЕЦЬ

ЦИТАТА ТИЖНЯ:

"Нас можна кожного, хто сидить у цьому залі, підвести під кримінал, тільки в різному обсязі".

Репліка голови Верховної Ради України О. Мороза на ранковому засіданні 17 листопада. Шум у залі.

У Верховній Раді депутати незаконно голосують за неприсутніх депутатів, натискаючи кнопку їхніх автоматів.

ІНЖЕНЕР ПІДГАЙНИЙ ЕМІҐРУЄ ДО КАНАДИ

Цю історію залюбки розповідав інж. Підгайний.

Богдан Підгайний рішився виїхати з Німеччини до Канади, де вже перебувала його сестра. Як Підгайний, так і його шваґер мгр. Максимець були в українській дивізії.

Перед виїздом до Канади Максимець написав до Підгайного листа з порадою придбати якийсь корисний фах, наприклад, навчитися робити ковбаси, бо новий світ для старої інтеліґенції не дуже надається, писав він у листі.

Так пішов Підгайний вчитися нового ремесла, хоч він був за фахом інженер, закінчивши політехніку в Данціґу. Його учителем став м'ясар-поляк. Вчив він Підгайного, як робити ковбаси, і вчив, аж одного разу запитався:

-- Пане, чи пан має якийсь фах?

-- Так, відповідає Підгайний, -- я є інженер.

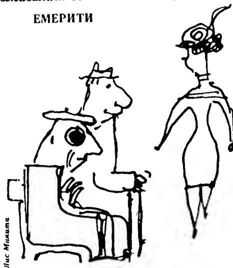
-- Правдзіви, справжній інженер? -- дивується поляк.

-- Правдзіви інженер, -- підтверджує Підгайний.

-- Пане інженере, -- серйозно радить поляк, -- як пан є інженером, то пан не повинен робити ковбаси, а пан повинен їсти ковбаси.

Підгайний його послухав. Коли приїхав до Канади, присів до книжки, щоб пригадати собо інженерські формули, і за короткий час став спеціялістом від продукції та інсталяції вінд-плятформ (window washers)*, котрі вживалися до миття вікон у будинках-хмаросягах, у великій фірмі.*

ЕМЕРИТИ

— То вже не на мої очі!

Людмила Жильцова (Сисун)

ПОЛІТИЧНЕ ОБЛИЧЧЯ ГРОМАДИ УКРАЇНЦІВ ЛИТВИ

Чимало інформації про Громаду українців Литви можна почерпнути з різних видань: це і республіканська преса ("Ехо Литви"), це і українські періодичні видання ("За вільну Україну", "Вісті з України", "Українське слово") та з багатьох зарубіжних ("Вільна думка", "Українка в світі", "Свобода" та інші). Вся ця інформація була пов'язана чисто з культурно-просвітницькою діяльністю Громади (концерти, школи, церква, радіо, телевізія та інше). Хотілося б в цьому дописі торкнутися іншої сторінки життя Громади - політичної. Можливо це відображення буде в якійсь мірі суб'єктивним, бо пройшло декілька років, багато що забулось, та й викладення буде чисто через моє бачення тих процесів, які проходили в Литві і Україні в 1988-94 рр.

Згадується 1988 рік. Перші багатотисячні мітинги в Вільнюсі, куди з'їжджались люди з усіх куточків Литви, перші жорстокі акції "владу маючих" проти непокірних. Багато що було незрозумілим, бо виховання "совєтської" ідеології зробило своє, не було знання минулого, історії, в душу інколи закрадався страх. Але в Литві, куди я приїхала в 1968 р., серед друзів-литовців завжди жила непокора "совєтам". Ця непокора, нове бачення повоєнних процесів, відкрило завісу для мене і в розумінні того, що відбувалось в Україні, починаючи з перших років революції. Питання, чому так сталось, що Україна якась заспана і покірна, часто поставало в моїх думках. Але відповідь знайти було тяжко. Тому з такими відкритими очима я зустріла 1988 рік. Тепер уже відомо, що створення національних громад ініціював "Саюдіс" (литовський рух). Така стратегія була дуже вірною, бо це дало змогу розірвати фронт "Єдинства", який був створений, як противага "Саюдісу" з проімперських сил. Але ті українці, в яких національна свідомість була високою, підхопили ідею національного відродження, бо звання "рускоязичного" не дуже їх влаштовувало тим більше, що національність мали тільки "руські", а всі інші були "язичними".

Звичайно, ми всі зійшлись на бажанні бути українцями, спілкуватись своєю мовою, співати свої пісні, слухати українські мелодії, вивчати свою історію, а не історію есересер. Політичні погляди в Громаді були різними і довелось богато маневрувати, поступатись в дечому, щоб просовєтську частину не відкинути в обійми "Єдинства". Багато хто з Громади (В. Капкан, І. Юзич, Л. Жильцова, В. Кукененє, В. Оліфер, Н. Фесенко, О. Гошовський та інші) з перших же кроків підтримали рух за відродження Литви і були активними учасниками різних заходів разом з литовським народом (мітинги, "Балтійський шлях"). 1989 рік був знаменитий піднесенням в Україні. Та і взагалі Україна відставала з національним відродженням від Литви десь в періоді одного року. Тому нам було легко орієнтуватись в процесах, які відбувались в Україні, бо ми вже пройшли литовську "школу". Тому наш

досвід часто був корисним і для України. Але не тільки досвідом ділились члени нашої Громади з відвідувачами з України. Справа в тому, що Литва була свого роду форпостом "експорту революції" в Україну, бо значна кількість видань, які не могли друкуватись в Україні, друкувались в Литві. Цьому в значній мірі сприяли Василь Капкан та Людмила Жильцова. Їм часто допомагали В. Оліфер, Н. Фесенко, В. Кукененє. Книги про С. Петлюру, праці Д. Донцова, часописи "Вільне слово", "Голос відродження", "Золоті ворота" та багато інших відправлялись з Вільнюського вокзалу в різні кінці України. Спочатку друкована преса надходила тільки в Київ, Львів. Згодом географія бажаючих мати свій друкований орган, який зміг би відкрити очі своїм землякам, настільки розширилась, що Вільнюс почав видихатись, не вистачало паперу, технічні потужності всі були задіяні. Тоді приходилось шукати видавців в інших місцях Литви. І майже ніколи не було відмови. Найбільший пік друкування випав на час виборчої компанії в Україні. Більша частина депутатів демократичного спрямування (Л. Скорик, Л. Танюк, П. Мовчан, С. Головатий та інші) "вибирались" в Вільнюсі. Кур'єри з Києва до Вільнюсу ледве встигали привозити макети і відвозити готову продукцію. Я сама настільки вивчила розклад потягів і місце розташування вагонів, що могла з закритими очима знайти потрібний.

Пройшли вибори в Україні і хвиля друку майже зникла. Литва переживала блокаду. "Совєти" перекрили постачання Литві нафтопродуктів, медикаментів та ін. Зиову ми вступили в похід, але тепер за Литву. В цій ситуації істиними друзями показала себе Україна, бо з Івано-Франківська, Львова, Києва, Кіровограду, Миколаєва надходили цистерни з нафтопродуктами, олією, посилки з медикаментами, цукром, мукою. Навіть в цей час, коли зупинився транспорт і люди були занепокоєні, коли на всіх дорогах "освободітелі" на бронемашинах перевіряли документи, перевивали все авто, шукаючи ворогів Системи, Литва співала. Співали на вулицях дорослі і діти, збираючись на свято "Скамба, скамба канклей". З Києва також приїхав дитячий ансамбль "Цвітень" (керівник М. Пилипчак). Не дивлячись на те, що на вулицях постійно їздили патрульні машини – свято вдалось.

Литва, а разом із нею і ми, пережила блокаду. Все ж таки напруга не зникла. Постійна пропаґанда з Москви, звинувачення маленької держави в сепаратизмі накручувала складну ситуацію в країні. Все це повинно було прорватись. І це сталось на початку січня 1991 року. Уряд К. Прунскенє прийняв рішення про підвищення цін (це було перше різке підвищення). Підбурювані "аґітаторами" люди (в більшій мірі робітники великих заводів, працюючих на військову промисловість) вийшли на вулиці і рушили до будинку Верховної Ради – так почались Різдвяні і Новорічні (за старим стилем) "святкування" в Литві. З кожним днем, з кожною годиною, починаючи з Різдва, ситуація ускладнювалась, на дорогах Литви все більше з'являлось військової техніки всюди можна було бачити уніформованих людей. Опівдні 11 січня країна залишилась без будинку друку. Працівників викидали з будинку, застосовуючи силу, а в скандуючий натовп були спрямовані дула автоматів. Всі ці дні навколо найбільш важливих об'єктів і вдень і вночі

чергували беззбройні люди, серед яких було багато й українців. Ще 10 січня біля Верховної Ради Литви з'явився український жовто-блакитний прапор, який майорів всі дні загрози для Литви, який проводив в останню дорогу загинувших, який зараз знаходиться в офісі Громади українців Литви в м. Вільнюсі. 12 січня на засіданні групи підтримки Руху було прийняте звернення, в якому був висловлений рішучий протест проти брутального втручання збройних сил СРСР в справи Литовської Республіки. Солідарізуючись з народом Литви в його справедливій боротьбі за незалежність, ми звертались до земляків в цей тяжкий для Литви час самовизначитись і бути разом з литовським народом. Це звернення було декілька разів зачитане В. Кукенене по литовському радіо, а я, виступаючи за три години до перших пострілів по телебеченню зачитала це звернення на всю Республіку. Відлік часу йшов уже не на години, а на секунди. По вулицях Вільнюсу в напрямках найбільш важливих об'єктів, починаючи з 0 год 50 хв. 13 січня рухалась військова бойова техніка. На танках, бронемашинах, сиділи до зубів озброєні люди. Я бачила їх обличчя, посмішки і робилось страшно при думці на що здібні ці роботи. О 1 год. 30 хв. військовими підрозділами був заблокований будинок Литовського радіо і телебачення, а о 1 год. 50 хв. пролунали перші постріли по телебашті і скоро екран телебачення згас, тільки журналістка Е. Бучеліте тримтячим від хвилювання голосом вела свій останній репортаж з студії: "...я чую, як десь внизу стріляють, чую кроки, як ламають двері..." і ще декілька хвилин повторювала" ... говорить Литва, говорить Литва, ми ще живі...", але о 2 год. 17 хв. замовкло і радіо і тільки постріли з танкових гармат лунали над таким мирним містом. Ніч була повною кошмарів: у Вільнюсі 13 вбитих і 153 поранених, хоча було зареєстровано 503 постраждавших.

Як не намагались вордулаки відрізати Литву від світу, але їм цього не вдалось, хоча ТАРС уже зранку повідомив, що радіо і телебачення Литви взяті під контроль... Контроль ціною крови і життя! Яка цинічна жорстокість!

Активісти громади активно включились в аґітацію військових (Ю. Паньків, В. Кукенене, І. Юзич, Л. Жильцова, О. Гошовський, О. Васильченко,) українською мовою вмовляючи простих солдат не стріляти в беззбройних людей.

14 січня зранку в Вільнюсі з'явилась делеґація з Москви (ніч вони провели в Мінську), в складі якої був і Б. Олійник, на той момент Голова Ради Національностей Верховної Ради СРСР. Ми звернулись письмово до нього вислухати нас, українців, які живуть у Литві багато років, але наше прохання залишилось без відповіді.

15 січня Литва ховала своїх героїв, ціною життя яких була зупинена аґресія. По всій країні було чути жалібні дзвони. Безкрайне горе Литви. Чорний колір СМЕРТІ вплівся в кольори життя прапора Литви. І як цинічна насмішка в цей же час "Останкіно" двічі в цей день повторювало кощунний репортаж журналіста Невзорова, викладаючи імперську трактовку подій. І знову ми не залишаємося осторонь, в той же день в етер летить протест проти брутальних дій совєтської армії в Литві.

Пройшло уже майже три роки від цих трагічних днів, а пам'ять час від часу відновлює калейдоскоп подій і не дає забути про ту жахливу Систему, яка знищувала на своєму шляху все, що протирічило їй.

Півроку до серпневих подій 1991 р. був надзвичайно напруженим. Ми були відрізані від інформації, бо в будинках радіо та телебачення господарювали "освободітелі" і тільки каунаська станція давала можливість відчувати, що Литва ще Жива. Нарешті серпень. Ранок. Музика з балету "Лебедине озеро" і постаті за столом з тремтячими руками. Ми не могли зрозуміти, що відбувається, але було очевидно, що небезпека знову нависла над Литвою. З надією слухати зарубіжні станції, вечорами збиралися біля будинку Верховної Ради, ніби шукаючи один в одного підтримки, але вже 20-го, не дивлячись, що в Вільнюс введені значні танкові війська, стало зрозуміло, що "спектакль" не вдався і звір агонізує. Ми (І. Юзич, М. Лаптейко, Л. Жильцова) ходили в військові частини, пояснюючи солдатам ситуацію, кидали в військові машини листівки з зверненням Б. Єльцина. Напруга спадала, люди стали спокійнішими, веселішими, танки так і не покинули військову частину. А 22 серпня 1991 р. і сам "вождь" Владімір Ілліч покинув центральну площу Вільнюсу, на прощання помахуючи простягнуиою рукою, коли підчепивши за шию, кран знімав його з постументу. Сам постумент дробили відбійними молотками ще майже місяць, так міцно, на віки, ставили ідола, але ненависть народу змела і слід, де він стояв.

Після серпневих подій життя Литви пішло своїм шляхом: становлення економіки, введення власної валюти, завоювання в зовнішній політиці, перипетії внутрішньої політики – все це нормальні процеси, які характерні своїми хворобами й болями.

Яке ж місце українців у нинішній Литві? Складність полягає в тому, що більшість наших земляків зрусифіковані, забули про своє коріння, а тепер у тяжкій економічній ситуації всі намагаються втримати свій статус кво і борються за виживання. Але зорганізовані осередки – громади намагаються втримати українство через школи, церкву, радіо, телебачення та інше. Хотілось би вірити, що нам то вдасться.

Вільнюс, 1994

РОЗШУК

Моя бабуся Бабельська Ганна Павлівна розшукує свого брата Дуркача Олександра Павловича, нар. у 1914 р. в с. Ланах, Галицького району, Івано-Франківської обл. Брав участь у боях під Бродами. Останній лист від нього ми одержали в 1944 р.

Будемо дуже вдячні за кожну вістку про нього. Просимо писати:

м. Івано-Франківськ, вул. С. Бандери, 10 а, кв. 5, Люба Федорняк

Володимир Жила

"СМІХ, ЩО НЕ ОБРАЖАЄ"

Роман Колісник, Найкращі хлопці з Дивізії: Гуморески, оповідання, фейлетони, виступи. Братство кол. вояків 1-ої УД УНА, 1993.Сторінок 176.

Перед нами в чудовій і оригінальній обкладинці збірка Романа Колісника "Найкращі хлопці з Дивізії". Її основна тема – події, пригоди, а то й риси характеру людини з військового та комбатанського життя. У збірці автор бачить усе майже "у кривому дзеркалі", "підгляне не зизом", а бо й "насвітлене не з того кута зору". В цьому, здається, лежить значення і кріса і збірки. Написана вона в беззлобно-добродушному, жартівливому тоні, а безжурний гумор світлим променем пронизує більшість із її 56 коротких мистецьких творів. Твори ці замітні й цікаві, збагачують новими надбаннями українську літературу. Вони розкривають духовний світ, прагнення і мрії вояків української дивізії під час останньої війни й після неї. А війна й післявоєнні роки, зокрема полон, не були для хлопців ласкаві.

Будучи новатором і пристрасним шукачем цікавого й замітного, Р. Колісник піднісся у збірці на рівень "своєї епохи" та продовжив популяризацію постаті Селепка Лавочки. (Цю постать, до речі, створив і частково спопуляризував як національного героя письменник Юрій Тис-Крохмалюк у гумористичному творі "Щоденник Селепка Лавочки" – В. Ж.). У змалюваннях Р. Колісника Селепко став народною постаттю, "принаймні серед дивізійників". Це вже не той безпорадний Селепко, про якого писав Ю. Тис-Крохмалюк. У нього на грудях видніє велика печатка "прийнятий" (до дивізії – В. Ж.), на що він гордо вказує пальцем і голосно заявляє поліцаєві: "Побачиш ще ким я буду! А ти навіть не будеш велике ніщо, бо ти вже є найбільше ніщо! Я з дивізії вийду героєм!" (стор. 25). У дивізійного лікаря Селепко зіграв комічну ролю, але тут він хоча признався, що недурно "моя мама казала мені, коли я йшов до дивізії, що я є ослом" (стор. 31).

У гумористичній інсценізації "Вечір невідомого селепка" автор дуже турбується його долею, зокрема культурою. Щоб заповнити культурну прогалину в житті таких селепків, Братство дивізійників, яке завжди стояло в аванґарді розвитку культурної і вільної думки, вирішило створити "Академію невідомого селепка". Ця Академія згодом стала "Академією відомого селепка", а далі перетворилася в "Академію відомих селепків". Згадуючи її першого президента Бабія, Р. Колісник, щоб поставити його задля жарту в смішне становище, пише, що "Бабій – це той, що бігає за бабами", а коли б його прізвище було Баб'як, то він був би тим, "що втікає від бабів".

Тому, що слова "селепко" немає в словниках, автор, пояснюючи його, вдається до історичної усної словесности. Таким чином, слово селепко

набирає універсального застосування. З ним можна асоціювати різні можливі й неможливі нюанси становища та обставини. Ось пару видозмін: прозаїчне – *селепко*; романтичне – *селепцюньо, селепцьо, селепочко*; драматичне – *селеп, селепій, селепище;* філософське – *оберселепко* й *унтерселепко*. Воно, до речі, краще передає сенс Ніцшевого юберменша й унтерменша.

Слово *селепко* може також точно описувати не тільки відтіні, але й категорії певних людей: політичний селепко, поетичний селепко, культурний селепко, літературний селепко, церковний селепко тощо. Однак жодне з цих понять не може перевершити "дивізійного селепка".

"При докладнішому дослідженні, – пише автор, – можна сміло прийти до висновку, що слово *селепко* могло б знайти широке всенародне застосування. Наприклад, пощо нам вживати польське слово пан чи по-батькові, що деякі науковці вважають за російський чи московський звичай, як *селепко* змив би ці контроверсії. І не тільки для чоловічого роду, але для жіночого – *селепкиня* – титул дуже милозвучний та поетичнозвучний" (стор. 79).

На нашу думку, нечуваний успіх, без сумніву, швидко випаде на долю гуморески "Як не жінки, то хто? Як не тепер, то коли?". Адже "уся діяльність людства на світі завжди оберталася докруги своєї остої – жінки. Це було колись; це є й тепер" (стор. 89). Це щось справді замітне й то таке, до чого й сам автор причинився, який хоче, щоб люди по-справжньому засміялись, та не засміялися, а просто таки зареготалися.

Наскрізь задушевно, щиро і хвилююче звучить гумореска "На зелену пашу". Головний її герой – пенсіонер, якому виповнилося 65 років, і він переступив "штучно створений поріг, що називається емеритурою" (стор. 121). Розповідь у гуморесці дещо й автобіографічна, проте дотепна й винахідлива. Пенсіонер просто й нелукаво розповідає про свій скромний життєвий шлях і перші дні "на зеленій паші". Він не старий, а сеньйор – "не встає вранці до роботи. Він в ліжку простягається, однак привичка – грізна пані, вона немов глум, відкриває йому очі, і наш пан сеньйор не має іншого вибору – встає" (стор. 121). Але бувають такі пенсіонери, що не долюблюють спання. "Ось той побратим, – пише Р. Колісник, – знайшов собі працю... Тамтой купив собі пса. Де кращого товариша здибає? Врешті має насолоду все сказати, що накопичилося за довгі роки, що на язиці, а пес усе розуміє й, помахуючи хвостом, притакує. У парку собаку тягне до інших собак, і так вони нав'язали нові знайомства – пес з кудлатою, білою сучкою, а побратим з некудлатою блондинкою. Усе в повному узгідненні – навіть пес не гавкне" (стор. 122).

Для кращого зрозуміння збірки відзначимо ще фейлетон "Непомильні". Злободенною подією тут є абстрактна непоминальність, яку автор зобразив у гумористичному пляні документального характеру. "Непомильний, – пише Р. Колісник, – був Йосиф Віссаріонович за свого життя, хоч у його труні поховали з ним його непомильність. Непомильним уважає себе і ловець воєнних злочинів Візенталь... Непомильні наші батьки народу з СКВУ, яким статут забороняє помилятися, хоч, винятково, статутово мають право помилятися узгіднено – одноголосно. Непомильна ще одна професія – редактори газет і журналів. Вони, до речі, непомильні з конечности..." (стор. 135).

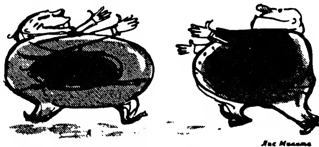
Помічаємо, і то досить часто, що Р. Колісник стоїть перед дилемою, що треба, щоб мати право з людини посміятися, покепкувати, й то з когось близького – приятеля, чи навіть дружини? Перед подібним питанням часто стояв і наш найбільший гуморист Остап Вишня. Шукаючи довший час, він таки знайшов відповідь на це дуже делікатне питання. Остап Вишня пише: "Треба любити людину більше, ніж самого себе. Тоді тількн тн маєш право сміятися. І тоді людина разом з тобою буде сміятися... із себе, із своїх якихось хиб, недоліків і т. д., і буде такий дружній, такий хороший сміх... Той сміх, що не ображає, а виліковує, виховує людини, підвищує". Тому Остап Вишня любив називати деякі свої твори не фейлетонами, а прямо усмішками. Ця назва ним продумана. І вона, здається, найкраще відповідає характерові його творчости та характерові самого самого автора – людини щирого серця і ліричної душі.

Недоліків у рецензованій книзі небагато і вони незначні. Малюнки-карикатури цікаві, дотепні й то заради жарту, щоб посміятися. У своїй більшості поміщено тут карикатури Ека (Едварда Козака – В. Ж.). До речі, Е. Козак був великим приятелем дивізійників, "не щадив їм перцю" у карикатурах чи гуморесках, що з'являлися на сторінках його журналу "Лис Микита". У книзі замість вступу поміщено гумореску покійного Е. Козака (Гриця Зозулі) "Чесна Єліто".

Підсумовуючи, хочемо сказати, що Роман Колісник по-справжньому любить рідний народ і постійно трудиться для нього. Як письменник-гуморист він вдало піддає окремі вади суспільства, зокрема дивізійників, легкій насмішці, що має доброзичливий, незлобний характер. Якщо окремі письменники минулого і сучасного лише якусь частку свого літературного обдарування присвячували гуморові, то Роман Колісник увесь свій талант віддав йому повністю.

Загалом його книжка "Найкращі хлопці з дивізії" – цікава, потрібна і своєчасна. У ній вдало поєднані ідейна аналіза з безжурним гумором при розкритті естетичної цінности окремих образів, що безперечно приверне увагу широкого читача різного віку.

З-ПІД ВРАЖІННЯ КРАЙОВОГО З"ЇЗДУ БРАТСТВА КАНАДИ

Гора з горою не зійдеться

ВІДЗНАЧЕННЯ ГЕНЕРАЛА САВИ ЯСЬКЕВИЧА

Заходами Союзу Українських Комбатантів Нового Південного Велсу, Головна Управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА нагородила генерала Саву Яськевича Золотою медалею за особливі заслуги.

14. 11. 1993 року в Мельбурні на Крайовому З'їзді, в 50-літню річницю дивізії "Галичина", відчитано грамоту нагороди. 9. 12. 1993 року в присутності члена дирекції Фундації Українознавства в Австралії п. П. Чудакевича, голови Клюбу Старших Громадян п. Ю. Плавайка, пор. Ю. Голобродського та старшого сина Левка Яськевича вручено генералові Саві Яськевичеві грамоту та медалю.

Генерал усе своє життя присвятив Україні. Боровся за Україну в першій і другій світових війнах. Гордо боронив ім'я Українського Воїна і не видав на поталу більшовикам полонених вояків у Ріміні (Італія). На еміґрації в Европі і в Австралії активно включився й очолював комбатантські і громадські організації, був представником Екзильного Уряду УНР на Австралію. Він живе й болів усіма вістками з вільної вже нині України. Немає тут в Австралії більш гідної людини, яка б на це відзначення заслужила.

Старший вік та надщерблене здоров'я далися взнаки й генерал тепер знаходиться в лікарні. Бажаємо йому швидкого повороту до повного здоров'я.

Юрій Голобродський

Зліва: Павло Чудакевич, Юрій Голобродський, генерал Савелій Яськевич і Левко Яськевич -- покійний син генерала.

У ДІТРОЙТІ ВІДЗНАЧИЛИ 80-ЛІТТЯ УСС ТА 50-ЛІТТЯ БОЇВ ПІД БРОДАМИ

Святкові відзначення роковин створення і воєнних дій наших славних збройних формацій викликають серед нашої громади саме тепер, в обставинах нових ворожих обмов і очорнень наших визвольних змагань, посилені почуття вдячности і пошани до тих, що віддали своє молоде життя в боях за волю України.

В Дітройті таке відзначення в неділю, 6-го листопада 1994 р. підготовила місцева Станиця Братства колишніх Вояків 1-ої Української Дивізії Української Національної Армії. Після відспівання хором "Ватра" американського і українського гімнів, голова Станиці Михайло Березовський подав короткий огляд обставин участи нашої Дивізії в нещасливих оборонних боях під Бродами. Високий рівень бойового духа і знання Дивізії не міг змінити нерівного відношення сил, де здеморалізована чис-

ленними поразками та довгими відступами німецька армія пробувала спинити наступ переважаючих наземних та повітряних сил Червоної армії. Вислід зудару був наперед перерішений, але при кращій оперативній справності німецького командування можна було оминути оте фатальне оточення, яке довело до таких високих втрат Дивізії. До тодішніх втрат нашого народу треба також зачислити полеглих новобранців із щойно зайнятих Червоною армією земель, Поділля і Волині, яких без військового вишколу політруки гнали на передову лінію фронту, щоб вони промощували дорогу танкам. Тому голова М. Березовський попросив присутніх вшанувати пам'ять полеглих українців по обох сторонах фронту однохвилинною мовчанкою, а дальше представив головного промовця пор. Ігоря Чмолу, який є сином славного Івана Чмоли, старшини УСС і полковника Корпусу Січових Стрільців у Києві.

В притаманній йому, літературного формату, промові І. Чмола насвітлив шлях розвитку і участи збройних сил Західньої України у Визвольних змаганнях біжучого століття. Вже з перших світанків нашого національного відродження студентська, а пізніше і вся наша молодь на окупованих Австро-Угорською імперією землях організувалася у студентських і руханково-протипожежних товариствах під назвою "Січ", виявляючи тим самим своє бажання бути спадкоємцями і пропаґаторами ідей збройної боротьби славних козаків-запорожців. То ж коли з початком Першої світової війни відкрилась

така можливість, наша молодь, включно з дівчатами, масово голосилась до леґіону Українських січових стрільців, який вславився в боях на горі Лисоні та Маківці. Все це було тільки підготовою до тих завдань, які виринули з упадком імперій Відня та Москви. Саме завдяки своїй високій національній свідомості та набутому в імперіяльній армії військовому вишколі, УСС стали найбільш здисциплінованими частинами українських збройних сил. Хоч "встоятись не було сили", та залишались в них віра і надія, що ще прийде час на завершення великої мети. В такому дусі, весною 1943 року, в безприкладно жорстоких обставинах окупації і війни, були підстави розраховувати на неминучий упадок імперій Гітлера і Сталіна та разом із тим і на відстояння власної держави. В підготовці до такого саме розвитку подій, старшини УСС та УГА зголошувались, часто зі своїми синами, до Дивізії, щоб одержати реґулярний військовий вишкіл ведення фронтової війни в обороні своїх майбутніх границь. З таким наміром до Дивізії пішли матуристи, студенти, учителі, тобто цвіт нашої молоді того часу. Сьогоднішній зруйнований пам'ятник полеглим під Бродами воїнам Дивізії символізує сумний стан суспільно-політичних відносин та знання правди про нашу минувшину в сучасній "пробудженій в огні і окраденій Україні".

В мистецькій частині ювілейного відзначення хор "Ватра", під дириґентурою маестра Володимира Щесюка, при акомпаніяменті Люби Щесюк, відспівав "Вечір" – музика І. Воробкевича та народну пісню "Повіяв вітер степовий", а після перерви "Гей, маршують добровольці" – муз. Юрія Лавріньского та "Ой, у лузі червона калина". Цей місцевий хор дивує слухачів своєю спроможністю безперервно підвищувати свій мистецький рівень. Признання та подяка належиться головно дериґентові, а також таким славним солістам, як П. Пахолюк та Я. Дужий.

Солістка опери Христина Романа Липецька, при акомпаніяменті Марії Лончини-Лісовської, відспівала: "Накрила нічка" – слова і музика П. Купчинського, "Синя річка" – сл. В. Бобинського. Багатий поетичний зміст, чудові мелодії та чарівне виконання нашою солісткою полонили увагу та иаче переносили слухачів в давній та далекий Львів, де кохання, любов, співи та танці переплітались із жорстокістю та жертвами воєнного лихоліття.

Вірш "Брідська елегія", автор В. Давидяк, при супроводі музичної композиції Р. Лугового, з повним відчуттям безпосереднього учасника, свідка і очевидця, продеклямував ветеран боїв під Бродами Богдан Сердюк.

Вірш Костя Герасименка "З фронтового блокнота" з відчуттям змісту та чудовою українською вимовою продеклямувала молоденька Мар'яна Бондаренко. Тоді голова Станиці М. Березовський попросив на сцену учасників битви під Бродами: Мирона Березюка, Осипа Ворика, Володимира Дигдала, Ігоря Козака, Миколу Лесіва та Богдана Середюка, а пластунка Наталя Тобітянська і сумівка Катя Федорів вручили їм китиці квітів.

На закінчення голова Станиці подякував виконавцям програми та Ромі Ременюк за мистецьке оформлення сцени, яке вона присв'ятила пам'яті свого батька, старшини Дивізії Романа Ременюка; Романові Бараникові за мистецьке оформлення обкладинок програмки; Ігореві Тоґанові за апаратуру та

музичне озвучення; усім директорам місцевих радіопрограм за оголошення наміченого відзначення та передачу дещо з історії Дивізії; Володимирові Мазяреві – за доставу історичних світлин, а В. Дигдалові – за їхне розміщення біля авдиторії; о. ігуменові М. Кобасюку – за дозвіл вжити шкільну авдиторію; побратимам Середюкові, Стеткевичеві, Перцовичу, Стасіву, Бачинському, Репеті і Цареві – за співпрацю у підготові концерту, а проф. Степанові Віхареві – за численну участь у відзначенні мешканців Українського села.

Роман Лазарчук

СЛОВО ГОЛОВИ СТАНИЦІ МИХАЙЛА БЕРЕЗОВСЬКОГО

Минуло півстоліття з того часу, коли у місяці липні 1944 року, переємники ідей славних українських січових стрільців – вояки Української дивізії "Галичина" з вишкільного табору Нойгамер, вирушили на фронт під Броди. Прибувши на рідні землі, Дивізія була дислькована біля Ожидова (тепер Бузький район),у довгу 35 кілометрову лінію, яка від початку була під сильним совєтським артилерійським і авіяційним бомбандуванням.

Уже в ліску біля Ожидова "сич Дивізії недолю віщував". Їй випав нещасний "жереб"; німецьке командування кинуло дивізію у найбільш загрозливий відтинок фронту, де головне командування совєтської армії підготовило велику офензиву т. зв. "Львівсько-Сандомирську операцію". На цьому відтинку від Ковля по Тернопіль згруповано великі сили, які складались з 3-ї, 38-ї та 1-ї ґвардійської армій і 4-ї танкової, підтримувані 2-ою повітряною армією.

Проти них стояла Українська Дивізія в складі 13-го корпусу німецької армії, що мав 50 танків, без німецького літунства. І хоч Дивізія успішно проводила бої, однак з огляду на величезну перевагу перемога мусила бути по стороні ворога. Знову прийшлось повторити афоризм "Встоятись не було сили".

Сьогодні живі свідки боїв Дивізії під Бродами і Золочевом описують ті події, як пекло на землі: горіли танки, воєнна техніка, села, а в них люди і худоба, горіли жита, а чорнозем був вкритий трупом. Дивізія у цьому пеклі понесла втрати понад 5 тисяч. Багато розстріляних і ранених, багато тих, що попали в полон, були заслані на 10-15 років на каторжні роботи. Ті, що поповнили ряди УПА і попали в руки чекістам, одні були на місці розстрілювані, а інших засилали у грізну холодну тайгу, де вижили тільки одиниці.

На тернистому шляху збройних сил українського народу падали його кращі сини і дочки під Полтавою, Корсунем і Пилявою, Берестечком, Маківкою і Лисонею, Базаром, Бродами і Білогорщею та в інших місцях. Українські січові стрільці, Українська Повстанська Армія і Українська Дивізія утвердили на завжди своє місце в Пантеоні збройних сил Українського народу.

Сьогодні назрів час згадати і те, що по другому боці загинуло, мабуть, ще більше наших братів-українців, яких політруки гнали на передову, промощуючи ними дорогу танкам.

Про таке у своєму щоденнику О. Довженко писав: "В боях загибає велике число мобілізованих, т. зв. звільнених громадян, їх звуть здається "чорносвитниками", вони воюють в домашній одежі без жодної підготовки. Один генерал дивився на них у бою і плакав". На жаль, сьогодні, це немов призабулось. Другу світову війну в Україні називають "Вітчизняною". Постає питання: За яку це вітчизну українці боролися? Цю т. зв. "вітчизняну війну" треба вважати нічим іншим, а черговим геноцидом українського народу.

Це все проминуло. Запалений смолоскип волі українському народові нікому не вдалося згасити в його душі і серцях. Уже три роки він горить в Українській суверенній державі.

50-РІЧЧЯ БОЇВ ПІД БРОДАМИ В ЧІКАҐО

Станиця Братства колишніх Вояків 1 УД УНА в Чікаґо відзначила 23-го жовтня 1994 р. святочною Академією 50-річчя битви під Бродами.

Святкування почалися в катедрі св. Миколая, де Владика Іннокентій відслужив в супроводі отців Молебень та Панахиду за полеглих під Бродами. Щоб віддати честь полеглим прибули в одностроях та з прапорами кол. вояки 1-ої УД УНА, УПА, СУВ, Вільне Козацтво та місцева громада. Змістовну проповідь про працю та посвяту для Батьківщини виголосив Владика Іннокентій Лотоцький.

Свято в залі школи почалося апелем учасників бою під Бродами, членів місцевої Станиці, яких є 18. До них та до всіх присутніх, а було їх понад 250 осіб, звернувся коротким словом голова станиці пор. Степан Стрільчук. Святкове слово виголосив ст. стр. Роман Висоцький, учасник бою під Бродами та полонений в більшовицьких таборах. Ось кілька його думок

"...1944 рік. Наказ приготуватись до виїзду на фронт. Ми мали стати віч-на-віч з ворогом і заговорити до нього мовою сили. Сьогодні важко відтворити всі наші психічні переживання, наші останні листи до рідних. Зворушаючо було спостерігати, як в дорозі на схід вітали нас й прощали наші земляки. Були випадки, що мама чи сестра зустріли брата чи мужа, знак хреста, сльоза прощання і поїзд їхав далі...

Фронт. Не було часу вжитися у фронтову атмосферу. Скоро, після приїзду, Червоній Армії вдалось оточити німецькі війська. Тільки малій частині вдалося прорватися з оточення. Особисті переживання вояка в небезпечній ситуації важко описати, важко в деталях вжитися в той трагізм переможеного.

Чи можна назвати битву під Бродами трагедією? Ні в якому разі – український вояк виявив максимум витривалости, посвяти і патріотизму. Оця постава українського вояка найбільш денервувала противника, бо він знав, що ця зустріч з противником не є остання на полі брані. Чи створення Дивізії

можна уважати невдачною? Ні! Ми сповнили свій обов'язок, до якого ми приготовлялися...

...Український вояк Дивізії "Галичина" може з гордістю поглянути на пройдений свій шлях. Шлях боротьби не все є шляхом успіхів–перемог, є шляхом і невдач..."

Два твори на скрипці – "Мелодію" – муз. М. Скорика та "Угорський танець, ч. 5" Й. Брамса виконала на високому мистецькому рівні заслужена скрипалька-віртуоз Дарія Чорна-Городиська. Фортепіяновий супровід д-р К. Кішки. Дуже зворушливою була деклямація "Броди", Л. Рихтицького, яку з повним розумінням та відданістю виконав молодий деклʼяматор Б. Василик.

Дві точки на бандурі виконала артистка Оксана Родак-Луценко. Коротку поезію "Ми рушаемо", Б. Бори, виконали молоді юначки-пластунки.

Фінальною частиною програми був виступ місцевого заслуженого хору "Сурма" під керівництвом проф. Романа Андрушка. Хор. "Сурма" – це окраса цілої громади. В першій частині виступав чоловічий хор, а в другій – мішаний. Кожна пісня прозвучала знаменито, а деякі, як "Воскресла", "За рідний край", "Далека Ти, а близька нам кохана Вітчизно", викликали сльози радости серед присутніх. Бравурно вийшли пісні: "Вкраїно, Мати", "За тебе Україно" і в'язанка стрілецьких пісень. Фортепіяновий супровід спочивав у вмілих руках п. д-р Катерини Кішки.

Братство колишніх Вояків 1-ої УД УНА в Чікаґо видало цікаву й гарно оформлену однодніваку присвячену "В пам'ять тих, що віддали життя за волю України". Це пропам'ятне видання на 30 сторінок підготовили старшини – Орест Городиський і Юліян Чорній. Поміщено цікаві спомини І. Мельнишина, Р. Висоцького, С. Левицького та звідомлення М. Бендини із відзначень 50-річчя боїв під Бродами у Львові та Бродах, .

Для підготовки святкувань 50-річчя бою під Бродами був покликаний окремий комітет, зложений із учасників цього великого бою, який тісно співпрацював з Управою Станиці. В склад Комітету увійшли: Р. Андрушко – голова, В. Партикевич – заступник, Т. Боднар – секретар, Р. Гаврих і М. Черевайко – члени.

Свято закінчено українським державним гимном!

Членам Комітету і Управі Станиці Братства належиться висловити за це признання

Степан Ґоляш

РОЗШУК

Розшукую мого брата Андрія Юзича, нар. в 1924 р. в Комарні, Львівської обл. У 1943 р. вступив до Української дивізії, служив у 29-му полку, 6-ій сотні Михайла Ліщинського. Як нам відомо від нині покійного М. Ліщинського, брат брав участь в боях під Бродами, а після поранення М. Ліщинського, перебрав командування сотнею. Дуже прошу побратимів А. Юзича відгукнутись на мою адресу:

Львівська обл., Городецький р-н, м. Комарно, вул. Щирецька, 65, Юзич-Квас Ольга.

ДИВІЗІЙНИКИ У ФІЛЯДЕЛЬФІЇ

Додаткові інформації про деяких дивізійників, про котрих не згадує д-р Василь ВЕРИГА у своїй статті "Дивізійники в діяспорі (див. "Вісті Комбатанта" ч. 2,3 і 4 1994).

Подивляю феноменальну пам'ять д-ра В. Вериги, відомого дивізійного діяча, журналіста і автора кількох документальних праць, що так багато присвятив праці, щоб зареєструвати імена визначних наших дивізійників.

За цю працю належиться йому подяка та признання.

Імена цих дивізійників, про котрих хочу написати, не знайдете нігде; вони знані тільки у вузькому колі їхніх приятелів. Для прикладу візьму філядельфійську станицю Братства колишніх вояків 1-ої УД УНА, котрої я є членом і знаю кожного дивізійника, а є їх понад 40.

Зачну від колишнього довголітнього голови станиці, колишнього голови Крайової Управи Б-ва в ЗСА, члена Головної Управи Б-ва мґр-а Богдана Артимишина. На яку збіркову листу не поглянете, там знайдете його прізвище, він є великим добродієм, жертвуючи на всі громадські цілі. Його архів, котрий відноситься до дивізійних справ, правдоподібно найбільший в діяспорі. Як хемік він є співавтором багатьох фахових публікацій. Він був адспівтворцем Суспільної Служби Комбатантів в ЗСА. Високої кляси адміністратор, котрим не повстидався б навіть державний апарат, і коли ви його запитаєте, скільки треба зробити вареників і голубців на дивізійний пікнік, то він вам без вагань скаже. Він також і голова ініціятивного комітету для придбання дивізійного цвинтаря у Філядельфії. Про його вклад у дивізійну і громадську працю ще можна багато писати.

Інший дивізійник, котрий є тепер головою станиці Б-ва у Філядельфії – це Володимир Сімків. Вроджений математик, який не потребує калькулятора, він може робити обчислення у своїй голові. Він не відмовляється від жодної праці, і як не можна знайти кандидата на голову, то він бере на себе цей нелегкий обов'язок. Він теж голова ССК, секретар великої спортової організації "Тризуб" і до цього ще збирає "на тацу" в церкві. Не думаю, щоб багато поміж нами знайшлося охочих брати на себе стільки відповідальности. Він такий вирозумілий, що навіть ті, що все критикують, не мають відваги його атакувати.

Унікальний, бічний член управи станиці, секретар Крайової Управи Б-ва, теперішній секретар станиці у Філядельфії і член управи ССК Зенон Завадович, фаховий технік плянування будівель і техніки атомових електростанцій на східному побережжі Америки, немилосердний педант, який мало що не воскує хідник перед своєю хатою. До його авта я боюсь сідати, бо чисте, як дзеркало. Він перший зі своїм молодшим братом зголосився до дивізії, був у полоні в Ріміні, виїхав до Англії, опісля до Німеччини, а звідти до Америки. Тут під час війни в Кореї зголосився добровольцем до американського летунства на чотири роки активної служби. Часто з дружиною Лідою відвідує дивізійні гроби в Австрії.

Це він, що упорядкував архіви двох великих організацій: Спортового Осередка "Тризуб" та Суспільної Служби Комбатантів у Філядельфії. Уявіть собі великі купи неупорядкованих паперів, зібраних за 40 років діяльности тих великих організацій. Веселої і погідної вдачі, мило бачений у всіх товариствах, і як хтось хвалиться своїми видуманими військовими подвигами, то він їм у жартівливій формі говорить, що він більше втратив часу при війську, стоячи з їдункою перед військовою кухнею "по зупу", як дехто був у активній службі.

В ССК виконує різні необхідні функції як першорядний оператор комп'ютера, машинописання в двох мовах, котрі знає перфектно. При тім дуже скромний і не любить хвалитись, рівно ж не хоче, щоб йому хтось дякував за його поміч; він завжди каже, що це його повинність.

Довголітній станичний господар Євген Шкільник завжди через два дні перед дивізійними пікніками "в поті чола" варить вареники і голубці. Крім того приготовляє найсмачнішу капусту з ковбасою, бар обслуговують "неп'ющі" дивізійники, але тих є мало. Ґеня і мене до тої праці не анґажують. Перед кожним пікніком дружини дивізійників також через два дні ліплять вареники і завивають голубці, без них пікнік неможливий.

Не забув я "вічного" станичного скарбника Теодора Рака, котрий висварюється з членами станиці за неплачення членських внесків; рівнож реєструє листопадові збірки на інвалідів. Він знає, хто скільки жертвував, хто повернув, а хто не повернув збіркові листи.

Слід згадати про нашу "дивізійничку", вдову по активному дивізійнику, знану меценатку, в котрої кінчимо кожного року дивізійну коляду, а я звичайно, від неї зачинаю збирати на інвалідів, бо боюсь, щоб мені пізніше хтось на листу не запхав п'ятки і не "спаскудив" її. Вона жертвує на всі громадські справи, і її ім'я часто бачимо у "Вістях Комбатанта". Це всім нашим членам знана і шанована пані Іванка Мазурок.

С. Михайлів

Про інших активних дивізійників станиці, членів комітету придбання дивізійного цвинтаря, таких як: Володимир Зуляк, Михайло Білик і Михайло Гись, була згадка у "Вістях Комбатанта" у статті інж. Івана Скіри.

На думку приходять інші імена, наприклад, голова Лігайтонської станиці Б-ва, кол. старшина дивізії Євген Михайлів, котрий вже

31 рік на імпрезі "печення бараболі" пече бараболю для Лігайтонської і Філядельфійської станиць. Ватра така гаряча, що до неї не можна зблизитись.

На згадку заслуговують інші дивізійні діячі. Зі станиці Б-ва у Дітройті: Трешневський, Левицький, Ніньовський, Ворик, Цар, Березовський, Воронович, Стеткевич, що приїжджають автами з Дітройту на різні імпрези Крайової Управи Б-ва, чи то на "Союзівку", чи на оселю Братського Союзу у Ґлен-Спей. Хто з нас міг би висидіти 25 годин у авті? Хто з нас не знає вічних секретарів Крайової Управи Закаляка, Тимкевича, Ромка Кобрина чи Юрка Ференцевича, колишнього голову Головної Пластової Булави, зв'язкового Головної Управи з Галицьким Б-вом в Україні, та найпопулярнішого кількаразового голову Крайової Управи США – Осипа Голинського.

Роман Шумський

Згадаю про себе дещо, щоб мене ніхто не підозрівав, що нічого не роблю. Я є постійним членом управи Філядельфійської станиці, кількаразовим заступником голови, секретарем, пресовим референтом та секретарем Суспільної Служби Комбатантів, довгі роки секретарем найбільшої в діяспорі спортової організації "Тризуб" у Філядельфії. Дбаю про видавничий фонд "Вістей Комбатанта" і при кожній нагоді стараюся щось зібрати. Рівно ж збираю поважні суми на воєнних інвалідів і останнього року зібрав три рази більше, як одна з ветеранських організацій, котра належить до Суспільної Служби Комбатанта. Від мене люди бокують і оминають, бо знають, що я можу мати зі собою якусь збіркову листу. І ось тепер вже місяць працює нас кілька в Суспільній Службі Комбатанта, щоб приготовити листопадову збірку на воєнних інвалідів; треба вислати в Америці коло сім тисяч листів. Дуже багато помагає нам дивізійник з України Роман Шумський, котрий попав в полон під Бродами і відбув 15-літню каторгу на Сибірі, тепер з візитою у Філядельфії у своєї сестри.

Всі приходи з листопадової збірки пересилаємо на Україну для колишніх дивізійників чи упістів. Я вже два рази, на свій кошт, перевіз туди гроші.

В цій короткій статті, я представив декотрих дивізійників-"роботяг", без котрих не могла б існувати жодна станиця і не було б зорганізованого дивізійного Братства.

Ярослав Качай

пресовий референт Філядельфійської станиці.

ПРЕСОВИЙ ФОНД "ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА"

В часі від 16 листопада 1994 р. до 12 лютого 1995 р. одержано такі вплати:

Родина і приятелі св. п. Степана Кришталовича (+21.4.94) зложила на невянучий вінок:
По дол. 150.00: Ярослав і Ярослава Кришталовичі – Клівленд та Ігор і Лідія Кришталовичі – Торонто, по дол. 50.00: Микола і Лена Гірняки – Клівленд, Роман і Оля Боднаруки – Клівленд, Юрко і Данута Кришталовичі – Атланта, Любко Кришталович – Україна, Дзвінка Кришталович – Клівленд, Олесь Кришталович – Торонто, Тарас і Аня Вавруки – Торонто, Богдан Кришталович – Авґаста, по дол. 30.00: Марта Цимбаліста – Нью-Йорк і Люба Яцишин – Клівленд разом 760.00

Родина св. п. Петра Богдана Брами – Чікаґо, в пам'ять Покійного котрий помер 29 грудня 1994 р. 100.00

Галина Кохановська – Торонто, в пам'ять дорогого мужа св. п. інж. Зенона Кохановського 100.00

Ярослав Бучинський – Торонто, в пам'ять Покійної дружини св. п. Валі 100.00

В пам'ять Покійних друзів дивізійників Володимира Ґоцького і Петра Маслія 50.00

В пам'ять Покійних друзів дивізійників Збаращини, що поклали свої голови під Бродами та в інших місцях боїв: Будзан Б., Ванкевич В., Голод В., Гевко В., Григоринський Р., Довгань О., Дячук Т., Жереленко Я., Кацабал С., Кізлик В., Паляниця В., Попелишин І., Савчак О., Шевчук Р., Шидліч С. і Штойко Г. 50.00

Андрій Гавірко – Англія, в першу річницю смерти нашого дорогого побратима св. п. Романа Гаєцького 55.00

Віра Левицька і діти – Філядельфія, в першу болючу річницю відходу у вічність нашого найдорожчого і незабутнього Мужа і Батька св. п. Євгена Маріяна Левицького 55.00

Д-р Олег Ратич – Едісон, в пам'ять померлих Друзів свв. п. Романа Тимкевича і о. диякона Богдана Тарнавського 50.00

Станиця Братства 1 УД УНА – Вінніпеґ, із збірки в пам'ять св. п. Івана Савчака 50.00

Володимир Мазяр – Ґлен Спей, в пам'ять померлого Побратима св. п. о. диякона Богдана Тарнавського 50.00

Володимир Мотика – Фльорида, в пам'ять Побратима св. п. Романа Тимкевича і св. п. Андрія, сина товариша по зброї Атанаса Кобрина та його дружини Катрусі 50.00

Теодозія Коверко – Фльорида, в першу, болючу річницю відходу у засвіти мужа св. п. Володимира Коверка 30.00

Олександер і Анна Пришляки – Вотерсфілд, Кт., в пам'ять отця диякона Богдана Тарнавського 25.00

Богдан Бабяк – Монтреаль, замість квітів на могилу Побратима св. п. Василя Біневича 25.00

Богдан Левицький – Дітройт, в пам'ять недавно померлих Друзів свв. п. Ярослава Цегельського і Романа Тимкевича 20.00

по дол. 100.: Роман Стефанюк – Флемінґ, Омелян Корчак – Франція Разом 200.00

Мирон Дилинський – Торонто, з приводу 75-ліття від народження мого високо ціненого пластового виховника, старшини 1 УД Андрія Коморовського, передаю на пресовий фонд журналу "Вісті Комбатанта" 75.00

Микола Мельник – Торонто 70.00

По дол. 50.00: Роман Чолкан – Торонто, д-р Мирослав М. Небелюк – Торонто, Станиці Братства 1 УД УНА в Дітройті, Богдан Бабяк – Монтреаль, Михайло Березовський – Дітройт, Богдан Любачівський – Ціцеро, о. д-р митрат Іван Біланич – Філядельфія Разом 350.00

Степан Моліцький – Англія 48.95

о. д-р митрат Ярослав Гайманович – Монтреаль 45.00

Василь Атаманчук – Міссіссаґа 40.00

Роман Ваврів – Порто Ріко 35.00

По дол. 30.00: д-р Роман Дражньовський – Мюнхен і Наталія Чабалко – Торонто разом 60.00

по дол. 25.00: д-р Чемеринський Богдан – Вінніпеґ, Настя Ковальчишин – Тандер Бей, Іван Ґайда – Франція, Іван Городецький – Торонто, д-р Мирослав Личковський – Клівленд, Сильвестер Ремеза – Оттава, Михайло Чиж – Лондон (Кан.), Михайло Данилюк – Ватерлю, Юра Гнатюк – Вінніпеґ, Іван Саламанчук – Ріджайна, Володимир Католик – Ст. Кетеринс разом 275.00

По дол. 20: Степан Магмет – С. Орендж, Маркіян Когут – Торонто, Марія Неґрич – Торонто, Ярослав Куницький – Торонто, Іван Шкільник – Гамільтон, Василь Дерех – Торонто, Петро Микуляк – Торонто, Іван Джуґлей – Торонто, Ярослав Колодій – Філядельфія, д-р Володимир Король – Фльорида, Василь Дубчак – Торонто, Володимир Мота – Монтреаль, Богдан Куриляк – Едісон, Володимир Махобей – Денвер, Степан Ґула – Торонто, Степан Ґела – Торонто, Ярослав Керницький – Ванкувер, д-р Іван Кіндрат – Рочестер, д-р Микола Ласійчук – Балтімор, Наталія Кравчук – С. Орендж, о. митрат Теодор Прийма – Садбури, Евстахій Остапчук – Торонто, Іван Барицький – Торонто, Михайло Деидерис – Торонто, Роман Гавриляк – Нью-Йорк, Роман Припхан – Чікаґо, Іван Кайдан – Севен Гиллс, Мирослав Кулинич – Джексон Г., Володимир Сміґуровський – Парма, Богдан Маців – Монтреаль, Степан Дух – Саскатун, д-р Володимир Кривуляк – Оттава, Роман Микита – Кліфтон, Микола Бурда __ Арісона, Павло Слободян – Чікаґо, Галя Хотинецька – Міссіссаґа, д-р Богдан Роздільський – Саскатун, Мирон Грамяк – Фльорида, Михайло Ціховляс – Келовна, Тарас Качмарчук – Торонто, Василь Ціхацький – Брентфорд, Данило Мох – Понд Едди, д-р Іван Коропецький – Морістаун, д-р Роман Романович – Вінніпеґ, Іван Дудись – Торонто, Богдан Сорока – Торонто, Михайло Стефанів – Амгерсбурґ, Михайло Гук – Ст. Пауль, Володимир Баран – Фльорида, Анна Бойцун – Торонто, Сидір Новаківський – Філядельфія, Зена Зарицька – Плейнвю, Анна Луклінська – Англія, Іван Плешкевич – Монтреаль, Степан Максимишин – Принц Руперт, Олександер Немирівський – Монтреаль,

Михайло Бойчук – Саскатун, Марія Палідвор – Нью-Йорк, Степан Костишин – Вінніпеґ, Петро Кицінський – Гамільтон, Маріян Цьолко – Гасбрук Г., Іван Мороз – Торонто, Іван Наконечний – Торонто, Ігор Друневич – Торонто, Ігор Данилович – Монтреаль, Іван Богун – Торонто, Орест Шеґда – Ст. Кетеринс, Богдан Білан – Коблгил, Іван Стельмачук – Монтреаль, Олександер Луцький – Філядельфія, д-р Ярослав Яримович – Філядельфія, Михайло Квич – Тандер Бей, Ярослав Москва – Тандер Бей, Мирослав Сендзік – Австралія, Дмитро Ленчковський – Австралія, Олександра Павлишин – Австралія, Евгенія Швець – Торонто, Павло Лопай-Міссіссаґа

разом 1,560.00

По дол. 15.00: Михайло Марущак – Торонто, Олексанндер Дранценко – Касмак, Антін Макаруха – Торонто, д-р Теодор Б. Дзюбановський – Віндсор, Антін Закревський – Мідл Віледж, Мирослав Костишин – Торонто, Богдан Корчак – Фльорида, д-р Степан Ґамула – Міссіссаґа, Степан Лось – Лондон (Кан.)

разом 135.00

Василь Грушевський – Торонто 12.00

По дол. 10.00: Василь Самсон – Монтреаль, Іван Бойчак – Вінніпеґ, Володимир Левицький – Торонто, Марія Спольська – Торонто, Михайло Рудзік – Торонто, Демид Салючок – Торонто, Галина Галамай – Міссіссаґа, Евстахій Думин – Терра Котта, Дмитро Станченко – Пікерінґ, Богдан Чамбул – Торонто, Роман Білик – Рочєстер, Іванна Скарупа – Парма, Андрій Мацко – Торонто, Володимир Галушка – Чікаґо, Ярослав Паньків – Монтреаль, Микола Ґайда – Монтреаль, Василь Дубик – Торонто, Роман Бучинський – Бурлінґтон, Константин Брикович – Міссіссаґа, Ярослав Закаляк – Лінден, Михайло Максимів – Торонто, Зенон Круцько – Вінніпеґ, Іван Хохлач – Монтреаль, Мирон Головатий – Торонто, Роман Проців – Тандер Бей, Петро Піжецький – Ст. Кетеринс, Євген Бочан – Торонто, Іван Ільчишин – Філядельфія, Іреней Ратич – Ляшін, Іван Фіґоль – Торонто, Євген Логаза – Торонто, Володимир Лех – Торонто, Степан Стрільчук – Чікаґо, Володимир Вараниця – Сідней (Кан.), Зенон Кобилянський – Гамільтон, Михайло Бохно - Торонто, Олександер Петришин – Тандер Бей, Роман Стахів – Вотердовн, Орест Іванюк – Парма, Іван Хомяк – Англія, Роман Полюга – Монтреаль, Ярослав Дутка – Торонто, Володимир Качан – Оттава, Іван Підкаленко – Монтреаль, Теодор Пасічняк – Саскатун, Петро Новосад – Саскатун, Іван Цар – Дітройт, Ярослав Гаврих – Англія, Остап Стецьків – Торонто, Михайло Семегин – Вінніпеґ, Іван Вавренчук – Едмонтон, Стефа Балагутрак – Н. Роялтон, Іван Рихвіцький – Лігайтон, Кирило Григорович – Честер, Роман Дуда – Ферндейл, Василь Чупринда – Торонто, Микола Рубашевський – Ґрімзби, Михайло Лисак – Фльорида, Михайло Мандрик – Монтреаль, Володимир Петришин – Ст. Томас, Тамара Чорна – Торонто, Михайло Височанський – Монтреаль, Осип Цяпа – Міссіссаґа, Роман Копачук, – Фльорида, Іван Шпак – Міссіссаґа, Василь Думенко – Торонто, Іван Бурдик – Гамільтон, Ліда Кий – Веллінґфілд, д-р Юрій Мельникович – Шафа грає – Канзас Сити, Михайло Мельник – Торонто, Павло Божик – Торонто, Антін Василик – Торонто, Юрій Ференцевич – Джерзи Сити, Михайло Ніновський – Воррен, Карпо Кефор, Нью-Йорк, Іван Олійник – Фльорида, Добромир Казанівський – Н. Фаллс, Михайло Цимбалістий – Лондон (Кан.), Кость Фіцик – Ст. Кетеринс, Михайло Білик – Міссіссаґа, Іван Савка – Сідней

(...), Микола Ватраль – Торонто, Степан Леуш – Ґлен Спей, Анна Скоцень – Торонто, Діна Гетманчук – Торонто, Дмитро Пасічняк – Тандер Бей, Павло Кралька – Вінніпеґ разом 870.00
По дол. 8.40: Володимир Папірчук – Калґари, Остап Зенюк – Сілвер Спрінґ разом 16.80
По дол. 6.00: Володимир Мазяр – Торонто, Степан Кучварський – Міннеаполіс разом 12.00
По дол. 5.00: Петро Музика – Вінніпеґ, Дмитро Івончик – Вінніпеґ, Степан Венґловський – Ст. Кетеринс, Роман Дощин – Ст. Кетеринс, Володимир Любка - - Торонто, д-р Евстахій Юркевич – Рокфорд, Микола Дутчак – Лондон (Кан.), Олександер Гур – Вінніпеґ, Микола Керницький – Ванкувер, Валерій Ревуцький – Ванкувер, Іван Падик – Торонто, Осип Труш – Юніон, Мирослав Трешневський – Воррен, Зенон Дацків – Воррен, Нестор Краєвський – Гіллсайд, Василь Хай – Ричфілд, Михайло Ґембарський – Вінніпеґ, Михайло Лавришин – Торонто, Василь Криса – Бруклин, Володимир Кульматицький – Нюарк, Михайло Драґан – Оквил, Степан Кучабський – Гамільтон, Олександер Клецор – Н. Бравнсвик, Михайло Шанайда – Монтреаль, Іван Недолішний – Гамільтон, Михайло Боднарук – Мирнам, Ігор Козак – Дітройт, Лев Стеткевич – В. Гартфорд, Зенон Салевич – Кліфтон, Іван Ткач – Гамільтон, Богдан Кандюк – Ґлен Спей, Федір Цимбалюк – Міссіссаґа, Степан Максимюк – Сілвер Спрінґ, Петро Стельмах – Міссіссаґа, Степан Мединський – Лондон (Кан.), Ярослав Кульчицький – Гамільтон, Іван Ільків – Вейтінґ, Степан Ткачик – Арізона, Роман Хоміцький – Садбури, Степан Климців – Торонто, Богдан Антонишин – Орандж, Олександер Соляр – Келовна, Остап Левицький – Вудгевен, Петро Кудла – Торонто, Михайло Романів – Гамільтон разом 225.00

Пересилаємо Родинам і Приятелям свв. п. Покійних Степана Кришталовича, Петра Брами, Зенона Кохановського, Валі Бучинської, Володимира Ґоцького, Романа Тимкевича, о. Богданаа Тарнавського, Івана Савчака, Андрія Кобрина, Володимира Коверка і Ярослава Цегельського, наше щире співчуття. Дякуємо ініціяторам збірок та збірщикам. Просимо і в будучому пам'ятати про наші потреби.

Адміністрація "В К"

Крайова Управа Братства 1 УД УНА в Австралії поінформувала нас про резиґнацію побр. Миколи Висоцького із здоровельних причин, із функції представника К.У. до адміністрації "Вістей Комбатанта". Новим представником погодився бути побр. Василь Станько. Другові Миколі бажаємо успішно перебороти здоровельні клопоти позбуваючися рівночасно клопотів кольпортерських. Дякуємо за довголітню корисну співпрацю та перепрошуємо за деяке недотягнення з нашої сторони.

Адміністрація "В.К."

Ті, що відійшли

ЗІНАЇДА ГРИГОРЕНКО

В неділю 11 грудня 1994 р. в Нью-Йорку після тяжкої хвороби померла Зінаїда Михайлівна Григоренко (з родини Єгорових) вдова по відомому оборонцеві прав людини в СССР, ген. Петрові Григоренкові. Народилася 16 грудня 1909 року в м. Богоявленьку, Рязанської обл. Похоронена біля свого чоловіка на українському цвинтарі у С. Бавид-Бруку, Н. Дж., США.

Залишила в смутку сина Андрія з дружиною Марією та дочками Тетяною і Ольгою та родину в Росії.

ЛЕВКО ЯСЬКЕВИЧ
13. II. 1922 – 16. XI. 1994

Після тяжкої недуги відійшов у вічність, у м. Сіднею, Австралія, Левко Яськевич. Похорон відбувся в суботу 19. 11. 1994 з храму св. Андрія.

Покійний народився в Битькові (копальня нафти) в Західній Україні. Син Емілії та ген. Савелія Яськевича, внук о. Декана І. Кречковського.

Після закінчення гімназії в Станиславові, юнаком разом з батьком поступив в лави Першої Української Дивізії "Галичина". Брав участь в боях під Бродами. За відвагу був нагороджений залізним хрестом "ЕК2".

Після закінчення війни, в 1948 році одружився з гімназисткою в Майнц-Кастелі Галею Солошенко. Того ж року вони еміґрували до Австралії.

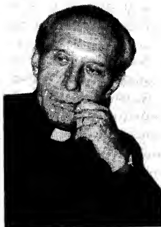
Родина щиро дякує о. Ж. Коломийцеві за відправу, преподобним сестрам Василіянкам за спів, голові Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, М. Микові, за прощальні слова над могилою, а усім кол. дивізійникам за віддання останньої шани.

Сердечно дякуємо о. митр. І. Шевціву та о. Т. Клішеві за духовну опіку над покійним під час його перебування в лікарні та за теплі вислови співчуття в нашому великому горю.

Дякуємо всім за участь у похороні, за квіти, вислови співчуття та замість квітів на могилу – пожертви на колишніх політичних в'язнів в Україні.

Дружина Галя, донька Дана з родиною, батько Савелій Яськевич, брат Богдан з родиною та дальша родина.

БОГДАН ТАРНАВСЬКИЙ
13. IV. 1924 – 14. XI. 1994

14-го листопада, 1994 року був відслужений парастас над тліннними останками диякона Богдана Тарнавського, який після кількох років недуги відійшов до свого Творця по заслужену нагороду. Похоронні відправи відбулися у стемфордському соборі УКЦ св. Володимира. Головним служащим був Преосвященніший Владика Василь, який виголосив також і проповідь.

Богдан Тарнавський народився у Чорткові, Зах. Україна, у родині Терентія і Евстахії (з дому Дорожинська) Тарнавських. У 1943 р. вступив до української дивізії "Галичина", щоб боротися проти большевиків. Пройшов рекрутський вишкіл в Гайделяґрі, закінчив підстаршинську школу в Лявенбурґу. Як десятник провадив 1-шу чоту в сотні пор. Богдана Підгайного. Переживає пекло під Бродами. Хоч поранений, зумів видістатися з оточення.

Був інтернований у Ріміні, Італія, де закінчив учительську семінарію.

Переїхав до Британії і оселився у Единбурзі, Шотляндія. 27 січня 1951 року одружився з Анною (з дому Гомзяк). Переїхав до ЗСА, де працював при Гарвардському Дослідчому Центрі, був секретарем і директором Фонду Українських Студій і директором Українського Інституту.

Преосв. Василь Лостен висвятив його на диякона 18-го жовтня 1983 року.

1987 року став головним редактором епархіяльного дво-тижневика "Сівач".

Залишив у смутку дружину Анну, дочку Галину (Контікіо) і сина Юрія, двох внуків і сестру Віру (Мазяр).

Тлінні останки були поховані на цвинтарі Святого Духа у Гемптонбурґу.

В.М.

МИКОЛА ГРИНІШАК
24.XII. 1912 -- 31. XII. 1994

Микола Гринішак народився в м. Надвірні, а помер в Буенос-Айрес, Арґентина. Зголосився в 1943 р. до Дивізії, був учасником бою під Бродами, звідти мав щастя вирватись. При кінці війни був в таборі Ріміні, звідки переїхав до Риму і працював у приміщенні оо. Василіян. Опинившись в Арґентині, включився в українське громадське життя: довголітній член Управи Братства кол. вояків 1-ої Дивізії УНА, займав пост референта суспільної опіки, відвідував хворих дивізійників і цікавився долею їх родин. Був кількаразовим членом Управи Централі Т-ва Просвіта та її Контрольної Комісії, як рівнож дописувачем до її органу "Українське Слово". Активний член Української Католицької громади та член її Управи.

СЛ. П. ПЕТРО БОГДАН БРАМА
*8 XII. 1925 - +29. XII. 1994

Петро Богдан Брама народився у Винниках, біля Львова. Там закінчив народню і середню освіту. В 1943-ім році вступив до Дивізії "Галичина". Перейшов різні вишколи, брав участь у боротьбі із партизанами у Юґославії, а кінець війни застав його на фронті під Ґляйхенберґом в Австрії. Звідтам попав до табору полонених в Ріміні в Італії. Проворний Петро втік до Риму і дістався до польського табору у Варлета. Там йому, як дивізійникові, грозила небезпека і він перенісся до міжнародного табору у Баньйолі.

В таборі тім одружився з панною Марією Стефюк. Разом вони виїхали до Арґентини, де прожили 9 літ. Із Арґентини переселився до ЗСА, до Чікаґо. Тут, мимо тяжкої заробітної фізичної праці, покійний включився у громадське життя, а в першу чергу стає активним членом станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА в Чікаґо.

Друзі Дивізійники попрощали свойого Побратима почесною стійкою, квітами та прапором. Прощальне слово виголосив підписаний. Залишив Покійний у глибокім смутку 4 доні: Ірину Боднар із мужом Степаном, Лесю Житяк із мужом Володимиром і дітьми Лорою і Мішел і Христину Браму із дочкою Аріолою, друзів дивізійників та численну українську громаду.

мґр. Роман Б. Припхан

ГРИГОРІЙ ЛОМИКОВСЬКИЙ
*20. III. 1901 - +24. III. 1994

На Янівському цвинтарі у Львові, в сусідстві могил Українських Січових Стрільців, похоронено кол. воїна Дивізії "Галичина" Григорія Ломиковського. Похороном зайнялися львівські пластуни під проводом Кошового Пласту Любомира Довбуша.

Покійний Григорій народився в селі Черниці, на Брідщині. Середню освіту закінчив у місті Броди. Дещо пізніше він закінчив і учительську семінарію. Змалку належав до Пласту.

В 1918 році зголосився добровольцем до Української Галицької Армії. В травні 1943 р. пішов добровольцем у дивізію "Галичина", в рядах якої він перейшов ввесь тернистий шлях, почавши від боїв на полях Брідщини та Золочівщини, через полон

у Ріміні, Італія, й нарешті ще раз до полону в Англії. Там проживав він у Болтоні, в сусідстві Манчестеру, де був незвичайно активним членом громадського та дивізійного життя. З Англії, у 1990 р. повертає Г. Ломиковський до Львова, до своєї дружини й рідні. До останнього віддиху свого життя він цікавився пластовим, громадським і дивізійним життям.

Ми, колишні жителі Брідщини, разом із дивізійною Братією, завжди згадуватимемо цю скромну, але дуже патріотичну людину, що все своє життя присвятила Батьківщині.

В. Сірський

МАРІЯ З ФЕДИНСЬКИХ БІЛОЗОР

19. I. 1894 -- 28. IX. 1994

Відійшла у вічність на 101 році життя учасниця Визвольних Змагань 1914-20 років, медсестра УГА, Марія Білозор. Народилася в містечку Гусаків, біля Перемишля, у патріотичній родині місцевого дяка. Разом з братом та сестрою прилучилася до відступаючих за Збруч частин УГА. Стала медсестрою при одному зі шпиталів, яким командував д-р Володимир Білозор, з яким вона опісля одружилася. Доглядаючи стрільців, переважно хворих на плямистий тиф, Покійна перебувала зі шпиталем у Вінниці аж до приходу червоної влади. Враховуючи тодішні обставини, праця шпитального персоналу була дійсно героїчною

Після війни родина Білозорів поселилася в Коломиї. Там покійна поруч свого чоловіка, одного з перших УССів та майбутнього члена Військової Управи Української Дивізії "Галичина", включилася в активну громадську працю. Працювала у Гігієнічнім Товаристві, Комітеті Допомоги Політичним В'язням, місцевім хорі, а найбільше в Союзі Українок. Майже не було неділі, коли б вона з рамені цих товариств не відвідувала довколишні села з рефератами, де організовувала сільське жіноцтво в кружки СУ. Громадська праця Покійної продовжувалася і під час війни у Львові, куди в 1941 р. перепровадилася її сім'я, зокрема піклувалася хворими та раненими між полоненими вояками Червоної Армії у львівських шпиталях.

Після 2-ої світової війни, по кількох роках побуту в Німеччині, Покійна зі сім'єю переїхала до США, де жила спершу в Джерзі-Сіті, а на кінець в околиці Філядельфії. Як довго дозволяли її сили, продовжувала свою працю у кружках СУ, а до кінця свого життя цікавилася уважно подіями на еміґрації та батьківщині. Але найбільше часу присвятила вихованню своїх онуків.

Покійна відзначалася щирою побожністю, громадською жертвенністю, безкорисною любов'я до свого народу та до людини взагалі. Це вона передала своїм трьом донькам та десятьом онукам з надією, що вони, у свою чергу, будуть ці вартості передавати і наступним поколінням.

Іван Скіра

Із листів до редакції

Тому, що того року припадає наш дивізійний золотий ювілей посилаю 50 дол. на пресфонд "Вістей Комбатанта". П'ядесят долярів, тобто один доляр за один рік не так багато, може більше знайдеться добровольців з таким проєктом, бо "ВК" найбільше нас лучать, а то дуже важливе.

Прошу рівнож помістити у вашому журналі отих кілька слів:

Тому півстоліття! По так довгому часі завжди думаю про своїх побратимів-дивізійників, друзів, з якими пройшов небезпечні, недоспані, голодні, а з перспективи часу, радісні, молоді роки,- Час Бродів-Фельдбаху.

Моє сердечне вітання усім їм, (хоч не усіх запам'яталося) прізвища подаю нижче у хронологічному порядку:

Л.Левицкий, Р. Дринич, Іванців, Жовтоніжка, Любінський, Б.Сверида, Луцький, Л. Стеткевич, Я. Бачинський, В. Гудзій, С. Михайлів, В. Сюсько, М. Ференц, Кобрин, І. Дудись, С. Вівчарук, Р. Каспрuк, Р. Дзядик, Денищук, Д. Дем'янів, Степаненко, Шевченко, Плохіх, Сосідко, Шах, Дигдало, Луківський, Крохмалюк, Климовський, Кшик, Кігічак, Комарницький, Карпук, Віхар, Коструба, В. Зазуляк, Пішань.

Прошу вибачення у всіх тих, котрих прізвища забув, а особливо того, з яким я стояв на варті в Юґославії. Наш малий відділ прочісував околицю від тітовських партизанів.

Ночами було холєрно зимно, ми були невідповідно одягнені, навіть зуби відмовлялися калатати. Ми мусили тримати варту. Я з ним помагав собі в той спосіб, що тулилися плечима – трохи було тепліше, і так було легше перетерпіти ті вартові години і не задеревіти.

Б. Баб'як

ДО ІСТОРІЇ ОДНІЄЇ СОТНІ

Читаючи повість Романа Колісника "Останній постріл", мені пригадалися події з-перед 50 років. Я був у 5-ій сотні 29-го полку, котра після боїв під Бродами приміщувалася в казармах в Нойгаммері, біля кіно. Спочатку командиром сотні був сотник Михайло Бриґідер.

У Словаччині сотня стояла в с. Охотніца. Під час бойових дій в околиці Ердутки ми і наш рій примістився на нічліг в одній хаті. Вночі партизани напали на варту на городі й трьох застрелили. Один, почувши "Пострілляти!" зімлів. Коли прийшов до свідомости, сховався під опертими тиками до шопи. Після стрілянини ми ходили по городі й кругом хати. Коли зголосили, що вже нікого нема, почули голос: "Ще я тут є". Він не хотів вилазити, тоді я всунувся під тики й витягнув його за руку.

Під кінець листопада сотню перенесено до 31-го полку, як 11-ту. Вона стояла в с. Ощадніца. Одним з чотових у сотні був старший десятник Ґрунтовський, а бунчужним ст. десятник Куриляк. Перед вимаршом дивізії до Югославії Ґрунтовський, Стахняк й кілька інших залишилися на Словаччині.

Р. Хоміцький

ЗМІСТ
(закінчення)

ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

ДО ІСТОРІЇ 1-ої УД УНА

СПОМИНИ

ГУМОР І САТИРА

УКРАЇНЦІ ПОЗА МЕЖАМИ БАТЬКІВЩИНИ

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ

БРАТСТВО кол. вояків 1-ої УД УНА

Ціна: $7.00